

MENSUR HAYR-ÂBÂD

Esin GÜN GÜRER

T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir
2010

PDF Eraser Free

MENSUR HAYR-ÂBÂD

Esin GÜN GÜRER

T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir
2010

ÖZET

MENSUR HAYR-ÂBÂD

GÜN GÜRER, Esin

Yüksek Lisans-2010

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Danışman: Yard. Doç. Dr. İsmet Şanlı

Bu yüksek lisans tezinin konusu, Nâbî'nin, İranlı şair Ferîdü'ddîn-i Attâr'ın **İlâhî-nâme**'sindeki bir hikâyeyi genişleterek ve ona yeni bölümler ekleyerek meydana getirdiği bir aşk ve bu aşka bağlı bir serüvenin manzum olarak anlatıldığı bir hikâye olan **Hayr-âbâd**'ın ilk kez bu çalışmayla gün ışığına çıkarılan ve aynı yüzyılda bilinmeyen bir yazar tarafından edebî dille ve hikâyedeki olayların akışına bağlı kalınarak düz yazıya aktarılmış biçimi olan **Mensur Hayr-âbâd**'dır.

Çalışmanın başlangıç aşamasında başlıca üç amacı vardı: **Mensur Hayr-âbâd**'ın bilinmeyen yazarını ve yazılış tarihini tespit etmek, edebî değerini belirlemek ve bilinen tek yazması bulunan eserin olabildiğince doğru okunmuş bir çevriyazısını hazırlamak. Tez, başlangıçtaki bu amaçlar doğrultusunda üç bölüm hâlinde düzenlenmiştir:

“1. Bölüm”de asıl konuya hazırlık olmak üzere Nâbî'nin **Hayr-âbâd**'ı tanıtılmış; Attar'ın söz konusu hikâyesi ile **Hayr-âbâd** arasında mevcut ilişki üzerinde durulmuş ve ayrıca Attâr'ın hikâyesinin tercümesi ile **Hayr-âbâd**'ın genişçe bir özeti verilmiştir.

“2. Bölüm”de tezin asıl konusu olan **Mensur Hayr-âbâd** çeşitli yönleriyle ele alınmış ve incelenmiştir. Bu bölümde **Mensur Hayr-âbâd** tanıtılmış; eserin “mukaddime(=önsöz)”sinde verilen oldukça değerli bilgilerden hareketle eser üzerinde bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ayrıca bölümde, yazarı ve yazılış

PDF Eraser Free

tarihi bilinmeyen eserin karanlıkta kalan bu iki yönü, metindeki bir iki ipucundan yararlanılarak aydınlatılmaya çalışılmış; bu konularda tahminî bazı sonuçlara da ulaşılmıştır. Bölümde ele alınan son konu san'atlı bir dille ve müsecca' olarak kaleme alınmış bir eser olan **Mensur Hayr-âbâd**'ın edebî değeri ve Türk edebiyatındaki yeridir.

Tezin "3. Bölüm"ü **Mensur Hayr-âbâd**'ın çevriyazısına ayrılmıştır. Bu çevriyazıda eserin tek nüsha oluşu ve bu tek nüshanın da bozuk bir nesihle istinsah edilmiş olmasının doğurduğu bütün güçlüklerle rağmen, yer yer Nâbî'nin hâlâ yazma hâlinde bulunan **Hayr-âbâd**'ının bir nüshasından da yararlanmak suretiyle mümkün olduğu kadar doğru tespit edilmiş bir metnin ortaya konulmasına çalışılmıştır.

ABSTRACT

MENSUR HAYR-ÂBÂD

GÜRER GÜN, ESİN

Master Thesis-2010

Department of Turkish Language and Literature
Branch of Old Turkish Literature

Advisor: Asst. Prof. Dr. İsmet ŞANLI

The subject of this thesis includes a prose text on love and adventures related to it, **Mensur Hayr-âbâd**, a unique text, enlightened with this work for the first time, written by an unknown author depending on Nabi's story **Hayr-âbâd**, which is an expanded version of the work of the Iranian Poet Ferîdüddîn-i Attâr, **İlahî-name**.

The purpose of this study is as follows: To determine the author and the date of **Mensur Hayr-âbâd**; to determine its literary values; and to prepare a comprehensive and correct transcription of this unique. Drawing on this line, this thesis includes three chapters:

Chapter one provides a background for the study of **Mensur Hayr-âbâd** including an introduction to Nabi's **Hayr-âbâd**, a discussion on the relation between the target text and Attar's **İlahî-nâme**, and an extended summary and the translation of **Hayr-âbâd**.

Chapter two includes a multi dimensional analysis of **Mensur Hayr-âbâd**. It provides an introduction to **Mensur Hayr-âbâd**, an evaluation based on the preface of the text and detection of the author and the date of the text following some clues inspected in the text. The last part of this chapter is a discussion on the literary value of the text in terms of Turkish literature, written with rhyme and figures of speech.

Chapter three is devoted to the transcription of **Mensur Hayr-âbâd**. Although there are problems and difficulties related to the inscription of this unique text, it is aimed at presenting a complete transcription using Nabi's **Hayr-âbâd**, a hand manuscript text.

PDF Eraser Free

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
NÂBÎ'NİN HAYR-ÂBÂD'I VE ATTÂR'IN İLÂHÎ-NÂME'SİNDEKİ HİKÂYE... 3	3
1.1. Nâbî'nin Hayr-âbâd'ı	3
1.1.1. Hayr-âbâd ve Şeyh Gâlib	7
1.2. Attâr'ın Hikâyesi	11
1.2.1. Attâr'ın Hikâyesinin Çevirisi	13
1.3. Hayr-âbâd'ın Özeti.....	16
2. BÖLÜM	21
MENSUR HAYR-ÂBÂD, YAZARI, YAZILIŞ TARİHİ VE EDEBÎ DEĞERİ..... 21	21
2.1. Mensûr Hayr-âbâd.....	21
2.2. Mensur Hayr-âbâd'ın Yazarı.....	23
2.3. Mensur Hayr-âbâd'ın Yazılış Tarihi	25
2.4. Mensur Hayr-âbâd'ın Edebî Değeri	25
3. BÖLÜM	29
MENSUR HAYR-ÂBÂD'IN ÇEVİRİYAZILI METNİ	29
3.1. Çevriyazıda İzlenen Yol.....	29
3.2. Mensur Hayr-âbâd'ın Çevriyazılı Metni	30
SONUÇ	73
KAYNAKLAR	75
EK: MENSUR HAYR-ÂBÂD'IN TIPKIBASIMI.....	77

PDF Eraser Free

KISALTMALAR

- a: El yazmalarında sayfanın ön yüzü
- b: El yazmalarında sayfanın arka yüzü
- C: Cilt
- H: Hicrî
- Hb: **Hayr-âbâd**, Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli Koleksiyonu, No: 1721
- M: Milâdî
- Mt: **Mensur Hayr-âbâd**, Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa Koleksiyonu, No: 1028
- Yk: Yaprak, el yazması eserlerde sayfa

ÖNSÖZ

Hayr-âbâd, XVII. yüzyılın ve bütün Türk edebiyatının en büyük şairlerinden biri olan Nâbî'nin İranlı mutasavvıf şair Ferîdü'ddîn-i Attâr'ın kısa bir hikâyesini tamamen kendi hayal ürünü olan eklemelerle genişleterek ilginç bir aşk ve macera romanı hâline getirdiği bir mesnevisidir. Nâbî'nin bu eseri, yazıldığı dönem olan XVIII. yüzyıl başlarından aynı yüzyılın sonlarına gelinceye kadar çok ilgi görmüş ve çok okunmuş bir mesnevidir.

Hayr-âbâd Cürcan Şahı Hurrem, onun mahubunu Câvîd, İranlı şair Fahrü'ddîn-i Cürcânî ve Çâlâk adlı bir hırsız arasında geçen bir aşk ve bu aşka bağlı olarak yaşanan muhayyel bir serüvenin hikâyesidir. Eser XVIII. yüzyıl sonlarına doğru ünlü Mevlevî şair Şeyh Gâlib(öl.1213H.=1799M.)'in ağır eleştirilerine uğramış; onun bu eleştirilerinden sonra **Hayr-âbâd**'a olan ilgi azalmış ve bu mesnevi neredeyse unutulmuş bir eser konumuna düşmüştür.

Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa Kitapları arasında Nâbî'nin **Hayr-âbâd**'ıyla aynı adı taşıyan mensur bir eser vardır. Şimdiye kadar varlığı bilinmeyen bu eser, Nâbî'nin söz konusu manzum hikâyesinin sanatlı dille ve müseccâ' olarak nesre aktarılmış hâlidir. Eserin yazarı ve nesre aktarılış tarihi bilinmemektedir.

Bu çalışmanın asıl konusu **Mensur Hayr-âbâd**'dir. Ancak eseri ele alıp çeşitli yönleriyle incelemeye önce asıl konuya hazırlık olmak üzere çalışmanın "1. Bölüm"ünde Nâbî'nin **Hayr-âbâd**'ı hakkında bilgi verilmiş; eserle Ferîdü'ddîn-i Attâr'ın hikâyesi arasındaki yakın ilgi üzerinde durulmuş ve Attâr'ın hikâyesinin Türkçeye tercümesi ile **Hayr-âbâd**'in genişçe bir özeti sunulmuştur. Çalışmanın "2. Bölüm"ü **Mensur Hayr-âbâd**'a ayrılmıştır. Bu bölümde **Mensur Hayr-âbâd**'in "mukaddime"si niteliğindeki kısımda **Hayr-âbâd** ve çevirisi hakkında verilen bilgiler değerlendirilmiş; daha sonra da meçhul yazarın kimliği ve **Mensur Hayr-âbâd**'in yazılış tarihi gibi karanlıkta kalmış konular, eserdeki bir iki ipucundan hareketle aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ele alınan son konu, **Mensur Hayr-âbâd**'in edebî değeridir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümü ise söz konusu metnin Türk dili ve edebiyatı alanında uygulanagelen yöntemle yapılan çevriyazısına

PDF Eraser Free

ayrılmıştır. Çalışmanın “EK” kısmında da **Mensur Hayr-âbâd**'in bilinen yegâne yazmasının tıpkıbasımını yer almaktadır.

Bu çalışma bir yüksek lisans tezidir. Akademik hayatın ilk basamağı olan böyle bir çalışmada belli ölçüde de olsa eksik ve yanlışların olması doğaldır. Tezde olması muhtemel eksik ve yanlışların bu aşamada hoşgörü ile karşılanacağını umar; başta danışmanım Sayın Yard. Doç. Dr. İsmet Şanlı olmak üzere bu çalışmaya katkısı olan herkese ayrı ayrı teşekkür ederim.

Esin GÜN GÜRER
Eskişehir, 2010

GİRİŞ

XVII. yüzyıl divan şairlerinden Nâbî, 1052H.=1642M. yılında Urfa'da doğmuş; 1124H.=1712M. yılında İstanbul'da ölmüştür. Asıl adı Yûsuf'tur. XVII. yüzyılın ve bütün Türk edebiyatının en büyük şairlerindendir. Türk şiirinde hikemî (=felsefî) şiirin kurucusu ve bu tarzın en önemli temsilcisi olarak kabul edilir. Nâbî'nin **Sûr-nâme**, **Hayriyye** ve **Hayr-âbâd** adlarını taşıyan üç mesnevisi vardır¹. Bu üç eserden yazılış tarihi bakımından ilki IV. Mehmed(1648-1687)'in oğulları için 1675 yılında yapılan sünnet düğününü gün gün bütün ayrıntısıyla anlattığı 587 beyitlik bir mesnevi olan **Sûr-nâme**'dir (Levend, 1944). Onun ikinci mesnevisi olan **Hayriyye**, oğlu Ebu'l-Hayr Mehmed Çelebi'ye nasihat için kaleme aldığı 1660 beyitlik bir eserdir. Yaklaşık 1113H.=1701M. yılında yazılan **Hayriyye**, "nasihat-nâme" türünün edebiyatımızdaki en tanınmış örneğidir (Kaplan, 1995). Şairin 1117H.=1705M. yılında 63 ya da 64 yaşında iken, yani ölümünden 7-8 yıl önce yazdığı son mesnevisi ise 1829 beyitlik bir eser olan **Hayr-âbâd**'dir. **Hayr-âbâd**, Cürcan Şahı Hurrem, onun güzel kölesi ve mahububu Câvîd, İranlı şair Fahrü'ddîn-i Cürcânî ve Çâlâk adlı hırsız arasında geçen bir aşkın ve bu aşka bağlı olarak yaşanan muhayyel bir maceranın hikâyesidir. Nâbî **Hayr-âbâd**'i, İranlı ünlü mutasavvıf şair Ferîdü'ddîn-i Attâr(öl.627H.=1229M.)'in bir- kaç beyitten ibaret küçük bir hikâyesini eserine adapte ederek ve tamamen kendi hayal ürünü olan eklemelerle genişleterek meydana getirmiştir.

Hayr-âbâd'in, bugüne kadar ulaşan bazı bilgilerden, yazıldığı dönem olan XVIII. yüzyıl başlarından aynı yüzyılın sonlarına gelinceye kadar, çok beğenilmiş, çok ilgi görmüş, çok okunmuş bir eser olduğu bilinmektedir (Diriöz, 1994: 137). Ne var ki, Nâbî'nin bu eseri XVIII. yüzyılın sonlarına doğru ünlü şair Şeyh Gâlib (öl.1213H.=1799M.)'in ağır eleştirilerine uğramış ve sanki bu eleştirilerden sonra bu esere olan ilgi ve beğeni azalmış; hatta onun bu mesnevisi neredeyse unutulmuş bir eser konumuna düşmüştür. Ancak Şeyh Gâlib'in, **Hüsn ü Aşk**'in "Sebeb-i Te'lîf" bölümünde **Hayr-âbâd**'i eleştirirken verdiği bilgiler bile **Hayr-âbâd**'in o yıllarda

¹ Nâbî ve diğer eserleri hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek için şu eserlere başvurulabilir: Diriöz, 1994; Kaplan, 1995; Şentürk, Kartal, 2008.

yalnızca okurlar değil, şairler arasında bile gördüğü ilgiyi ve beğeniye ispat için yeterlidir (Gölpınarlı, 1968: 57-60).

Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki yazma bir mecmua içinde Nâbî'nin **Hayr-âbâd**'ıyla aynı adı taşıyan mensur bir eser vardır. Şimdiye kadar varlığı bilinmeyen bu eser, Nâbî'nin manzum olarak kaleme aldığı **Hayr-âbâd**'ın aslına sadık kalınarak nesre aktarılmış biçimidir. Ancak aktarma yapılırken Nâbî'nin mesnevi tarzının biçimsel gerekliliklerini yerine getirmek için kaleme aldığı, eserin yaklaşık üçte birini oluşturan, "Tahmîd", "Na't", "Mi'râciyye" vb. kısımlar bu metne alınmamış; bunun nedeni de yazar tarafından eserin "mukaddime"sinde açıklanmıştır. Orta derecede bir edebî dille ve "müsecca' (=sec'li)" olarak nesre aktarılmış olan eser, eski edebiyatımızda "nazmı nesre aktarma" anlamında kullanılmış bir terim olan "hall"ın şimdiye kadar bilinmeyen, ender bir örneğidir. Eser, özellikle Nâbî ve **Hayr-âbâd**'ı hakkında bazı bilgileri ve o dönemdeki düşünceleri bugüne aktarması bakımından da ayrı bir öneme sahiptir.

Mensur Hayr-âbâd'ın yazarı ve nesre aktarılış tarihi hakkında eserin elimizdeki metninde en küçük bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, metin içindeki bazı ipuçları, bu meçhul yazarın XVIII. yüzyıl Türk edebiyatının ünlü şair ve nâsirlerinden Seyyid Vehbî olabileceği gibi bir ihtimali akla getirmektedir. Bu konu ve eserin yazılış tarihi üzerinde ileride ayrıntılı olarak durulacaktır.

Bu çalışmanın asıl konusu **Mensur Hayr-âbâd**'dır. Ancak eseri çeşitli yönleriyle ele alıp incelemeyen ve eserin çevriyazısını vermeden önce konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve eser hakkında daha ayrıntılı bilgi edinebilmek için Nâbî'nin **Hayr-âbâd**'ı ve bu eserin, Attâr'ın **İlâhî-nâme**'siyle olan ilgisi üzerinde durmak ve **İlâhî-nâme**'deki hikâyenin çevirisi ile **Hayr-âbâd**'ın genişçe bir özetini sunmak faydalı olacaktır.

1. BÖLÜM

NÂBÎ'NİN HAYR-ÂBÂD'I VE ATTÂR'IN İLÂHÎ-NÂME'SİNDEKİ HİKÂYE

1.1. Nâbî'nin Hayr-âbâd'ı

Hayr-âbâd, Nâbî'nin, diğer ikisi **Sûr-nâme** ve **Hayriyye** adlarını taşıyan üç mesnevisinden biri ve yazılış tarihi bakımından sonuncusudur. Nâbî'nin bu mesnevisi onun Ferîdü'ddîn-i Attâr'ın on iki "makale"den meydana gelen **İlâhî-nâme**'sinin altıncı "makale"sindeki bir hikâyeyi genişleterek ve hikâyenin bittiği yerden itibaren de tamamen kendi hayâl ürünü olan yeni bölümler ekleyerek meydana getirdiği bir aşk ve bu aşka bağlı bir serüvenin ilginç, ilginç olduğu kadar da karmaşık bir hikâyesidir (Ritter, 1940: 103-107; Gölpınarlı, 1947: 154-160; Diriöz, 1994: 137).

Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Koleksiyonu 1721 numarada bulunan bir nüshaya göre **Hayr-âbâd** 73 Farsça başlık ve 1829 Türkçe beyitten meydana gelen bir mesnevidir. Aruzun *mef'ûlü mefâ'ilün fa'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Mesnevinin yazılışı 1117H.=1705M. yılında tamamlanmış; bu tarih mesnevinin sonundaki bir kıt'ada bizzat Nâbî tarafından verilmiştir:

bu tâze eşerle yine Nâbî
mecnû' a-i rûzgâr çolsun
yazsun varak-ı sipihre hürşîd
târîhin eşer mübârek olsun

Bu kıt'anın son mısraındaki "**eşer mübârek olsun**" ifadesi ebced hesabıyla 1117H.=1705M. yılını göstermektedir (Hb.yk.51a). Nâbî 1052H.=1642M. yılında doğduğuna göre bu eserini 63 ya da 64 yaşında iken yazmış olmalıdır.

PDF Eraser Free

Eserde asıl hikâyenin işlendiği bölüm olan ve 65 alt bölümden meydana gelen “Āgāz-ı Dāstān”dan önce mesnevi tarzının biçim gereklerinden olan beş bölüm vardır. Bunlardan ilki,

ḥamd aña ki ḥamd aña revādur
ḥamdüñ daḥi ḥamdine sezādur

beytiyle başlayan 78 beyitlik bir “Taḥmīd”dir (Hb.yk.1b-3b). “Taḥmīd”i “Na‘t-i Şerīf-i Ḥazret-i Faḥr-i Kā’ināt ‘Aleyhi Efzali’t-Taḥiyyāt” başlıklı ve

ey ḥāme başuñda devletüñ var
kim ḥıdmet-i na‘te himmetüñ var

beytiyle başlayan 116 beyitlik bir “Na‘t” izler (Hb. yk. 3b-6a). Na’tten sonra eserde “Der-beyān-ı Mi‘rāciyye-i Ḥabīb-i Ḥudā Resūl-i Müctebā Muḥammed el-Muştafā ‘Aleyhi Ezka’t-Taḥiyyāt başlıklı ve ilk beyti,

bir şeb ki ‘ināyet-i İllāhī
zeyn itmiş idi bu bār-gāhı

olan 237 beyitlik bir “Mi‘rāciyye” ve “Mi‘rāciyye”nin “sebeb-i te’līf”i niteliğindeki “Ḥāttime-i Mi‘rāciyye-i Ḥabīb-i Muḥterem Resūl-i Ekrem ‘Aleyhi’ş-Şalāti Ve’s-Selām” başlıklı 31 beyitlik bir alt bölüm yer almaktadır (Hb.yk.6a-12b). Nâbî “Ḥāttime”deki,

....

ammā ki bu naẓm-ı āsmān-gīr
olmağa libās-pūş-ı ta‘bīr

bir zāt-ı mükerrem oldı bādī
kim ‘āleme ḥayrdur murādı

teklīf-i leb-i güher-nişārı
oldı bu ‘ibāret üzre cārī

PDF Eraser Free

“k’ey pîr-i ʔarîkat-i me‘ânî
mi‘ mâr-1 binâ-y1 câvidânî

âşâruñuz oldı gerçi vâfir
mi‘ rāca degül birisi dâ’ir

bir kerre esüp nesîm-i tevfiķ
olsa ķalem āb-şār-1 taķķik

bir def‘a da cūşîş-i ʔabî‘at
mi‘ rāc-1 kemāle itse himmet

bir kerre de hāme-i siyeh-tāc
olsa ‘alem-i sipāh-1 mi‘ rāc

olsa ruķ-1 şafha-i semen-sā
mergüle-ʔırāz-1 şām-1 esrā

kim hem sen olup na‘îme vāşıl
olsun oķuyan şevāba nā’il

kim hem sen olup ķarîñ-i ni‘met
aķbāba hem idesin ziyāfet

oldı bu hiķāb-1 müşfikāne
yek-rān-1 zamîre tâziyāne

...

bî-şâyibe ol nefesdür el-haķ
bu hıdmete oldıgum muvaffaķ

kindür dir iseñ o bî-hemāli
bi’z-zāt cenāb-1 şadr-1 ‘ālî

şadrü’l-vüzerā mu‘îñ-i devlet
faķrü’l-vükelā emîn-i millet

Hâtem-meniş ekrem-i zemāne
Nu‘mān-reviş Āşaf-1 yegāne

ğayret-keş-i devlet-i muhalled
hem-nām-ı şeh-i rüsül **Muhammed**

...

(Hb.yk.12a-b) beyitleriyle bu mi' rāciyyeyi III. Ahmed (1703-1730) döneminde biri 25 Aralık 1704=3 Mayıs 1706, diğeri 18 Ağustos 1710=20 Kasım 1711 tarihleri arasında olmak üzere iki kez sadrazamlık makamına getirilen Baltacı Mehmed Paşa'nın isteği üzerine yazdığını bildirmektedir. Eserde "Mi'rāciyye"den sonra "Der-sitāyiş-i Hāzret-i Sultān-ı A'zam ve Hākān-ı Mu'azzam Aḥmed Ḥan Halleda'llāhū Mülkehū" başlıklı,

ey feyz-i muḳaddes-i Ḥudā-dād
bu niyyet-i ḥayra eyle imdād

beytiyle başlayan, eserin yazıldığı yıllarda Osmanlı tahtında bulunan III. Ahmed'in övgüsüne ayrılmış 66 beyitlik bir bölüm vardır (Hb. yk. 12b-14a). Mesnevide bu üç bölümden sonra "Sebeb-i Naẓm-ı Ḥayr-ābād ve Bā'ış-i Te'lif-i Īn Kitāb" başlıklı eserin yazılış sebebini açıklayan ve

bir dem ki dil-i kesālet-endūd
olmuşdı ğubār-ı ğamla pür-dūd

beytiyle başlayan 86 beyitlik bir "sebeb-i te'lif" kısmı yer almaktadır (yk. 14a-16b). Bu başlığa bağlı olarak "Şıfat-ı 'Aql-ı İnsānī" (yk.15a-b) ve "Ḥitāb-ı Pīr-i Ḥired Bā-mü'ellif-i Īn Kitāb" (yk. 15b-16b) başlıklı iki alt bölüm daha vardır. Nābī ikinci alt bölümde bu eserini oğlu Ebü'l-Hayr'ın bu tür hikâyelere meraklı olması sebebiyle kaleme aldığını ve **Ḥayr-ābād** adını da onun adına nispetle verdiğini şu beyitlerle ifade etmektedir (Hb. yk. 16b):

...

bu bünyeyi eyle vaḳf-ı evlād
kıl tesmiye aña **Ḥayr-ābād**

ḳalsun ḳo cihānda yādġaruñ
olsun oḳuyan du'ā-güzāruñ

aḥbāba hediye başka ma‘ nā
ḥiṣ-ger ola buña ḥuṣūṣā

ferzend-i ‘ azīz-i nūr-ı dīde
maḥdūm-ı gūzīn-i nev-resīde

meydān-ı hünerde sâbıku’l-ğayr
naḥl-i ḥasebāt **Ebü’l-Ḥayr**²

çün böyle maḳāle nev-hevesdür
ser-māye-i şevḳ saña besdür

....

“Sebeb-i te’līf”ten sonra gelen,

kim var idi bir şeh-i yegāne
fermānı revān idi cihāne

sulṭān-ı cihān ḥidīv-i devrān
şāhenşeh-i pāy-taḥt-ı Cürçān

dārā-yı melek-sirişt-i ekrem
nāmı gibi ṭab‘ ı daḥi ḥurrem

...

beyitleriyle başlayan “Āğāz-ı Dāstān” ana başlığı altındaki 62 alt bölüm **Hayr-âbâd**’ın konusunun işlendiği bölümdür (Hb.yk16b-49a). Bölümdeki beyit sayısı 1165’tir. Attâr’ın hikâyesinin adaptasyonu 15 başlık altında 223; Nâbî’nin ilavesi ise 47 başlık altındaki 942 beyitten oluşmaktadır. Hayr-âbâd “Temām-şoden-i Hikâye ve Āğāz-kerden-i Ḥātīme-i Īn Kitāb” başlıklı, 95 beyitlik daha çok mev’ize içerikli bir bölümle son bulmaktadır (Hb. k. 49a-51a).

1.1.1. Hayr-âbâd ve Şeyh Gâlib

Hayr-âbâd’ın, yazıldığı tarihten XVIII. yüzyılın sonlarına gelinceye kadar çok ilgi görmüş, büyük ün kazanmış, meclislerde okunmuş, aynı zamanda ağır eleştirilere de uğramış bir eser olduğunu daha önce belirtmiştik. Nâbî’nin bu mesnevisi divan edebiyatının son şaheserlerinden kabul edilen **Hüsn ü Aşk**’ın

² Mısra vezne uymuyor.

PDF Eraser Free

yazılmasına da sebep olmuştur. XVIII. yüzyılın hemen başlarında yazılmış olan mesnevi, yüzyılın ikinci yarısında yetişen ünlü Mevlevî şair Şeyh Gâlib'in ağır hücumlarına maruz kalmış ve sanki onun bu eleştirilerinden sonra gördüğü eski ilgiyi ve sahip olduğu önemi yitirmiştir. Şeyh Gâlib ünlü mesnevisi **Hüsni ü Aşk**'ın "Der-sebeb-i Te'lif" başlıklı bölümünde bu eseri yazış sebebini şu beyitlerde anlatmaktadır:

bir meclis-i ünse mahrem oldum
ol cennet içinde Âdem oldum

meclis velî gül-şen-i maḥabbet
bülbülleri yek-ser ehl-i ülfet

her birisi şâ'ir-i süḥan-senc
gencîneler elde cümlesi genc

şoḥbetleri şî'r ü faẓl u 'irfan
ülfetleri nazm u neşr ü iz'an

ben mest-i şabûḥ-ı nükte-dânî
vaḳt ise şabâḥ-ı nev-cevânî

gâhî okunurdu **Ḥayr-âbâd**
Nâbî olunurdu ḥayr ile yâd

ḥaḳḳâ ki 'acîb bir eşerdür
erbâbı yanında mu' teberdür

hengâm-ı heremde söylemişdür
pîr olduğu demde söylemişdür

ol nazmuñ idüp bir ehl-i ma' nâ
medḥinde mübâlağayla ıtrâ

bezm ehli ser-â-ser itdi ikrâr
bu ḳavli muvâfaḳatla tekrâr

bir gâyete irdi kim me'âli
tanẓîriniñ olmaz ihtimâli

PDF Eraser Free

ol rafl baña giran görindi
bir şüret-i imtihan görindi

ta' rîzâne idüp hîṭâbı
virdüm o gürüha bu cevâbı

kim **Nâbî**'ye hîç düşer mi evfaḳ
Şeyh'ün sözine kelâm ḳatmaḳ

ey ḳıṣṣadan olmayan ḥaber-dâr
nâḳıṣ mî buradı **Şeyh** ' **Aṭṭâr**

işte o ḳadardur o ḥikâye
bâḳîsi dūrüg-ı bî-nihâye

manzûme-i Fârsî veş ebyât
bi'l-cümle tetâbu' -ı izâfât

inşâyâ virür egerçi zînet
Türkî söz içinde ' aynî şıḳlet

az olsa eger degüldi mâni'
dirdük aña belki de şanâyî'

hem bir daḥi var ki ol suḥen-sâz
iḡrâḳda mürğ-i pest-pervâz

evşâf-ı Burâḳ-ı faḥr-i ' âlem
raḥşiyye-i Nef' i andan aḳdem

lâzım mî Burâḳ'ı medḥ ü tavşîf
bu kârı aña kim itdi teklîf

' afveyleyelim ki belki bilmez
bir sürçen atıñ başı kesilmez

hem bir de bu kim o pîr-i fânî
almış niçe dürlü nâm u şanı

beş dâne şehenşeh-i melek-zâd
ṭab' ina keremle itmiş imdâd

bāzār-ı cihānda kāmın almış
meydān-ı sūhānde nāmın almış

böyleyken idüp yine tekāsül
kılmış niçe ma' nide teğāfül

bulmağla bir iki hoşca ta' bîr
erlik midir izdivācı taşvîr

dersen ki Nizāmî-i girāmî
itmiş o daği bu iltizāmı

ol tarz-ı 'Acemdir olmaz i' cāb
rindān-ı 'Acem gözetmez ādāb

her tavrına iktifā ne lāzım
cā' izse de ictirā ne lāzım

hem bir daği bu ki ol suhan-senc
virmiş kalemine renc-i bî-renc

bir düzd-i bürehne-pāyı gūyā
Manşūr'a diler ki ide hem-pā

mi' rāc-ı hayāle eyleyüp sāz
ister ki Mesîh'e olsun enbāz

mebnā-yı binā-yı **Hayr-ābād**
bir hayrsızuñ hemālin irād

...

Şeyh Gâlib, **Hüsn ü Aşk**'ın bu beyitlerinde ve devamında kendisinin de içinde bulunduğu bir şairler meclisinde Nâbî'nin **Hayr-ābād**'ından söz edildiğini, topluluktaki şairlerin bu mesneviyi övmekte oldukça ileri gittiklerini, hatta **Hayr-ābād**'a nazire yazmanın imkânsızlığından söz ettiklerini, bu sözlerin kendisine çok ağır geldiğini, bunu kendisi için bir imtihan kabul ettiğini, Nâbî'nin, **Hayr-ābād**'ın konusunu Attâr'dan çaldığını ve onun sözüne, Attâr'ın kıssasını anlamadığı için hiç gereği yokken söz kattığını, bir hırsız Hallâc-ı Mansûr'un yerine koyduğunu, eserin

“Mi’râciyye”sinde “Burak”ı tavsif ettiğini; fakat, Nef’î’nin “Rahşiyye”sinin bile bu tavsiften daha üstün olduğunu; özellikle “izdivâc”ı anlatmasının hiç uygun düşmediğini, bunun bir Acem âdeti olduğunu söylediğini, bu eleştirileri üzerine kendisinin de böyle bir eser yazmasını teklif ettiklerini ve bu teklif üzerine **Hüsn ü Aşk**’ı kaleme aldığını belirtir (Gölpınarlı, 1968: 29-30, 57-60)

1.2. Attâr’ın Hikâyesi

Ferîdü’ddîn-i Attâr’ın **İlâhî-nâme**’sindeki kısa hikâye, İranlı şair Fahrü’ddîn-i Cürcânî, Cürcân Şahı ve onun güzel kölesi arasında geçmektedir. Fahrü’ddîn-i Cürcânî; gerçek, tarihî bir kişiliktir. Tam adı Fahrü’ddîn Es’ad-ı Gürgânî (=Cürcânî) olan ve **Vîse vü Râmîn** adlı Pehlevîceden Farsçaya çevirdiği ünlü aşk hikâyesiyle büyük ün kazanan şair, Fars edebiyatının en büyük mesnevi şairlerindedir (Zebîhullâh Safâ, 1378: C. II, 370-371). Cürcân Şahı ve onun güzel kölesinin gerçekten yaşayıp yaşamadığı ya da bu iki kahraman ile Fahrü’ddîn-i Cürcânî arasında böyle bir maceranın gerçekten vuku bulup bulmadığı ise bilinmemektedir. Ancak, bugüne kadar ulaşılan bazı bilgilere göre yaşadığı dönem hakkında kaynaklarda açık bir bilgi bulunmayan Fahrü’ddîn-i Cürcânî, Selçuklu sultanlarından Mahmûd bin Muhammed-i Selçukî(511H.=1117-8M./525H.=1130-31M.)’nin çağdaşıdır ve onun kölelerinden birine gönül vermiş; bu kölenin bir nedenle ölmesi üzerine de büyük bir üzüntüye kapılarak inzivaya çekilmiş ve **Vîse vü Râmîn** adlı mesnevisini inziva hâlindeyken yazmıştır (Zebîhullâh Safâ, 1378: C. II, 371)³.

³ Devletşâh, **Vîse vü Râmîn** hakkında **Tezkire**’sinin iki farklı yerinde farklı bilgiler vermektedir: “**Nizâmî-i Arûzî: Veys ü Râmîn** destanını nazmetmişti. O destanı hamseyi yazmadan önce Nizâmî-i Gencevî’nin de nazmettiği söylenir” (Lügal, 1977: C.I, 97); “**Nizâmî-i Gencevî: Şeyh gençliğinde hamseden önce **Veys ü Râmîn** destanını Sultan Mahmud b. Muhammed b. Melikşâh adına nazmetmiştir. Bazıları bu manzumenin Nizâmî-i Aruzî’nin olduğunu söylerler. Şeyh Nizâmî’nin olması daha doğrudur. Çünkü Nizâmî-i Aruzî Sultan Melikşâh zamanında yaşamıştır. **Veys vü Râmîn** ilk defa Sultan Mahmud adına yazılmıştır. Ve bu Şeyh Nizâmî’nin devrine daha yakındır” (Lügal, 1977: C.II,186). Devletşâh’ın **Tezkire**’sinde bu konuyla ilgili olarak Fahrü’ddîn-i Cürcânî’den hiç söz etmemesi oldukça ilgi çekicidir. Zebîhullâh Safâ **Târîh-i Edebiyyât der-İrân** adlı eserinde **Devletşâh Tezkiresi**’ndeki ve diğer bazı tarihî kaynaklardaki bu yanlışa dikkat çekmiş ve Avfî’nin **Lübâbü’l-Elbâb**’ına ve birtakım başka kaynaklara dayanarak eserin kesinlikle Fahrü’ddîn-i Gürgânî’ye ait olduğunu ileri sürmüştür (Zebîhullâh Safâ, 1378: C.II, 370-371). Şair Ahmedî XIV. yüzyılda **Vîse vü Râmîn**’i tercüme etmeye başlamışsa da tamamlayamamış; Cürcânî’nin bu eseri daha sonra XVI. yüzyıl Türk şairlerinden Lâmi’î Çelebi tarafından Türkçeye nazmen tercüme edilmiştir (Çelebioğlu, 1999: 111, 123, 130, 379; Gültaş, 1996: 72-77; Kavukçu, 1994).**

PDF Eraser Free

Attâr bu hikâyeyi tasavvufî amaçla yazmış; Hallâc-ı Mansûr'un darağacındaki hâlini anlatan bir hikâyeyi ve devamındaki bazı hikâyeleri de bu hikâyeye bağlantılı olarak kaleme almıştır (Gölpınarlı, 1947: 160-161). Şeyh Gâlib'in, Nâbî'yi eleştirirken,

ey kışşadan olmayan haber-dâr
nâkış mı burağdı **Şeyh 'Attâr**

demesinin sebebi budur.

Nâbî Hayr-âbâd'ın “Âgâz-ı Dâstân”a bağlı “Terceme-i Hâl-i Fahr-i Cürcân” başlığı altındaki,

Fahr idi zamâne yegâne
anuñla faḥûr idi zamâne

te'lif-i laṭîfi ḥalka ma'lûm
Râmîn ile Vîse-nâm manzûm

üstâd-ı suḥenverân-ı nâmî
ya' nî ki **Nizâmî**-i girâmî

taḥsîn ü pesend idüp edâsın
yâd eyledi Ḥamse'ye şenâsın

ḥattâ ki emîn-i genc-i esrâr
ya' nî ki cenâb-ı **Şeyh 'Attâr**

te'lif idicek **İlâhî-nâme**
bu vaḳ' asın itdi zîb-i ḥâme

bu vâkı' adur beyân-ı taḥkîḳ
şâyeste-i i' timâd u taḥkîḳ

erbâb-ı kemâle mâyedür bu
ḥaḳḳâ ki ' aceb ḥikâyedür bu

beyitlerinde Fahrü'ddîn-i Cürcânî'nin zamanında çok ünlü olduğunu, onun **Râmîn ile Vîse** adlı hikâyesini herkesin bildiğini, Nizâmî-i Gencevî'nin **Hamse**'sinde onu

övdüğünü, Attâr'ın **İlâhî-nâme**'yi yazarken onunla ilgili bir hikâyeyi eserine aldığını, kendisinin de **Hayr-âbâd**'da bu hikâyeyi anlatacağını ifade etmektedir (Hb.yk.19 ab).

1.2.1. Attâr'ın Hikâyesinin Çevirisi

İlâhî-nâme'deki "Hikâyet-i Fahrü'ddîn-i Gürgânî ve Gulâm-ı Sultân" başlıklı hikâyenin çevirisi şudur:

Cürcân'da ileri görüşlü, güzel huylu ve dindar bir padişah vardı. Huyu güzel, kadir kıymet bilir bir zat olduğu için Fahrü'ddîn-i Gürgânî onun huzuruna gelir gider; ona methiyeler yazar; huzurunda okur; padişah da Fahrü'ddîn'e pek hürmet eder, onu el üstünde tutardı. Padişahın bir de Yusuf gibi güzellikte eşi benzeri olmayan bir kölesi vardı. İki yanına saldığı zülüfleri, âdeta miskten yapılmış iki balıktı. Nasıl anlatayım? Sanki Çin'de iki Hintli köleydi onlar. Yüzü aya, zülfü balığa benzerdi. O, balıktan aya kadar her şeye hükmü geçen bir padişahtı. Bir göz o güzelin kaşını görseydi derhâl nazara uğrar, kaşı gibi iki büklüm olurdu. Nergise benzeyen iki gözü, kirpikler yüzünden dikenlerle aynı evde oturmadaydı. Dudakları bir nar tanesinin iki kızkardeşiymiş. Tatlı dudağında öyle bir şeker vardı ki şekerkamışı, dudağının önünde kemer bağlamış, ona hizmetkâr kesilmişti. Ağzı iğne gözünden de dardı. O yüzden gözün, ağızdan haberi bile yoktu. O başı yüce padişah, günlerden bir gün bir içki meclisi tertip etti ve eğlence başladı. Fahrü'ddîn de o gün sevinçli bir hâlde padişahın huzurundaydı. Derken o âlemi aydınlatan köle, içeri girdi. Nerede bir can varsa güzelliğı, onun yolunu kesmedeydi. Öyle tatlıydı ki bütün âleme şekerler saçmadaydı. Binlerce canı kirpiğıyle avlamıştı. Her kılıyla yüzlerce can kapmıştı o. Zülfünün kemendi, yerlere düşmüş, dudaklarından çıkan feryad u figan, göklere çıkmıştı. Onun yüzünü görünce Fahrü'ddîn'in işi bitti. Bütün hayatı, elinden çıktı. Gönlünü ona verdi gitti. Fakat padişahın korkusundan onun ay gibi yüzüne bakamıyordu ki. Akli başından gitmişti ama akıllı davranmaya çalışıyor, erlikle gözünü koruyor, ona bakmamaya uğraşıyordu. Padişah, işi hemen anladı;

PDF Eraser Free

fakat anladığını belli etmedi. Meclistekiler sarhoşluktan yıkıldılar. Fahrü'ddîn ise o mecliste hem şarapla hem de sevgilisinin cemaliyle iki kat sarhoş olmuştu. Canı, ateş deryası içinde öyle bir dalgalanıyordu ki, ruhu âdeta o güzelin başı ucunda yanmak üzereydi. O coşkun topluluk içinde yanıp yakıldığı hâlde bir mum gibi yine de kendi kendini korumakta, için için erimekteydi. Cürcân padişahı, Fahrü'ddîn'i gönlü aşkla ateş arasında kalmış görünce kölesini hemen ona bağışladı. Fahrü'ddîn, öyle bir sevindi ki dili tutuldu. Aşkın verdiği hararetle yüce padişahın utanmasından, şaşılacak bir şey, bir anda yüzlerce renge giriyordu. Padişah: “Ne oldu sana, dedi, neden böyle bitiyor, ölüyorsun? Senin kölen bu, elinden tut, götür.” Köleyle Fahrü'ddîn, ikisi de sevinçle padişahın huzurundan çıktılar. Fahrü'ddîn kendinden geçmişti. Sarhoştur ama işin âkıbetini düşünen aklı, yine kendisine yar oldu. Padişahın meclisinde büyük kişiler vardı. Hepsisi de iyiyi, kötüyü bilirlerdi. Onlara dedi ki: “Bu gece padişah sarhoş, bu köle de şarap içti. Âdeta yıkılmış, kendinden geçmiş bir hâlde, bu köleyi tutar, padişahın huzurundan alıp evime götürür, seher vaktine kadar orada bırakırsam belki padişah, ertesi gün ayılır, yaptığından pişman olur. Yaptığını unutması da mümkündür, kıskançlıktan kanının kaynaması da. Köle, benim evimde olduktan sonra ne kadar özür dilesem boşunadır. Töhmetsiz suçsuz olarak kanımı dökebilir, beni yolda köpeklerin önüne atabilir. Bana: ‘A bilgisiz, bilmez misin ki sarhoş, akıllıca konuşmaz; neden bir gececek olsun, sabaha kadar sabredip kutlu padişahın ayılmasını beklemedin?’ diyebilir. Ben şimdi onu götürmeyeceğim. Çünkü padişah sarhoş, ileride başıma ne gelecek, bilmiyorum.” Meclistekiler “Düşüncen doğru, bu gece padişahın yanında kalsın, burada yatsın.” dediler. O ulu padişahın tahtının altında taştan yapılmış sağlam bir serdab vardı. Serdapta on kat ipek kumaşla örtülmüş güzel bir taht vardı. Köleyi, o topluluğun gözü önünde oraya götürüp yatırdı. Yanına da iki üç mum dikti. Orada izzetle ikballe iki mum yaktı, kendisi dışarı çıktı. Çıktı ama mum gibi de yanıp yakılıyordu. Fahrü'ddîn-i Gürgânî, o ulu kişilerin gözleri önünde serdabın kapısını kapadı. Anahtarı da onlara vererek serdabın kapısı önünde gönüller aydınlatan aşkıyla yatıp

sabahladı. Ertesi gün padişah, meclise gelip oturunca Fahrü'ddîn gelip huzuruna çıktı. Büyükler, söze başlayıp ağız açtılar. Anahtarı padişahın önüne koyup Fahrü'ddîn'in hareketini, hadden aşırı ihtiyatını anlattılar. Padişah, o köleyi sarhoşken bağışladığı için o da hakkıyla hürmette bulunmuş, ona riayetler etmişti. “Sonradan padişah ne emredecek?” diye onu geceleyin, on kişinin gözleri önünde serdaba kapatmıştı. Padişah dedi ki: “Edebe tamamıyla riayet etmiş; kölem, onun malıdır, ona bağışladım.” Fahrü'ddîn pek sevindi, neşesinden gönlü tutuşuyordu âdeta. Hâsılı serdabın kapısını açtı, gözlerinden kanlı yaşlar saçtı. Fakat bir de ne görsün? O ay yüzlü dilber berbat bir hâle gelmiş, baştan ayağa kadar kömür olmuş. Meğerse mumdan bir ateş sıçramış, o peri gibi güzel kölenin yatağına düşmüş; onu baştan ayağa yakmış. Ne elbise kalmış, ne taht! Şarabın ve uykunun sarhoşluğuyla ateşlere yanıp gitmiş! Sevgilisinin yüzünü o hâlde görünce gözüne bütün dünya ateş göründü. Sevgilisi ateşe düşmüş olduğundan onun işi de ateşlere yanmaktı artık. Nasıl deli divane oldu? Nasıl anlatayım? Adına bir hayli divanelikler kaydedildi sanki. O çılgınlıkla çöllere düştü. Felek gibi gece gündüz dolaşmaya koyuldu. Aşk, haddini aşip derdiyle baş başa kalınca **Viyse ve Râmîn** hikâyesini vird edindi. Hikâyeyi **Viyse ve Râmîn** adına yazıyordu ama orada kendi derdini döküp durmadaydı. Yazıda gece gündüz söylenip dolaşır, topraklara, kanlara bulanıp yatar kalkardı. Bu yolda başına bir iş gelmemiş de âşıkların sırrını bilmiyorsun. Âşığın ne işte olduğunu sen ne bilirsin? Onun secde ettiği yer, darağacının yücesidir. Önce kanınla yıkanmalısın ki o secdegâh önüne gelsin (Gölpınarlı, 1947: 154-160).

Attâr'ın **İlâhî-nâme**'deki bu hikâyeyi Hallâc-ı Mansûr'un darağacındaki hâlini anlattığı bir hikâye ile bağlantılı olarak kaleme aldığını daha önce ifade etmiştik. Hallâc'ın hikâyesi şudur:

Hallâc'ı darağacına çekip elini kestiklerinde o, ellerinden akan kanı yüzüne, kollarına sürüyor; “aşk sırrını bilen kişinin namaz kılabilmesi için kanla abdest alması gerekir”, diyordu. Ona, “Ey zamanın coşkun eri! Neden vücudunu kana

buladın? Kanla abdest alırsan kıldığın namaz kabul olmaz, hiç kılmamış sayılırsın” dediler. Erler gibi sevgilinin civarına ayak bas, hiçbir yaratılmışın kınamasından korkma. Tanrı’ya ulaşmış olan gönül, kınayanın kınamasından korkmaz. Gel de Tanrı işine ercesine eriş; ağyara boş ver, işine bak. Âlemin etrafında felek gibi daha ne kadar dolaşıp duracaksın? Erce bir adım at da kendinden geç. Aşk seni böyle namert bir hâlde bulursa utancından bütün vücudunu dert kaplar. Nice güçlü kuvvetli aslanlar vardır ki aşkın gücü karşısında karıncaya dönerler. Sen güç ve kuvvette karıncadan daha aşağıysan aşkın huzuruna nasıl çıkabilirsin? (Gölpınarlı, 1947: 160-161)

1.3. Hayr-âbâd’ın Özeti

Nâbî Attâr’ın, Hallâc-ı Mansûr’un darağacındaki hâline temsil olarak kullandığı 68 beyitten ibaret bu küçük hikâyeyi aslında önemli bir değişiklik yapmadan, çeşitli eklemelerle 15 başlık ve 223 beyitten meydana gelen uzunca bir bölüm hâline getirmiştir. Attâr’ın hikâyesinin bittiği yerden itibaren de hikâyeyi devam ettirmiştir. **Hayr-âbâd**’ın özeti şudur:

Cürcan’da Hurrem adlı bir şah, bu şahın Aristo gibi akıllı, iş bilir vezirleri vardı. Hurrem Şâh, cömert, ülkesi mamur, halkı mutlu bir hükümdardı. Câvîd adlı bir mahbubu, Fahr-i Cürcân adında da şair bir musahip ya da nedimi vardı. Bu padişah bir gece işret meclisini topladı. Bu mecliste Câvîd ve Fahr-i Cürcân da hazır bulundular. Fahr’in Câvîd’e aşırı bir ilgisi vardı; ama şahtan korktuğu için bunu pek belli edemiyordu. Fakat bu mecliste sarhoşluğun da verdiği aşırı cesaretle bütün çabasına rağmen Câvîd’e olan ilgisini saklayamadı. Padişah da bu ilgiyi sezdi ve onu Fahr’a bağışladı. Meclis dağıldı; Fahr, Hurrem Şah’ın ayılınca pişman olacağını düşünerek muhtemel gazabından korunmak amacıyla sarayın ileri gelenlerine de danışarak Câvîd’i, Şah’ın tahtının altında bulunan ve ibadet ve dinlenme için yaptırılmış bir oda olan serdaba indirdi. Serdapta Câvîd’e yatak yaptılar; yatağın baş ucuna su koydular ve üç büyük mum yaktılar; kapıyı kilitleyerek anahtarını hazinedara teslim ettiler. Şah ertesi sabah uyanıp da Câvîd’i yanında bulamayınca çok üzüldü. Fakat hükümdarlık vakarı bu üzüntüsünü belli etmesine engel oluyordu. Bu sırada

hazinedar hiç beklenmedik bir şekilde serdabın anahtarını getirdi, şahın önüne bıraktı ve olanları anlattı. Şah, Fahr'in bu temkinli hareketinden çok mutlu oldu ve Câvîd'i yanına getirmelerini emretti. Ne var ki, serdabın kapısını açtıklarında mumlardan birinin devrilerek her şeyi yaktığını, Câvîd'den de geriye bir avuç kül kaldığını gördüler. Saraya bir matem havası yayıldı; Fahr şuurunu yitirdi, baş açık, yalın ayak sahralara düştü. Hurrem Şah ise devlet idaresini vezirlerine bırakarak serdaba çekildi.

Attâr'ın hikâyesi burada bitmiştir. Ancak Nâbî'nin adaptasyonunda Attâr'ın ismini vermediği Cürcan şahı, Şah Hurrem, onun mahbubu da Câvîd olarak adlandırılmıştır. Ayrıca **Hayr-âbâd**'ın bu bölümü ile Attâr'ın hikâyesi arasındaki diğer iki önemli fark Nâbî'nin hikâyenin devamını getirebilmek için Câvîd'in serdaptaki hâlini yanmış bir ceset olarak değil de bir kül yığını ve Attâr'ın hikâyesinin aksine şahın Câvîd'i Fahrü'ddîn-i Cürcânî'ye bağışlamış olmaktan pişman göstermesidir.

Nâbî, **Hayr-âbâd**'ın aşağıdaki beyitlerinde Attâr'ın hikâyesinin burada bittiğini ancak bununla yetinmeyerek hikâyeyi tamamlamak istediğini ifade etmektedir:

olduğda cenâb-ı **Şeyh ' Attâr**
bu vaç' aya nakş-bend-i âşâr

itmiş kalem-i şerîfi ârâm
bulmuş bu hikâye bunda encâm

ammâ bu faķîr-i nâ-be-hencâr
tekmîle olup anı heves-kâr

gördüm kalem-i daķîka-dâni
itmâma sezâ bu dâstânı⁴

Nâbî'nin İlavesi: Cürcân'da Çâlâk adlı son derece maharetli bir hırsız vardır. Bu hırsız hazineyi soymak amacıyla tünel kazarak saraya ulaşmaya çalışmaktadır. Câvîd'in serdaba kapatıldığı gece kazdığı tünelin ucu tesadüfen tahtın altında bulunan bu odaya açılır. Çâlâk, devrilen bir mumun çıkardığı yangında yatağında

⁴ Hb. yk. 26

yatan güzel bir gencin yanmak üzere olduğunu görür. Câvîd'i tanır ve onun kendisi için saraydaki hazineden daha değerli olduğunu anlar. Baygın hâldeki Câvîd'i alarak açtığı tünelden, bir harabe olan evine götürüp yatırır. Câvîd ertesi sabah uyandığında Çâlâk'ten durumu öğrenir. Çâlâk, Câvîd'in hayatta olduğunu şaha haber vermek isterse de Câvîd, şaha kırgın olduğu için onun biraz üzülmesini ister ve haber vermesini engeller. Bu arada serdaba kapanmış olan şah her tarafı kapalı olan yer altındaki bu odada bir esinti hisseder. Bu esintinin kaynağını araştırırken Çâlâk'ın açtığı tünelin serdaba açılan ucunu bulur. Bu tünelin ucunun ulaştığı yeri bulabilmek için eline bir kandil alarak tünelden içeri girer ve kendini harabe hâlindeki bir evde bulur. Evde Câvîd ve hiç tanımadığı bir şahıs vardır. Câvîd şahı görünce biraz nazlanmak için, biraz da korku ve utanç sebebiyle kapıyı açıp kaçmaya, Hurrem Şah da onu kovalamaya; vakit gece olduğu için başlarına bir şey gelir endişesiyle Çâlâk de onları takip etmeye başlar. Bekçiler gece vakti kaçışan üç kişiyi görünce hırsız sanarak onları izlemeye başlarlar. En önde koşan Câvîd çıkmaz bir sokağa girdiğini fark eder. Sokakta harap bir mescit vardır. Mescide girerek bahçesindeki bir ağaca tırmanırsa da ağacın dalı kırılır ve yere düşer. Ağacın altında derin bir kuyu vardır. Hemen orada bulunan ipe sarılarak kuyunun dibine iner. Bunu gören şah ve onun ardından Çâlâk de aynı ipe kuyuya inerler. Çâlâk'i kovalayan bekçiler mescitte kimseyi bulamayınca kuyuya eğilerek seslenirlerse de bir cevap alamazlar ve kuyuya birkaç taş atarak oradan uzaklaşırlar. Bu kuyunun suyu birçok kuyuyla bağlantılıdır ve bütün şehri dolaşmaktadır. Câvîd suyun akışına uyarak yürümüş ve ipi kendisine kadar ulaşan bir kuyuya gelince hemen o ipe tırmanarak yukarı çıkar; Şâh onu, Çâlâk de Şâh'ı izler. Çıktıkları yer, içinde muhteşem bir konak da bulunan eşsiz güzellikte bir bahçedir. Bahçe ve konak, babası ölmüş, annesi ve hizmetçileriyle birlikte yaşayan bir genç kıza aittir. Şehirde Tamtam adlı, herkesin kötülüğünden korktuğu dev yapılı bir adam vardır. Tamtam beş yandaşıyla genç kızın evine girmiş; yalvarmalarına ve ağlamalarına aldırmandan ona tecavüz etmeye çalışmaktadır. Bahçeye çıkan Şâh ve Câvîd gördükleri manzara karşısında çok üzülmüşler ve her

şeyi unutmuşlardır. Çâlâk ise daha ihtiyatlı davranarak kuyunun ağzında beklemektedir. Tamtam'ın bahçede nöbet tutan beş adamı Şâh ve Câvîd'i görürler ve yakalayarak Tamtam'a getirirler. Tamtam Şâh'ı tanır ve ona sayısız hakaretler eder. Adamlarına Şâh'ı ve Câvîd'i kapıya bağlamalarını, işi bitince onların hakkından geleceğini söyler. Kuyunun ağzında bekleyen Çâlâk, Tamtam'ın söylediklerini duymuş; kuyudan çıkarak sersemletici bir avuç tozu Tamtam'ın adamlarının üzerine atmış ve tozun etkisiyle bayılan adamları kılıçtan geçirmiş; kızla mücadele hâlinde olan Tamtam'ın da başını kesmiştir. Şâh, Câvîd ve Çâlâk konağa çıkarlar. Şâh Çâlâk'e kim olduğunu sorar ve yardımları için teşekkür eder. Kız ve annesi de Hurrem'e teşekkür ederler. Câvîd, başına açtığı işler sebebiyle Şâh'tan özür diler. Câvîd ve kız birbirinden hoşlanmışlar; Şâh ve Çâlâk de bunu farketmişlerdir. Bu arada sabah olmak üzeredir. Şâh ve Câvîd, Çâlâk'i de alarak onun evine dönerler ve Çâlâk'i orada bırakıp evdeki tünelden serdabın yolunu tutarlar.

Cürcan şahı olan Hurrem Şâh ile Kirman şahı arasında öteden beri süregelen bir düşmanlık vardır. Kirman şahı her savaşta Cürcan şahına yenilmiş, büyük kayıplar vermiştir. Hurrem Şah'ın idareyi vezirlerine bırakıp inzivaya çekildiğini öğrenen Kirman şahı, Fedâî adlı gözü pek birini intikam almak amacıyla Cürcan'a göndermiştir. Fedâî sürekli kılık ve meslek değiştirerek Hurrem Şah'ı izlemektedir. Şâh'ın serdapta inzivaya çekildiği gece, serdabın kapısına kadar sokulup bir ilaç koklatarak muhafızları bayıltmış ve serdaba girmiş; serdapta kimseyi bulamamışsa da Çâlâk'in evinden serdaba gelmeye çalışan Şâh ve Câvîd'in seslerini duymuş ve serdabın her tarafına bayıltıcı bir toz serpiştirmiştir. Serdaba ulaşan Şâh ve Câvîd tozun etkisiyle hemen bayılmışlar; Fedâî de Hurrem Şah'ı bir çuvala koyup sarayın damına çıkarmış; oradan da bir ipe aşağıya sarkıtmış; kendisi de aşağıya inmeye başlamıştır. Bu sırada sabah olmasını bekleyen Çâlâk, sarayın damındaki yabancıyı ve yaptıklarını görür ve hemen koşup Fedâî'yi yakalayarak Şâh'ı kurtarır. Şâh'ı ayılttıktan sonra evine götüren Çâlâk, oradan Şâh ile birlikte serdaba geçerek Câvîd'i

ayıltır. Öte tarafta vezirler ülkenin başsız ve tehlikelerle karşı karşıya kaldığını gördüklerinden Şâh'ı serdaptan çıkararak ülkenin idaresini ele alması için ikna etmeye karar verirler ve bu amaçla serdabın kapısı önüne kadar gelirler. Ancak serdabın kapısı birden açılır ve Câvîd'in ölümü nedeniyle kederler içinde bulunan Şâh ve öldüğünü sandıkları Câvîd bir yabancı ile birlikte dışarı çıkar. Hayretten donakalan vezirlerin gözleri önünde çıkıp tahta oturan Şâh hemen Fahr'i sorar; bulup getirirler. Fahr da Şâh'tan olup biteni aydınlatmasını rica eder. Şâh, Çâlâk'i büyük övgülerle Fahr'a ve vezirlere takdim ederek olanları bir bir anlatır. Şehir bayram etmeye başlamıştır. Bu arada Şâh, Çâlâk'i Tamtam'ın elinden kurtardıkları kızın annesine göndererek kızı Câvîd'e ister. Bir hafta süren düğün şenliklerinden sonra Câvîd ve kız evlenirler. Herkes sevinç içindeyken Çâlâk birdenbire ortadan kaybolur. Aramadık hiçbir yer bırakılmazsa da Çâlâk'in izine bile rastlanamaz. Şâh, Çâlâk'in ortadan kaybolması nedeniyle büyük bir üzüntüye kapılır. Bu arada Çâlâk Kirman'a gitmiş; Hurrem Şâh'ı esir etmek isteyen Kirman şahının yatak odasına kadar girmiş; uyurken onu alarak Cürcân'a doğru yola koyulmuştur. Bir hafta kadar süren yolculuktan sonra Cürcan'a dönen Çâlâk, esir aldığı Kirman şahını daha önce bağlı olarak evinde bıraktığı Fedâ'i'nin yanına bırakarak Hurrem Şâh'ın huzuruna çıkar ve olan biteni ona anlatır. Hurrem Şâh, Çâlâk'in dönüşüne ve yaptıklarına çok sevinir. Vezirlerini Kirman şahına giydirilmek üzere padişahlara yakışır bir elbiseyle birlikte Çâlâk'in evine gönderir ve şahı bir misafir hükümdar gibi huzuruna davet eder. Kirman şahına aralarında hiçbir düşmanlık yokmuş gibi davranarak hükümdarlarını yitirmiş olmanın şaşkınlığı içindeki vezirlerini de Cürcan'a davet eder. İki hükümdar ve onların maiyetleri uzunca bir müddet mutluluk içinde vakit geçirdikten sonra Kirman şahı ve bütün maiyeti Hurrem Şâh'ın izniyle ülkelerine dönerler.

2. BÖLÜM

MENSUR HAYR-ÂBÂD, YAZARI, YAZILIŞ TARİHİ VE EDEBÎ DEĞERİ

2.1. Mensûr Hayr-âbâd

Çalışmanın “Giriş”inde de belirttiğimiz gibi Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa Koleksiyonu 1028 numaradaki bir yazma mecmuanın 96b-140b yaprakları arasında Nâbî'nin **Hayr-âbâd**'ıyla aynı adı taşıyan 45 yapraklık mensur bir eser vardır. “Hikâyet-i Hayr-âbâd” başlığını taşıyan bu eser “Nâbî'nin nazmen yazdığı sergüzeşti (**Hayr-âbâd**'ı) nesr ile anlatmayı kolaylaştırması” için Allah'a yakarış (=münâcât)ı içeren bir rübâ'î ile başlamaktadır:

yâ rab beni hişşe-dâr-ı ‘irfân eyle
her menkâbeden tenâssuh iğşân eyle
nazm itdigi ser-güzeşti **Nâbî**'nüñ
neşr ile beyân itmegi âsân eyle

Bu rübâ'î, eserin Nâbî'nin **Hayr-âbâd**'ının “nazm”dan “nesr”e aktarılmış biçimi olduğunu göstermektedir (Hb.yk.96b). Rübâ'înin devamında çevirinin “mukaddime”si niteliğindeki şu satırlar yer almaktadır: “Sebeb-i sevâd-kârî-i zerger-i hâme ve bâ'ış-i naqş-âşâre-i kilik-i siyeh-câme budur ki tarh-endâz-ı nev-naqş-ı hayâl-i merhûm **Nâbî**-i belîgü'l-makâl, **NAZM**:

bu bünyeyi eyle vaqf-ı evlâd
kıl tesmiye aña **Hayr-âbâd**

deyü nâzım-ı silk-i te'lîf oldığı hikâyet-i hayret-engîzine ber-resm-i şîrâze-bendân-ı şî'r ü inşâ dîbâce-pîrâ-yı hamd ü şenâ ve ser-levha-ârâ-yı şalât ü selâm-ı Resûl-i kibriyâ ve sâ'ir levâzım-ı muqaddemât-ı hüsn-ârâ taqdimini mürâ'ât taqrîbiyle

ma‘ānī-i bedī‘atü’l-esālīb-i ‘ālimāne vü şā‘irānede cilveger-i minaşşa-i zūhūr olan şāhid-i maķāli, **BEYT**:

rūyına bakşa alıma kendüyi dīde bir zamān
pāy-ı nigāha zūlfinūn her hamı bir kemend olur

vefķınca zevķ-yāb-ı maħbūb-ı sūhan olan erbāb-ı mezāķa bā‘iṣ-i muṭāla‘a-i cemāl olup her beyt-i dil-āvīz [ü] ṣīve-engīzinūn edā‘-i nāzūkterīn ve ma‘nā-yı dil-firībine şad āferīn ile bir şaħīfesinūn daķāyık-ı leṭāyifine nazra-i ūlāda vuṣūl nā-müyesser iken ol zemīn-i tāzenūn miķdār-ı vūs‘ati endāze-i taṣmīm ile mesāha olunduķda miķdār-ı dībācesi mecmū‘-ı mü‘ellefūn mertebe-i şūlşüne müteķārib idigi mersūm-ı ressam-ı taħķīķdür. Bināberīn ol ser-gūzeṣt-i ta‘accüb-fermānūn dībāce-i ğarrası ħāhiṣgerān-ı ṣīve-i belāğat için nazm-ı şāħib-te’līf ile maħallinde ibķā ve ibtidā‘-i ħikāyeden beyāna ser-āğāz olunduķda ‘andelīb-i nağme-serāy-ı kelimātı kafes-i nazmdan pervāz-ġāh-ı nesre ķādime-cūnbān-ı inṣā kılınup ḥasbū’l-ķudre **ta‘bīrāt-ı miyāne** ile taķrīr ü beyān olundu (Mt. yk. 97a-b).”

Hayr-ābād’ın “nev-naķṣ-ı ḥayāl”, “ħikāyet-i ḥayret-engīz”, “zemīn-i tāze” ve “ser-gūzeṣt-i ta‘accüb-fermā” gibi son derece olumlu ifadelerle değerlendirildiği bu mukaddimede meĥul müellif **Hayr-ābād**’ın “Dībāce”sinin eserin yaklaṣık “mertebe-i şūlş (=üçte bir)”ünü oluṣturduğunu ve bu kısmı belāğat meraklıları için olduğu gibi yerinde bıraktığını ve kendisinin “ibtidā‘-i ħikāye”den baṣlayarak bu eseri “ta‘bīrāt-ı miyāne (=orta tabir)” ile nesre aktardığını ifade etmektedir. Eserin giriṣindeki bu satırlar, **Hayr-ābād** hakkında hiçbir tarihî kaynakta mevcut olmayan değerlendirmeleri ve dönemin nesir sınıflandırması hakkındaki çok değerli bir bilgiyi günümüze kadar ulaṣtırmaktadır.

Mukaddimenin devamındaki “Āğāz-ı Ĥikāyet” baṣlığı altında eserin nesre aktarılmıṣ biçimi yer almaktadır. Çeviride bir iki küçük müdahale dıṣında **Hayr-ābād**’daki hikāyenin akıṣına sadık kalınmıṣtır. Bu müdahalelerden biri Hurrem Şāh ile Kirman Şāhı arasındaki düşmanlık hakkında, hikāyenin aslında böyle bir şey

yokken, hemen çevirinin başında bilgi verilmesi ve bu yolla okuyucunun hikâyesinin sonunda vuku bulacak olaylara hazırlanmasıdır (Mt. 98a-b). Diğeri de **Hayr-âbâd**'ın uzunca bir altbölümü olan “Zifâf-kerden-i Câvîd bâ-Duğter” başlıklı kısmının çeviride kısaca geçirilmiş olmasıdır (Hb. 44a-45a). **Hayr-âbâd**'ın bu bölümü Şeyh Gâlib tarafından da eleştirilmiştir. Şeyh Gâlib aşağıdaki beyitlerde izdivacı tasvir etmenin bir Acem tarzı olduğunu ve mesnevide Acem tarzına uymanın her zaman doğru olmadığını ifade etmektedir:

bulmağla bir iki hoşca ta' bîr
erlik midür izdivâci taşvîr

dersen ki Nizâmî-i girâmî
itmiş o dağî bu iltizâmı

ol tarz-ı 'Acemdür olmaz i' câb
rindân-ı 'Acem gözetmez âdâb

her tavrına iktifâ ne lâzım
câ'izse de ictirâ ne lâzım

Çeviride gerekli görülen ya da müellifin anlatımda yetersiz kaldığını düşündüğü yerlerde **Hayr-âbâd**'dan alınan bazı beyitler arasöz olarak kullanılmıştır. Bu metinde arasöz olarak kullanılmak üzere **Hayr-âbâd**'dan alınmış beyit sayısı 136'dır. Yine bu metinde başka şairlere ait, ikisi şairi belirtilerek (Mt.yk.104b, 137b), ikisi belirtilmeden (Mt.97a, 123b) 4 beyit ve 3'ü Farsça (Mt.yk.99b, 118a, 125a), 3'ü Türkçe (Mt. 99b, 106b, 126a) 6 mısra arasöz olarak kullanılmıştır. Şairi belirtilen beyitlerden biri Nâbî'ye (Mt.yk.104b), diğeri de Seyyid Vehbî'ye (Mt.yk.137b) aittir.

2.2. Mensur Hayr-âbâd'ın Yazarı

Hayr-abad'ı nesre aktaranın kimliğine dair ne metin içinde ne de tarihî kaynaklarda en küçük bir bilgi yoktur. Ancak metin içindeki bir iki ipucu, bu meçhul yazarın Lâle Devri (1130 H.=1718M./1143H.=1730M.) şairlerinden Seyyid Vehbî (öl. 1149H.=1736M.) olabileceğini düşündürmektedir. Bu ipuçlarından biri ve

en güçlüsü, Seyyid Vehbî'nin, Damad İbrahim Paşa'nın Çubuklu'da yaptırdığı bir çeşme için yazdığı tarih kıt'asından alınma bir beytin metin içinde şair adı belirtilerek kullanılmış olmasıdır. Hikâye metninde arasöz olarak kullanılan beyit şudur:

kerem-kâr olmaduḡsa çok kerīm-i kām-rān gördük
naẓīrin görmedük rü'yāda düṣde māliḡulyāda

Beytin bulunduğu kıt'anın tarih mısraı, 1138H.=1725M. yılını göstermektedir (Mt. yk.137b; Dikmen, 1990: C.II, 381). Eski nesir yazarlarının başka şairlere ait şiirleri kendi metinlerinde arasöz olarak kullanmaları alışılmış bir tutumdur. Ancak, bu alıntılar genellikle alıntı yapılan şairlerin tarih kıt'aları gibi pek okunmayan ve bilinmeyen şiirlerinden değil, onların kaside ve gazel gibi, tanınan, bilinen ünlü şiirlerinden yapılmıştır. Dolayısıyla böyle bir beyti ancak beytin şairi bilebilir ve bir başka metin içinde kullanabilir. Bu konuda ikinci ve birincisine göre daha zayıf bir ipucu da Necâtî'nin ünlü bir mısraının yine bu metinde yer almasıdır:

ayaḡı yer mi başaṣ zülfüñe ber-dār olanuñ

Böyle meşhur bir mısraın herhangi bir metinde yer almasında şaşılacak bir durum yoktur. Ancak, Seyyid Vehbî'nin ünlü eseri **Sûr-nâme**'de de aynı mısraı kullanmış olması, hatta bu mısraı,

ayaḡı yer mi başaṣ raḡş-ı murāda binenüñ

hâline getirmesi, onun Necâtî'nin bu mısraını çok beğendiğini ve sık sık kullandığını göstermektedir (Tarlan, 1997: 433-434; Tulum, 2008: 507, 660). Bu iki ipucu dışında, Nâbî'nin şiirlerine yazdığı çok sayıda nazire de Vehbî'nin, Nâbî'nin şiirlerine olan ilgisini göstermekte ve **Hayr-âbâd**'a olan muhtemel ilgisini de bu çerçeve içerisinde değerlendirmemizi mümkün kılmaktadır (Dikmen 1990: C. I-II). Ayrıca, bu konuda değerlendirme yaparken elimizdeki metnin sanatlı nesrin başarılı bir örneği olduğunu ve bu tür metinlerin de ancak ünlü **Sûr-nâme** müellifi Seyyid

Vehbî gibi dönemin büyük nesir ustalarınca kaleme alınabileceğini gözden uzak tutmamak gerekir.

2.3. Mensur Hayr-âbâd'ın Yazılış Tarihi

Hayr-âbâd'ın nesre aktarılış tarihi hakkında da elimizdeki metinde bilgi yoktur. Ancak bu metinde Seyyid Vehbî'nin Damat İbrahim Paşa'nın 1138H.=1725M. yılında Çubuklu'da yaptırdığı bir çeşme için yazdığı tarih kıt'asından bir beytin kullanılmış olması, metnin en azından bu tarihten sonra yazıldığını kesin olarak göstermektedir. Eğer bu eser gerçekten Seyyid Vehbî'ye aitse, Vehbî 1149H.=1736M. yılında öldüğüne göre, çeviri 1138H.=1725M-1149H.=1736M. yılları arasında 11-12 yıllık bir zaman dilimi içinde yapılmış olmalıdır.

2.4. Mensur Hayr-âbâd'ın Edebî Değeri

“Akd” ü “hall” eski Türk edebiyatında birincisi “nesri nazma aktarma”, ikincisi de “nazmı nesre aktarma” anlamında kullanılmış iki terimdir (Özön, 1954: 6). Birinci kelimenin temel anlamı “bağlama, düğümlenme”; ikincisinin ise, “çözme” dir. Bu iki kelime birer edebî terim olarak kullanıldığına göre, bu işlemler de söz konusu sanat anlayışında birer edebî hüner olarak kabul edilmiş olmalıdır. Ancak yapılan bu iki işlemin edebî bir hüner kabul edilebilmesi için nesrin nazma mevzun ve mukaffa olarak, nazmın da nesre müsecca'(=sec'li) olarak aktarılması gerekir; çünkü, eski Türk edebiyatında manzum ve mukaffa olmayan manzume, şiir; sec'li olmayan nesir de edebî nesir kabul edilmemekte ve dolayısıyla onun edebî değerinden de söz edilememektedir. **Mensur Hayr-âbâd** manzum bir metnin müsecca' olarak nesre aktarıldığı, edebiyatımızda nadir görülen bir “hall” örneğidir.

Sec' düz yazıdaki kafiyedir. Mensur bir metinde şiirdeki kafiyenin görevini üstlenir ve onu bir tür “mensur şiir” hâline getirir. Sec' Arap ve ondan naklen İran belâğatinden Türk edebiyatına geçmiş bir ahenk unsurudur. Nesirde “iki fıkra veya ibare sonundaki ses ya da seslerin benzeşmesi” şeklinde tanımlanabilir. Eski Türk

edebiyatında sec', "sec'-i mutarraḥ", "sec'-i mütevâzî" ve "sec'-i murassa" olmak üzere üçe ayrılır. Mutarraḥ sec', sec'i meydana getiren kelimelerin bir, iki ya da daha fazla sesinin eşsesli (=hem-âhenk) olmasıdır. Mütevâzî sec' ise, hem sec'i meydana getiren kelimelerin son ses ya da seslerinin hem de Arapça gramerdeki vezinlerinin aynı olması biçiminde tanımlanabilir. Murassa' sec'e gelince bu tür sec', iki fıkra ya da ibarede hem sec'i oluşturan kelimelerin hem de önceki kelimelerin son ses ya da seslerinin benzeşmesi ve sec'i oluşturan kelimelerin Arapça gramerdeki vezinlerinin aynı olmasıdır.

Bu konuda yapılmış farklı sınıflandırmalar da bulunmakla birlikte Fahir İz (öl.2004) **Eski Türk Edebiyatında Nesir** adlı kitabının "önsöz"ünde eski Türk edebiyatında nesri "sâde", "süslü" ve "orta" nesir olarak üçe ayırmış; onun bu tasnifi alanın uzmanları arasında büyük kabul görmüştür (1996: V-XIII). Yine İz'in bu "önsöz"de verdiği bilgiye göre "orta nesir" adı verilen ve daha çok yüksek topluluktan yetişen yazarların tercih ettiği yazı dili halkın konuşma dilinden epey uzaktır. Ancak yine de yazarlar bu nesir türünde sadece söz ve anlam san'atları ile hüner göstermekle yetinmemiş, daha çok anlatacakları şeyi ön planda tutmuşlardır (1996: XIII).

Mensur Hayr-âbâd, bizzat yazarının mukaddimedede verdiği çok değerli bir bilgiye göre, orta nesir, "ta'birât-ı miyâne (=orta tabir)" ile ve müsecca' olarak kaleme alınmış bir mensur metindir. Ancak yazar, **Hayr-âbâd**'ı nesre aktarırken kullandığı sec'lerde manzum metindeki kafiyelerden yararlanmamış, sanatlı ifadelerde de Nâbî'nin ifadeleri yerine kendi ifadelerini kullanmayı tercih etmiştir. Eserin anlatımında sec'li ve sanatlı ifadeler önemli bir yer tutmakla birlikte sanat yapma kaygısı anlatılacak şeyin önüne geçmemiş; konu ön planda tutulmuştur. **Mensur Hayr-âbâd**'da kullanılmış olan sec' türleri ve örnekleri şunlardır:

1.Mutarraḥ Sec': Sebeb-i sevâd-kârî-i zerger-i ḥâme ve bâ'ış-i naḡş-âşâre-i kilk-i siyeh-câme budur ki...(yk. 96b);...ṭarḥ-endâz-ı nev-naḡş-ı ḥayâl-i merḥûm Nâbî-i

beliğü'l-mağāl ... (yk. 96b); Vilāyet-i Cürcān'da bir şeh̄r-yār-ı kām-kār ve bir tāk-dār-ı şāhib-iştihār var idi ki... (yk.97b); ...çār-faşl-ı iqbālī be-tevfīk-i vāhibü'l-āmāl bī-keder ü melāl güzērān iderdi (yk. 98b); Cāvīd'ün pervāne-i şem' -i cemālī ve Hindū-yı āşūfte-dil-i zūlf ü hālī iken... (yk. 99b-100a); ...ihsānımı ibkā ve Faḥr'ün Cāvīd'i 'adem-i ḳabūl bābında i'tizār-ı niyāz-āmizini rū be-ḳafā eyledi (yk. 100b); ...derūnına başt-ı mendīl ve mihrābına ta'lik-i ḳandīl idüp...; ...ğāret-i emvāl pīşesi ve ḥüsn-i cemālını gūş itdigi nev-nihālān-ı gül-istān-ı 'iffeti izāle-i bekāret ile ihlāl-i ḥāl endīşesi olup... (yk.105a); bir gūşesinde bir fūrce peydā ve bir lağm-ı tārīk hüveydā... (yk.105b) vb.

2.Mütevâzî Sec': ...gerek maḥbūb u şā'ir ve gerek nüdemā'-i sâ'ir ile ... (yk. 98b); ...ile tarḥ-ı külfet ve âmiziş-i ülfet bir ḥadde vardı ki... (yk.99a); ... nizām-ı memleketi vükelā-yı devlet ve müdebbirān-ı dā'ire-i ḥaşmete teslīm idüp... (Hb.yk.104b); ...Şeyḥ 'Attār'dan rivāyet ve bu mevḳi'de ḳalem-i şerīfi ārām buyurdığın ḥikāyet idüp... (yk.105a) vb.

3.Murassa' Sec': Faḥr-i uṭrūfe-gūnuñ ma'ānī-i bedāyi'-i suḥen-kārı ve mebanī-i şānāyi'-i ṭurfe-nigārı... ; ...māni'-i ibrāz-ı melālet ve dāfi'-i izḥār-ı nedāmet olup... (yk. 103a); ...Ḥudā-yı lā-yezāl vüçüd-ı pür-cüduñı şevket ü iclāl ile dā'im ve nuşret ü iqbāl ile ḳā'im..eyleye (yk.117b) vb.

Metinde ibare ya da fıkra sonlarındaki sec'lere ilave olmak üzere iç ahenk yaratmak amacıyla bazı atıf ve izafet terkiplerinde de secili ya da kafiyeli kelimeler kullanılmıştır: beyt-i dil-āvīz [ü] şive-engīz (yk. 97a); eṭrāf u eknāf (yk.98a); fikret ü ḥayret (yk.118b); ḥareket-i bī-bereket (98b); maḥbūb-ı merğūb (yk.101b); genc-i bī-renc (yk.103b); tezyīl ü tekmīl (yk.105a); tīşe-i endīşe (yk.105b); revāne-i ḥāne-i vīrāne (yk. 106a); āğāz-ı nāz (yk.106b); tedbīr-i dil-peẓīr (yk.115b) vb.

Metindeki sec' türlerini kullanım sıklığı açısından değerlendirecek olursak bu metinde en fazla mutarraf sec'in, ikinci sırada mütevâzî sec'in, en az da murassa' sec'in kullanılmış olduğunu görürüz. Ancak mutarraf sec'in daha sık kullanılmış

olması bu metne değil, bütün Osmanlı dönemi Türk nesrine ait bir özelliktir; çünkü, bu dönem Türk yazarları için mutarraf sec' elde edecek kelimeler bulmak, mütevâzî ve murassa' sec' yapacak kelimeler bulmaktan daha kolaydır.

Bir nesrin yalnızca sec'lerle ve hem-âhenk kelimelerle yüklü, ahenk değeri yüksek bir metin olması, o metni edebî bir eser olarak değerlendirmek için elbette yeterli değildir. Bu özellik yanında metnin teşbih ve mecazlarla da süslenmiş; dolayısıyla günlük yazı ve konuşma dilinden oldukça uzaklaşmış olması gerekir. Mensur **Hayr-âbâd**'ın dili bu açıdan da bakıldığında “zerger-i hâme, kill-i siyeh-câme, cilveger-i minaşsa-i zuhûr (yk.96b); ‘andelîb-i nağme-serây-ı kelimât, kafes-i nazm (yk.96b); tavk-ı itâ'at, kılâde-i gerden-i ‘ubüdiyyet (yk.97b); ta'viz-i bâzû-yı cân, temîme-i girîbân-ı emân, sâlik-i râh-ı bed-hûâhi; nükd-ı ‘ömr-i ‘azîz (yk.98a); metâ'-ı şabr u ârâm, mürğ-i tîz-pervâz-ı dil, şâh-bâz-ı pervâz-gâh-ı hüsni ü melâhat, pençe-i hayret, girîbân-ı şabr u taḥammül, pervâne-i şem'-i cemâl (yk.99b); fütâde-i gül-ḥan-i te'essüf ü iztirâb, perde-i i'tizâr-ı isti'fâ (yk. 100a); niş-i sitem, ser-beceyb-i endîşe, şevâhid-i ihtimâlât (yk.100b); serv-i gül-endâm u gönçe-leb, gül-çîn-i nigâh (yk.101a); remâd-ı âteş-dân-ı ḥasret, ḥâkister-i gül-ḥan-i hayret (yk.104b); isrâc-ı sirâc-ı taḥrîr (yk.106b); ser-nihâde-i bâlîn-i karar (yk.107b); itâle-i ḥamâme-i nigâh (yk.108a); giriftâr-ı dâm-ı iztirâr (yk. 109a); itâre-i şâh-bâz-ı merâm (yk. 109b); delv-res-i intibâh (yk.110a); şaf-beste-i istiğrâb (yk.110b); şa'şâ'a-pîrây-ı âftâb-ı kemâl (yk. 111b); nev-nihâlân-ı gül-istân-ı 'iffet (yk.112a); ḥâşıl-ı bâğ-ı 'ömr (yk.112b); eşk-rîz-i te'essüf, sâmi'a-res-i intibâh (yk.113b); girifte-i dâm-ı iztirâr (yk.114a); icrâ-yı cedvel-i efkâr; pençe-i faqr u felâket (yk.115b)” gibi günlük yazı ve konuşma dilinden olabildiğince uzak, aşırı yoğunlukta olmasa da mecazlarla ve sanatlı ifadelerle yüklü orta derecede bir nesir dilidir.

3. BÖLÜM

MENSUR HAYR-ÂBÂD'IN ÇEVRIYAZILI METNİ

3.1. Çevriyazıda İzlenen Yol

Burada verilen metin Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa Koleksiyonu 1028 numaradaki bir yazma **Mecmua**'nın 96b-140b yaprakları arasında bulunduğunu daha önce ifade ettiğimiz 45 yapraklık **Mensur Hayr-âbâd**'in çevriyazısıdır. “Hikâyet-i Hayr-âbâd” başlığını taşıyan bu eser **Mensur Hayr-âbâd**'in bilinen yegâne nüshası olduğu için metnin istinsahının doğruluk derecesi ya da hikâye metninde bir eksiklik bulunup bulunmadığı hakkında bir fikre sahip değiliz. Nitekim çevriyazıyı yaparken yer yer karşılaştığımız sorunlar metnin istinsahı sırasında bazı aksaklıkların meydana gelmiş olabileceğini düşündürmektedir. Bu çevriyazıyı yaparken izlenen yol maddeler hâlinde şu şekilde özetlenebilir:

1. Metin çevriyazıya aktarılırken bugünkü alfabemizde harf karşılığı bulunmayan sesler için Türk dili ve edebiyatı alanında yapılan çevriyazılarda yaygın olarak kullanılan işaretler kullanılmıştır.

2. Türkçe kelimelerdeki ünlülerin gösterilmesinde imlaya sadık kalınmış; yazıda gösterilmeyen ünlüler genellikle dönemin fonetik özellikleri dikkate alınarak tespit edilmiştir.

3. Farsça birleşik kelimeler birbirinden, son ekler de bağlı oldukları kelimedden “-” işaretiyle ayrılmıştır.

4. Metnin imkân tanıdığı ölçüde noktalama işareti kullanılmıştır.

5. Metinde ekleme yapılan kısımlar [] içine alınmıştır.

6. **Hayr-âbâd**'dan alınarak metin içinde arasöz olarak kullanılmış olan 136 beyit, eserin Süleymaniye Kütüphanesi Laleli Koleksiyonu 1721 numarada bulunan

yazmasından tespit edilmiş; beyitlerin bu yazmada buldukları yaprakların numaraları dipnotlarda gösterilmiştir.

7. **Hayr-âbâd**'dan metne alınan beyitlerde problemliler kısmı eserın anılan yazmasındaki şekilleriyle karşılaştırılmış; tercih edilen farklar metne alınmış; tercih dışı kalanlar dipnotlarda gösterilmiştir. Bu karşılaştırmalarda “kısaltmalar listesi”nde de belirtildiği gibi **Hayr-âbâd**'ın söz konusu nüshası için “Hb(=**Hayr-âbâd**)”, **Mensur Hayr-âbâd** için de “Mt(=Metin)” kısaltması kullanılmıştır.

3.2. Mensur Hayr-âbâd'ın Çevriyazılı Metni

(yk.96b) HİKÂYET-İ HAYR-ÂBÂD

yâ rab beni hişşe-dâr-ı ‘ irfân eyle
her menkâbeden tenâssuh ihsân eyle
nazm itdigi ser-güzeşti **Nâbî**'nüñ
neşr ile beyân itmegi âsân eyle

sebeb-i sevâd-kârî-i zerger-i hâme ve bâ' iş-i naşş-âşâre-i kilik-i siyeh-câme budur ki
tarh-endâz-ı nev-naşş-ı hayâl-i merhûm **Nâbî**-i belîğü'l-mağâl, **NAZM**:

bu büneyi eyle vaqf-ı evlâd⁵
kıl tesmiye aña **Hayr-âbâd**

deyü nâzım-ı silk-i te'lif oldığı hikâyet-i hayret-engîzine ber-resm-i şîrâze-bendân-ı
şî'r ü inşâ dîbâce-pîrâ-yı hamd ü şenâ ve ser-levha-ârâ-yı şalât ü selâm-ı Resûl-i
kibriyâ ve sâ'ir levâzım-ı muqaddemât-ı hüsn-ârâ taqdîmini mürâ'ât taqrîbiyle
ma'ânî-i bedî'atü'l-esâlîb-i 'âlimâne vü şâ'irâne cilverge-i minâşsa-i zuhûr olan
(yk.97a) şahid-i mağâli, **BEYT**:

rüyına bakşa almaz kendüyi dîde bir zamân⁶
pây-ı nigâha zülfinüñ her hamı bir kemend olur

⁵ Hb. yk. 16b; bu Hb: bir Mt.

⁶ Metinde “dîde kendüyi bir zamân” biçiminde yazılmıştır. Vezin gereği düzeltili.

vefķınca zevķ-yāb-ı maħbūb-ı sūħan olan erbāb-ı mezāķa bā'ı-ı muṭāla'a-i cemāl olup her beyt-i dil-āvīz [ü] Őive-engīzinūñ edā'-i nāzūkterīn ve ma'nā-yı dil-firībine Őad āferīn ile bir Őaħīfesinūñ daķāyık-ı leṭāyifine nazra-i ūlāda vuŐul nā-mūyesser iken ol zemīn-i tāzenūñ miķdār-ı vūs'ati endāze-i taŐmīm ile mesāħa olınuķda miķdār-ı dībācesi mecmū'-ı mü'ellefüñ meretebe-i ŐulŐine müteķārib idigi mersūm-ı ressām-ı taħķīķdür. Bināberīn ol ser-gūzeŐ-i ta'accüb-fermānuñ dībāce-i ğarrāsı ħ'āħiŐgerān-ı Őive-i belāğat iķün nazm-ı Őāħib-te'līf ile maħallinde ibķā ve ibtidā'-i ħikāyeden beyāna ser-āğāz olınuķda 'andelīb-i nağme-serāy-ı kelimātı ķafes-i nazmdan pervāz-ğāħ-ı neŐre ķādime-cūnbān-ı inŐā kılınup (yk.97b) ħasbū'l-ķudre ta'birāt-ı miyāne ile taķrīr ü beyān olındı ve min-a'llāhi't-tevfīķ **ĀĠĀZ-I ĤIKĀYET**: Vilāyet-i Cūrcān'da bir Őehr-yār-ı kām-kār ve bir tāc-dār-ı Őāħib-iŐtihār var idi ki, **NAZM**:

dārā-yı melek-siriŐ-i ekrem⁷
nāmı gibi ħulķı daħi ħurrem

olup Őecā' atde Rūstem'i ve Őeħā vü keremde Ĥātem'i ğüm-nām idüp re'āyā-yı diyārı 'adl ü dādı ile ħoŐ-ħāl ve sipāħ-ı bī-Őümārı iħsān u dādı ile müsteriħü'l-aħvāl olmağla her biri taṽķ-ı iṭā'ati ķılāde-i ğerden-i 'ubūdiyyet idüp her emr ü fermānında cān-sipār idiler. Vūzerā-yı Loķmān-ħikmet ü Eresṫū-dāniŐi müdebbir-i kār-Őinās-ı zamāne ve her biri bir ĀŐaf-ı yegāne idi ve ħızānesi, **NAZM**:

mānende-i Őā'ir-i suħen-ğū
dürr ü zer ü ğevher ile memlū⁸

olup ħulāŐa-i lāzime-i Şevket-i kām-kārī ve mühimme-i ħaŐmet-i cihān-dārī ħuŐüliyle, **NAZM**:

āyīne-i baħtı rū-ğüŐāde
ğül-zār-ı cemāli āb-dāde⁹

⁷ Hb. yk. 16b.

⁸ Hb. yk. 17a; dürr ü zer ü ğevher ile memlū Mt: ğenci dürr ü ğevher ile memlū Hb

⁹ Hb. yk. 17a; cemāli Mt: memālik Hb

(yk. 98a) olduğundan memâlik-i ma' dilet-kârında olan eşnâf-ı nâsuñ teslîm-i gerden-i itâ' at itdiklerinden ğayrı, eṭrâf u eknâf-ı şüġür-ı ma' müresinde olan taḥt-nişînân-ı salṭanat ve tâc-dârân-ı şevket, ḥüsn-i nazâr-ı bî-imtinânını ta'vîz-i bâzû-yı cân ve temîme-i girîbân-ı emân bilüp tarafından bir ḥıdmet teklîfi ile teveccühine güş be-râh-ı raġbet iken zümre-i şâhân-ı ittiḥâd-ı vasi' asından şâh-ı Kirmân kemâl-i reşk ü ta' aṣṣubından ṭarîḳ-i şâhândan 'udül ile bi-lâ-sebeb sâlik-i râh-ı bed-ḥ'âhî olup ba' z-ı evḳâtda cem'-i ' asker ve bilâd-ı ma' müresi üzre sefer itdikce her ḥareket-i bî-bereketinde ' azîmeti Ḥurrem Şâh' uñ himmet-i şâdiḳânesiyle netîce-nümây-ı idbâr u hezîmet olup cenâb-ı merḥamet-penâhî el-' afvü zekâtü' z-zafer mefhûmına imtişâl ve ednâ güş-mâl ile kâni' ü bî-melâl olurdu. (yk.98b) El-ḥâşıl her bed-kâr-ı tesalluṭ-şî' aruñ hücum-ı ḥaybet-ittişâfi Şâh Ḥurrem ' indinde şarîr-i bâb ve ṭanîn-i zübâb maḳûlesinden ma' dūd olduğundan nizâm-ı devletine kâr-ger olmayup çâr-faşl-ı iḳbâlî be-tevfîḳ-i Vâhibü'l-âmâl, bî-keder ü melâl güzêrân iderdi. Ve rûzân u şebân ṭarîḳ-i şoḥbet ü ' işret ile nûḳûd-ı ' ömr-i ' azîzi zevḳ u şafâya giderdi. Cümle-i lâzime-i erbâb-ı ṭabî' atden bir maḥbûb-ı müsteşnâ ve bir ṭûṭî-i güyâ revnaḳ-ârâ-yı bezm-gâhı idi ki, **NAZM:**

gül-ğonçe-i gül-sitân-ı ümmîd
meh-pâre-i ' âlem ismi **Câvid**¹⁰

olup ḥayât-ı câvidânı ve ârâm-rübâ-yı dil ü cânı olmuş idi. Ve bir şâ' ir-i tâze-gû vü nâzûk-edâ kendi ile mûnis ü nedîm-i meclis idi ki nüdemâ-yı şâhî belki cümle sükkân-ı dârü'l-mülk-i şevket-penâhî beyninde, **NAZM:**

mergûle-ṭırâz-ı rûy-ı ' irfân
meşhûr idi nâmı **Faḥr-i Cürçân**¹¹

¹⁰ Hb. yk. 18a

¹⁰ Hb. yk. 17a; dürr ü zer ü gevher ile memlû Mt: genci dürr ü gevher ile memlû Hb

¹¹ Hb. yk.19a

PDF Eraser Free

gerek maḥbūb u şā'ir ve gerek nüdemā'-i sâ'ir ile her günü (yk.99a) revnaḡ-güşây-ı şoḡbet-i gül-istân ve her gicesi şafâ-baḡşây-ı 'işret-i şeb-istân olmağla şâh-ı şūḡ-ṭab' u Cem-meşreb bir bezm müretteb olunmasını fermân itmekle öyle meclis-i neşât-efzâ tertîb itdiler ki, **NAZM**:

gül-zâr-ı cihânda öyle meclis
görmüş degül idi çeşm-i nergis

maḡşûş o şâh-ı mâh-pâre
sâķîlik iderdi şehr-yâre¹²

Faḡr-i şâ'ir daḡi resm-i şoḡbet-i mey-keşân üzre ruḡsat-yâb-ı taḡarrüb-i pâdişâhî olup bezle-güyî-i ḡande-fermâda daḡîķa fevt itmeyüp germiyyet-i bâde ile ṭarḡ-ı külfet ve âmîziş-i ülfet bir ḡadde vardı ki her biri güyâ pâdişâh-ı 'âlem ve Şâh Ḥurrem oldu. Fi'l-ḡaḡîķa ol bezm-i ḡam-zedâda esbâb-ı zevḡ u şafâ müheyyâ olup, **NAZM**:

ḡânendeler oldu naḡme-perdâz
hep dâ'ire-gîr-i ḡalka-i sâz

pîş-revde ḡarabaṭaḡ çalup ney
ḡondı leb-i ḡavzda baṭ-ı mey¹³

sâzendeler itdi sâza âheng (yk.99b)
her ne didilerse baş ḡodı çeng

gül-şen gibi şaldı meclise sūz
âheng-i şabâ hevâ-yı nev-rūz¹⁴

NEŞR: Bu bezm-i germ-â-germ-i 'işret, Faḡr-i şâ'irüñ metâ'-ı şabr u ârâmını ḡâret itmekle, **MIŞRA'**:

çend be-düzdî nigerem sūy-ı ū

¹² Hb.yk.18b

¹³ ḡondı Hb: ḡoydı Mt

¹⁴ Hb. yk. 19b

mefhūmınca, Cāvid'e düzdīde nigāh iderek mürġ-i tīz-pervāz-ı dili ol şāh-bāz-ı pervāz-gāh-ı hūsn ü melāhatūñ rübūde-i çeng-i maḥabbeti olup, **NAZM:**

ol hūsne olan şafaqla nāzır
ser-mest ola bā-ḥuṣūş şā' ir¹⁵

edāsınca, pençe-i ḥayret, girībān-ı şabr u taḥammüli çāk ve merāsım-i ādāb-ı bezm-i pādişāhī mūrā' atından bī-idrāk itmekle muḥaddime-i būs [u] kinār olan nigāh-ı pey-der-pey-i bī-bākāneye ser-āġāz idicek, **NAZM:**

ol şāh-ı memālik-i ma' ārif
aḥvāline Faḥr'uñ oldu vāqıf¹⁶

bi'z-zāt Cāvid'uñ pervāne-i şem'-i cemāli ve Hindū-yı āşüfte(**yk.100a**)-dil-i zülf ü ḥālī iken mekārım-i pādişāhī ' ışk u maḥabbetine ġālib olup Cāvid'i fedā ve Faḥr-i şā' ire hibe vü i' tāt itdükde erbāb-ı bezm ve nüdemā bu ḥāle ḥayrān olup şā' ir-i derd-mend ise, bu ḥālet-i nā-me'mül kendüye müte'ākıben güstāḥāne nigāhından ġāzab-ı āteş-bār-ı ḥudāvendī olmak mülāḥazasıyla fütāde-i gül-ḥan-i te'essüf ü ıztırāb olduğda, bu ma' nānuñ taşrīḥi muḥill-i resm-i ḥademe-i mülük olduğından vech-i āḥer ile perde-i i' tizār-ı isti' fāya tevārī idüp cebīn-i zārā' ati nihāde-i zemīn-i ma' zeret iderek "kerem-kārā bu bende-i ḥāşü'l-ḥāş-ı ' abd-i kemterüñüze iḥtişāşdan bālāter ve bu ḥāk-i zelīl-i kem-pāye böyle ġulāma mālīk olmak mertebesinden hezār merḥale dūr bir ' abd-i kemterdür" deyü zebān-ı belāġat-nişān-ı şā' irāneye tāb-dāde-i itnāb olduğda (**yk.100b**) şāh-ı ' ālī-himmet ü Ḥātem-ṭabī' at naḫz-ı himmetden teḥāşī idüp, **NAZM:**

in' ām-ı şehān degül mecāzī
iḥsān-ı mülük olur mı bāzī¹⁷

¹⁵ Hb. yk. 20b

¹⁶ Hb. yk. 21a

¹⁷ Hb. yk. 21b

kelāmü'l-mülük mülükü'l-kelām ile ihsânını ibkâ ve Faḥr'ın Cāvīd'i 'adem-i qabûl bābında i' tizâr-ı niyâz-âmîzini rû be-kafâ eyledi. Gerçi 'atâyâ-yı Cāvīd tamâm Faḥr'ın ḥâṭır-ḥâhı üzre ḥuşûl-i kîmiyâ-yı ümîd idi lâkin **NAZM**:

tedkîk-i ḥayâl-i şâ' irâne
 kıoymadı sürûr u şâdmâne¹⁸

ol şehd-güvâre-i melâḥatden şîrîn-kâm-ı vişâl-i merâm olmanuñ neticesinde zuhûr idecek merâret-i taḥayyülâtı zenbûr-ı belâ gibi başına üşüp niş-i sitemden rehâ-yâfte-i selâmet olmaḫda ser-be-ceyb-i endîşe olıcaḫ, merâyâ-yı dil-i şâ' irânesinde şevâhid-i ihtimâlât bu güne rû-nümây-ı efkâr oldu ki “bu nev-nihâl-i gül-zâr-ı iqbâl ile mu'âmele-i 'alâka-i mecâzî (**yk.101a**) mürâ'ât-i nân u nemeke-i veliyyü'n-ni' amîyi münâfî bir kâr-ı nâ-revâ-yı 'âkıbet-mezmûm olduğundan ğayrı, dâver-i 'âlem bu şeb tamâm ser-mest-i bâde-i ḥuş-rübâ idi. Câ'iz ki neşât-ı bâde ṭab'-ı ḥümâyûnında muzmer olan mekârimi ziyâde ve şu'ûrını taḥayyül-i 'âkıbetden tehî vü sâde itdiginden bu mihr-ruḥsâr dîde-i i' tibârına zerre miḫdârı görünmediginden fedâ itmiş olup bâmâdâ ber-vefḫ-i mu'âd ol serv-i gül-endâm u ğonçe-lebden gül-çîn-i nigâh olmaḫ murâd itdikde pâ-y-taḫt-ı şoḫbetin gül-şen-i ḥüsninden tehî göricek engüşt-gezây-ı taḥayyür-i peşimânî ola yâ ḥud bu nâ-çîz ḫaḫḫında bi'd-defe'ât tecârüb-i müdeḫḫikânesi güzerânından nâşî ola, **NAZM**:

aşḫâb-ı süḫandedür ḫaḫîḫat
 şâ' irde olur olursa ğayret

elbette ider ḫulûşın işbât
 nân u nemeke ider mürâ'ât¹⁹

diyerek binâ'-ı ḥüsn (**yk.101b**)-i zannını te'sîs için ihlâş-ı 'ubûdiyyetümi imtiḫânât-ı sâbıḫasından bâlâ-ter tecrîbe-i dîğer ola. Yâ ḥud yine teğallüb-i ḫâlet-i mestî ile bu

¹⁸ Hb. yk. 21b

¹⁹ Hb. yk. 21b

ihsānı hezeyān-ı maḥmūm mişilli bî-hüşāne bir kelām-ı bî-nizām ola ya ḥud belā-yı hicrān ğalebesiyle luḥfina peşimān ola” deyu bunuñ emşāli ihtimālāt şüret-nümā olmağla “bu māh-tāb-ı felek-i ḥüsn [ü] behā bu gice benümle hem-ḥāne olursa ‘işmet zā’ıl olmağ mülāḥazasıyla ğayret-i şāhāne bu maḥbūb-ı merğūbı bu kemter-i bî-çāreden istirdād u ḳabūl nā-ḳābil ve āteş-i hicrānına taḥammül daḥi müşkil olmağla,

NAZM:

bir semte çeke maḥabbet-i yār
bir semte daḥi ḥamiyyet ü ‘ār

reddile ḳabūl idüp keş-ā-keş
şāhuñ ola ḥāḫırı müşevveş²⁰

NEŞR: bu iki āteş-i cān-sūz ḥānumānumı sūzān ve dārü’l-emn-i ḥāḫırımı vîrān itmesi, bedīhiyyü’z-zuhūrdur. Baña bî-keder ü ğā’ile vişāl-i Cāvīd ‘ale’ş-şabāḥ pādişāhumuz luḥfını (**yk.102a**) te’kīd itmesine mevḳūf ḳalup i’āde-i luḥfile bu ḳulını kām-yāb iderse fe-bihā ve ni’ me. Ve illā ol mihr-i dıraḥşān kemā fi’s-sābıḳ tāb-āver-i bezm-i sulḫān ve bu ‘abd-i kemīne ‘ināyāt-ı şehr-yārīde mesned-nişin-i dārü’l-emān oluram” deyu efkār-ı dūr-ā-dūrını ğāyet-res-i pāyān idüp ol perī-ruḥsāruñ vaḳt-i şubḫa dek ğā’ile-i hā’ile-i zūnūndan maḥfūz-ı nihān-ḥāne-i muḥāfazası tedārükinde te’emmül eyledükde şāh-ı ‘ālem-penāhuñ taḫt-ı ‘ālī-baḫt-ı salḫānı taḫtında zamān-ı ecdādınuñ [.....]²¹-nihādında berāy-ı ‘ibādet i’ādā olınan serdāb Cāvīd-i ‘ālī-cenābına cāy-ı emān olmasını tedbīr itdikden soñra ḫaşavvurāt-ı işābet-ġāyātını yegān yegān ḫavāşş-ı ḫademe-i ḫudāyġāniye taḫrīr ü beyān itdikde bi’l-ittifāḳ Faḫr-i şā’irüñ mülāḥazāt-ı ‘āḳilānesini istişvāb idüp gencūr-ı pādişāhī icmā’-ı muḫarribān ile (**yk.102b**) fetḫ-i bāb-ı serdāb itmekle, **NAZM:**

ol zīr-i zemīne girdi Cāvīd
ġüyā ki ġurūba vardı ḫurşīd²²

²⁰ Hb. yk. 22a

²¹ Metinde eksiklik var.

²² Hb. yk.22b

ol mäh-rūya serdāb içinde tertīb-i cāme-ḥ̄āb ve mu' tād-ı dīrīnesi üzre ser-i bālīninde iḥzār-ı āb idüp serdāb-ı mezkūrı üç şem' -i kāfūrī iḳādıyla pür-nūr itdüklerinden şoñra serdābı der-beste idüp muḳarribān-ı şehr-yārī işhādıyla miftāḥ-ı serdāb gencūr-ı şāha teslīm ile emr-i muḥāfazayı ikmāl ve Faḥr-i şā' ir daḥi bī-gā' ile kendi ḥ̄āb-gāh-ı ḳadīmīnde fāriḡü'l-bāl oldı. **BİDĀR-ŞODEN-İ ŞĀH ḤURREM EZ-ḤĀB** Sepīde-dem Şāh Ḥurrem ḥ̄ābından bīdār olduḡda ol mihr-ruḥsāruñ hicrānı ile kendi āsāyiş-gāh-ı mülūkānesi çeşmine zindān ve serāyuñ her gūşesi bir beyt-i aḥzān görünmekle ḥ̄ābından çeşm-gūşāy-ı bīdārī olduḡına peşimān olup, **NAZM:**

düşdi ḡam-ı fürḳatile ol şāh (yk.103a)
bir miḥnete kim ne' üzü bi'llāh

ne ekl ü ne şürb ü ne tena' ' um
ne nuḡk u ne ḡāḳat-i tekellüm ²³

NEŞR: Ammā yine vaḳār-ı şāhī ve ḥamiyyet-i pādīşāhī mānī' -i ibrāz-ı melālet ve dāfi' -i iḥzār-ı nedāmet olup ne ḥāl ise ' ādet-i dīrīne ve ḳānūn-ı ḳadīmesi üzre ḥarem-i ḥümāyūndan müteveccih-i dīvān-ḥāne-i pādīşāhānesi olmaḡla serīr-i mu' allā-pāyesine sāye-endāz-ı teşrīf olduḡda ber-resm-i ḳadīm muḳarribān-ı ḥazret ve nüdemā-yı meşreb-şinās-ı ḥoş-şoḥbet, dā' ire-bend-i cem' iyyet olup ḥāḡır-gūşā-yı ḥudāvendī olmaḡla ḥāzır ve Faḥr-i uḡrufe-gūnuñ ma' ānī-i bedāyi' -i suḥen-kārı ve mebānī-i şānāyi' -i ḡurfe-niḡārı ile edevāt-ı şā' irāne ve bezle-gūyi' -i belīḡānesine nāzır oldılar, **NAZM:**

nev' ā ḡāḡılup ḡubār-ı külfet
oldı ' amelice ' aḡd-i şoḥbet²⁴

ḥidīv-i kāmīl eḡvār-ı şebānesinden teḡāfūl idüp zāhiren meclis-i (yk.103b) şāhī, nüḳūd-ı neşāt ile genc-i bī-renc iken gencūr-ı ḥızāne-i şehr-yārī, muḡāyir-i muḳtezā-yı maḳām-ı gencūrī, muḳaddime-i ḥıdmet mūrā' ātıyla miftāḥ-ı serdābı nihāde-i pāy-ı

²³ Hb. yk. 24a

²⁴ Hb. yk.24a

taht itdükde şâh-ı kerîmü'l-hışâl rûy-ı luţfile gencürüñ bu bâbda hıdmet-i nâ-be-mağhallinden perde ber-endâz-ı su'âl olduĝda, erbâb-ı dîvândan meclis-i şâhîde baş-ı maĝâle murahhaş olan müste'iddân-ı ricâl-i devlet gencûra sebĝat ile şadâkat-kârî-i Faĝr bâbında yek-zebân ve ri'âyet-i ħaĝĝ-ı nân u nemekden kûşîş-i tedbîr-i müdeĝĝikânesin yegân yegân şafahât-ı taĝkîĝde naĝş-ârâ-yı beyân itdiklerinden,

NAZM:

bir gûne şafâdan oldu ħurrem
oldı yeñiden ħıdîv-i 'âlem²⁵

Faĝr ħaĝĝında nüĝûd-ı ħâlîşü'l-'ıyâr-ı maĝabbeti bî-şümâr olup taĝ'-ı 'aĝâ-şî'ârında Faĝr'a vezn-i Cāvîd ĝadar zer-i ħâlîşü'l-'ıyâr iĝsânı sencide-i mîzân-ı şâĝîĝü'l-'ıyâr olup (yk.104a) Cāvîd'ün ħuzûr-ı pür-ħubûr-ı şâĝîye iĝzârı fermân buyurulduĝda ħademe-i ħazret birbirine tesâbuĝ ile şitâb idüp, NAZM:

miftâĝ ile fetĝ olındı çün bâb
bir gûne daĝı ĝörindî serdâb²⁶

ki ne Cāvîd ve ne pister ü bâliş ve ne ĝadeĝ-i âb cümlesi nâ-yâb olup derûn-ı serdâbda bir tûde remâddan ĝayri ĝörinür yoĝ. Bu keyfiyyet-i dil-sûzdan her birinün derûnları pür-tâb ve sebbâbe-gezây-ı istiĝrâb olup şöyle tenvîr-i ħuce-i idrâk itdiler ki eĝrâf-ı Cāvîd'de iş'âl olinan şümû'dan bir şerâre işâbet idüp ħânumân-sûz-ı dil ü cân olmiş ola. Bu âteş-i leheb-nümâ bütün ahâlî-i serâya ârâm-rübâ olup ĝirîbân-ı şabrları pençe-i endûĝ ile çâk ve dûd-ı âĝları reside-i eflâk oldu. Faĝr-i nâ-kâm ise tedbîr-i 'uĝalâ-pesendi muĝâlîf-i (yk.104b) taĝdîr-i ĝadîr olup in'idâm-ı Cāvîd'de netîce-peĝîr-i naĝs-te'sîr olduĝına âĝ-ı âteşîn ile ħayâl-i Cāvîd'i şüret-nümây-ı âyîne-i taşavvur, BEYT-İ NÂBÎ:

idüp ol rûy-ı âteşnâk ile secde dimezsin kim
yanar seccâdenün naĝşındaki ĝandîl bî-revĝan²⁷

²⁵ Hb.yk.24a

²⁶ Hb.yk.24a

²⁷ Bilkan, 1997: C. II, s. 880

NEŞR: Edasıyla ibrāz-ı mātem-gāh-ı tefekkür iderek remād-ı āteş-dān-ı hasret ve hākister-i gül-ḥan-i ḥayret olmağla bī-şu‘ūr u ārām, reftār-ı bī-nizām ile vāveyla-künān-ı āteş-zen-i sīne-i beyābān oldı. Ve şāh-ı ‘ālem ‘aķīb-i hicrānda ümīd-i vişāl ile hurrem olmuş iken böyle bir ḳazā’-i mübrem ile pür-elem olduğından bu āteş ile tedbīr-i mülk ü devletde kemāl-i ‘aczin taḥķīk idicek elṭāf-ı ḥafıyye-i Rabbāniyyeden zuhūr-ı füyūzāt-ı Lem-yezeliyye ile i‘āde-i ‘aql-ı selīm müyesser olunca, ḥall ü ‘aḳd-i umūr-ı salṭanatdan ferāğı taşmīm ve umūr-ı nizām-ı memleketi vükelā-yı devlet ve müdebbirān-ı dā’ire-i ḥaşmete teslīm idüp (**yk.105a**) vüçüd-süz-ı cānān olan serdāb-ı ma‘hüdda ‘ibādāt u ṭā‘āt ile müteveccih-i der-gāh-ı Müste‘ān olmağla derūnına bast-ı mendīl ve mihrābına ta‘līk-i ḳandīl idüp her şubḥ u şām ḥıdemātını itmām için birer def‘a güşāde itmek üzere bāb-ı serdābı tağlīk itdiklerinden sonra vüzerā-yı şadākat-kār tedbīr-i umūr-ı devlete ve şāh-ı ‘ālem şabr-ı fūrḳat ile ‘ibādete meşgūl oldılar deyü Nābī-i belāgat-kār bu ser-güzeşt-i ḥikmet-āşarı cenāb-ı Şeyḥ ‘Attār’dan rivāyet ve bu mevḳi‘de ḳalem-i şerīfi ārām buyurdığım ḥikāyet idüp ba‘de zālīk tezyīl ü tekmīle bu güne ser-āğāz ider ki, **NAZM:**

gördüm ḳalem-i daḳīḳa-dānı
tekmīle sezā bu dāstānı

nā-gāh açılıp deriçe-i ḡayb
gösterdi cemāl açılmaduḳ ceyb

var idi o şehri içinde nā-gāh
bir düzd-i zemīn-şikāf-ı bī-rāh²⁸

NEŞR: Fāre-i ziyān-kār gibi naḳb-ı zemīn pīşesi ve nehb ü ḥasāret endīşesi (**yk. 105b**) olup şeb-düst u rüz-düşmen olduğından, **NAZM:**

eylerdi dem-i şehirle perḥāş
mānende-i rüze-dār-ı berrāş

²⁸ Hb. yk. 25b

olmuşdı şabāḥ ʿ adū-yı cānı
sevmezdi ʿ asesle pāsbanı²⁹

NEŞR: Bu kār-ı mūrīşü'l-idbār nehb ü ğāret eylediği emvālden müstefid olmayup giribān-ı āmāli dest-i iflāsile çāk, bu faqr u ihtiyāc ile derd-nāk olduğundan muqtezā-yı tīşe-i endīşe ile kendi ḥāne-i ḥarābesinden serāy-ı şeh-r-yārīye lağm ihdāsı niçe zemān pīşesi olmuş idi. İttifākan, lağmuñ nihāyeti zīr-i taht-ı şāhīde olan serdāb-ı maʿhūda bir vaqtde vuşul buldı ki efkār-ı muqarribān-ı şāhīnūñ ictimāʿı üzre Cāvīd'ūñ eṭrāfında işʿāl olınan şümüʿ uñ birinden işābet-i şerāre ile bi'l-cümle bālīn ü pister sūzān ve ol āteşīn-ruḥsār nār u dūd içinde pinhān olmuş. Düzd-i Çālāk ihtimām-ı tām ile şarf-ı nigāh itdükde derūn-ı (**yk.106a**) āteşde semender gibi bir civān bedīd olduğda bildi ki nār-ı ʿaşq [u] maḥabbet-i şeh-r-yārı sūzān iden Cāvīd'dür. Kendi nefesine ḥitāb idüp, **NAZM:**

didi ki bu tuḥfe dest-resdür
luḫf-ı şehe bu vesīle besdür³⁰

Cāvīd'i āteşden mest ü ḥarāb ve bī-şuʿūr u bī-tāb çıkarup dūş-ı cāna almağla bi-lā-tevaḫḫuf naḫb eylediği rāhdan revāne-i ḥāne-i vīrānesi olup ol nāz-perver-i bālīş-i zer-kārı irāḥe-i kühen-pister-i muḥaḫḫar eyledi. Çün nesīm-i şubḫ-dem niḫāb-güşā-yı zülfi Cāvīd olmağla ḥābdan bīdār ve ḥurşīd vār eṭrāf u cevānibi nigāh-ı nāz ile tābdār eyledi. Gördi ki kendüye bir ḥarābe-i bī-der cāy-gāh-ı iḳāmet ve bir kilīm-pāre-i derende bisāṭ-ı istirāḫat olup bir şahş-ı pelās-pūş daḫi ser-i bālīninde dest kemerbeste-i ḥıdmet olmuş. Bu ğurbetine sebbābe-gezā-yı (**yk.106b**) istiğrāb olarak Çālāk'e tevcīh-i rüy-ı ḥitāb ve ḥāl-i sūknā vü libās ve keyfiyyet-i mā-cerā vü istināsdan su'āle fetḫ-i bāb itdükde Çālāk derīçe-güşā-yı cevāb olup “çok zamāndan bu ḥāne-i ḥarābe baña cāy-gāh u mesken ve bu libās-ı pelās-ı iflās-istinās, şevb-i sātir-i beden olup **MIŞRAʿ:**

²⁹ Hb. yk. 26a

³⁰ Hb. yk. 27a

rüfû-yı ‘âfiyet çâk-i girîbânımla düşmendür”

didükden sonra isrâc-ı sirâc-ı takrîr ile hücre-i târîk-i şu‘ûrını tenvîr itdükte Çâlâk kendüye sebep-i hayât-ı câvîdân olduğına Cävîd maḥmidet-güyân **NAZM**:

didi ki eger Hüdâ virürse
şeh dâmeni destüme girürse

Allâh ile ‘ahdüm olsun ey yâr
dâmânıñ eyleyem güher-bâr ³¹

NEŞR: Ammâ ol şüh-ı ṭannâz şâhuñ kendüye bu kadar mu‘âmele-i ‘âşıkânesi var iken kendüyi fedâ’-i bî-câ ile Faḥr-i şâ‘ire i‘ṭâ itdüğinden fi’l-cümle ol şâha âgâz-ı nâz derûnında (**yk.107a**) muşammem olmağla düzd, hayât-ı Cävîd’i şâha tebşîr bâbında niyâz-mend olduğca “ço bir zamân nâr-ı ḥasretümle süzân ve beni fedâsına peşîmân olsun” deyu Çâlâk’e ruḥşat-dâde-i isti‘câl olmadı ve ceyb ü bağalinde bulunan denânîrden Çâlâk’e tedârük-i zâd için bir kaç zer-i meskûk virüp ol hâne-i bî-âb u tâbında şoḥbet-i maḥremâne ve ‘işret-i şâdıkâne ile günleri güzêrân itmekle ser-âgâz-ı bezm-i şebâne idüp [.....]³²-güyân Cävîd’üñ nergis-i bîdârında ‘alâyim-i ḥûb nümâyân olduğda Çâlâk ol kilîm-pâre-i ma‘hûdı Cävîd-i ğurbet-zedeye firâş-ı istirâhat ve ser-i bâlînini kendüye mevķıf-i ḥıdmet eyledi. Cävîd’üñ müfâraķat-ı Hurrem Şâh’dan sonra ser-güzêşti bu maḥalde ser-nihâde-i bâlîn-i karar oldu. Ez-în cânib Şâh Hurrem ki serdâb-ı ma‘hûdı kendüye (**yk.107b**) künc-i ‘uzlet idüp nâr-ı firâķ u hicrân ile süzân iken nîme-i şeb güzêrânında nâ-gâh bir taraftan bir havâ-yı bârid-i rûh-efzâ vezân ve zât-ı nâz-perver-i şâha râhat-resân olup “bu serdâb-ı ‘amiķü’l-ġür [u] der-besteye bu båd-ı rûḥ-efzâ ne cânibden vâ-restedür?” deyü tefekkürde iken temevvüc-i båd izdiyâd bulmağla ḳanâdîl-i süzendeden birini derdest idüp cevânib-i serdâbı dâ’ir olup cüst-cûda iken bir gûşesinde bir fürce peydâ ve bir laġm-ı târîk hüveydâ olıcaķ “âyâ bu râh-ı pinhân ne ṭarîķ ile vâşıl-ı zîr-i eyvân

³¹ Hb. yk. 27b

³² Okunamadı.

ola?” deyü bir zemân reh-rev-i taḥayyür olup endîşe-i dūr-â-dūr-ı tārîki netîce-pezîr-i qarâr olmağla yedinde olan qandîl-i fūrüzende ile -mütevekkilen ‘ale’llâh -‘âzim-i râh-ı lağm olup hirâs-ı bâl ile ḥaṭve-cünbân-ı isti‘câl olarak reh-güzârı menzil-i Çâlâk olan ḥâne-i (yk.108a) ḥarâbeye işâl itmekle “sübḥâna’llâh bu ne ḥâl-i ḥayret-rübâdur?” Deyü pîş ü pes ve zîr ü bâlâya itâle-i ḥamâme-i nigâh iderken gördi ki,
NAZM:

şahnında yatur mişâl-i ḥurşid
 gül-gönçe-i nâz ya‘nî Cāvîd³³

dil-i gamgînine sürür-ı bî-endâze ve cism-i mürdesine ḥayât-ı tâze gelüp, **BEYT:**

yâri görünce qaldı gönül ‘arz-ı ḥâlden
 el degmedi şikâyete şükr-i vişâlden

mefhûminca ḥâlât-ı güzeşte-i endûh [u] şekvesini ferâmûş ile bî-tekellüfâne der-âgûş şadedinde olup Cāvîd daḥi veliyyü’n-ni‘amını göricek şerm-i ḥaşyet-âlûdına nâzı gâlib olmağla şehden gürizân olduqca şâh ol mâh-rünüñ mihr-i şevkiyle yedinde olan qandîl-i fūrüzânı birağup ardınca püyân u devân oldu. Çâlâk gördi ki ‘aşq-ı civân şâhiñ zimâm-ı ihtiyârın rübûde idüp böyle şeb-i tārîk-i (yk.108b) emân ne-dânda maḥbûbına müte‘âkıben revân oldu. “Bu kâr-ı hevl-nâk câ’iz ki bir ḥâl-i ḥaṭar-nâke mü’eddâ olup gâzab-ı şeh-r-yârî zühûri benüm bâ‘iş-i helâküm ola” deyü Şâh Ḥurrem haber-dâr degül iken ardlarınca şitâbân oldu. Bu ḥâl üzre şâh ü civân ve re’îs-i düzdân pey-der-pey esvâk-ı pîç-â-pîçde revâne iken ol küçe muḥâfazasına me’mûr olan ‘asesân, düzdün pây-ı nihânîsin müşâhede itmekle feryâd-künân birbirine iḥbârları Çâlâk-i derd-nâkûñ gûş-res-i intibâhı olıcaq, **NAZM:**

bu ḥâli görünce düzd-i Çâlâk
 oldu dili çâk ü çeşmi nem-nâk

³³ Hb. yk. 28b

maḳdūrını şarf idüp şitāba
düşdi reh-i bīm ü iztīrāba³⁴

NEŞR: Çünkü pâdişāh Çālāk'ün ḳafāda olduğundan āgāh degül idi. Feryād-ı 'asesānı kendüye zann ü ḳıyās idüp ol daḫi ḫavf u hirās ile şitābān oldı. **(yk.109a)** Bu üç şahş ki biri ḫüsn ü behcet ve biri rif'at u salṭanat ve biri tīz-destī-i ḫıyānet ile yegāne-i rūzgār idi. Her biri ḫilāf-ı ḫāṭır-ḫ'āh-ı yek-dīger-i maḳāşıd ile sālīk-i ṭarīḳ-i pür-mehālik iken yolları bir kūçe-i mesdüdeye müntehā olmağla pīş-revleri olan Cāvīd, mürğ-i dām-üftāde gibi giriftār-ı dām-ı iztīrār olup pergārvār eṭrāfı devrānda bī-ḳarār iken dīde-i teccüsüne bir mescid-i köhne-ṭāḳ [u] vīrān nümāyān olmağla enderūnı cāy-ı güriz olmaḳ ümīdiyle cān atup gördi ki, **NAZM**

bām u deri yoḳ menāri köhne
eyvānı ḫaşırdan bürehne

mānende-i dīde-i dil-āgāh
peydā idi sāḫasında bir çāh³⁵

NEŞR: Bir ṭarīḳ ile cāy-ı penāh degül iken sāḫasında bir çāh-ı 'amīḳü'l-gür üzre bir dıraḫt-ı müntehā, sāye-güster oldığı nigāh-ı intibāhına hüveydā oldı. **(yk.109b)** Ol mīve-i cān ol şecer-i ser be-āsmānuñ evrāḳ-ı 'uzvı içinde pinhān olmaḳ ārzūsıyla nihāl-i yāsemen gibi dıraḫta şarmaşurken Şāh Ḫurrem daḫi rāh-res-i taḫt-ı dıraḫt olduğın müşāhede idicek ber-muḳteżā-yı nāz, **NAZM:**

mānend-i kebüter-i çep-endāz
bālā-yı dıraḫta itdi pervāz³⁶

şāh-ı nā-kām her çend ki niyāz-ı bī-şümāri dām ve mevā'id-i bisyāri dāne idüp ol mürğ-i vaḫşī şikārına iṭāre-i şāh-bāz-ı merām iderdi. Ol kebüter-i āvāreye te'şīr itmeyüp evc-i nāza pervāz iderdi. Bu ḫāl üzre pâdişāhdan iḫtifā hevāsıyla şāḫdan şāḫa intikālde iken bi-ḳazā 'illāhi ta'ālā aḡşāndan biri şikeste olup ol hümā-yı bālā-

³⁴ Hb. yk. 29a

³⁵ Hb. yk.29b

³⁶ Hb. yk. 30a

pervāz zemīn ʔarafına pervāza kār-sāz olmaḡda mānend-i kebūter taḡla-bāz olduḡda nüzūli çāh-ı maʕ hūduñ dūlābına müşādif itmekle, **NAZM**:

bindi o gice o ʔıfl-ı nev-zād
dūlāba (**yk.110a**) mişāl-i rüz-ı aʕ yād³⁷

dūlāb, o melek-şūretūñ nüzulinden cünbiş-i çerḡa dāʔir teḡallübāt ile gerdān olıcaḡ Cāvīd hevli-i cān ile çerḡde münḡall olan resene şarı lup fütāde-i çāh olduḡı ārām-rübāy-ı şāh-ı ʕālī-cenāb oladışdı. Ol serīr-nişīn-i salḡanat leb-i çāhda engüşt ber-dehān-ı ḡayret olup gerçi şadāsını bālā vü dırāz itmekle pey-der-pey ʕasesleri hem-rāz itmek reʔy-i tāb-āver-i ḡalvet-ḡāne-i derūnı olmış idi. Cānını fedāʔ-i cānān irādesiyle rīsmān-ı dūlābı der-dest idüp bün-i çāha nüzūl eyledi. Çālāk-i bī-bākūñ bu maḡūle kār-ı ḡatar-nāk ʕadet-i dīrīnesi olup çāh-ı maʕ hūduñ meslek-i miyāh-ı cāriye gibi mecrā-yı āb üzre vuḡūʕına delv-res-i intibāh olduḡından ʕaḡablarınca şanʕat-ı rīsmān-bāzī ile nihāyet-i çāha vuşūl bulduḡdan şoñra naʕre-i pey-ender-pey-i “kocā refḡ” ile ʕaḡab-gīrān olan cemāʕat-i ʕasesānuñ (**yk.110b**) daḡı ḡaḡevāt-ı istiʕcālleri netīce-peḡzīr-i mescid-i ḡarāb olup bu eşḡāşuñ nā-yāb olduḡına şaf-beste-i istiḡrāb olarak ʕāḡibet ol şeb-rev-i firārīnūñ bün-i çāhda ḡarārına idlāʔ-i dilāʔ-i vifāḡ itmeleriyle düzdūñ ümīd-i el-amān-ḡāḡı ile dūrdan seng-endāz olduḡdan şoñra fevt-i maḡşūda teʕessūf-künān geldikleri yola revāne oldılar. Bu ʔarafda Cāvīd netīce-i çāha vuşūl bulduḡda görđi ki ḡaʕrında olan āb, mişāl-i cedvel bir laḡmdan gelüp laḡm-ı dīḡere cereyān üzredür. Ġarḡ-āb-ı helāk olmadıḡına şūkr-i Yezdān iderek taḡayyür-künān şunuñ cereyānı olan maḡalle şitābān olup ol āb-ı ḡoş-güvār çāhdan çāha vuşūl ve kūçe-be-kūçe menāzile dūḡūl ile ehālī-i biʔrīne menāfiʕi bī-şümār idi. Giderek seyri bir çāh-ı āḡerden netīce-peḡzīr olup görđi ki bir rīsmān āvīḡtedür, (**yk.111a**)

NAZM:

cān ḡavli ile urup āña çeng
bālāsına çāhuñ itđi āheng³⁸

³⁷ Hb. yk. 30a

rişte-i cān gibi kendüyi pîçide idüp ser-i çāhı penāh itdükde **NAZM**:

Hurrem de idüp şu' ūda āğāz
sultān iken oldı rīsmān-bāz³⁹

düzd-i çālāk daħi mānend-i ' ankebūt, bī-bāk bālā-yı çāhı idrāk eyledi. Şāh-ı güşāde-meşreb “āyā bu bi 'rūñ mevķi' i ne maķūle meskendür?” deyü her tarafa nigāh-efken-i temāşā olduķda, **NAZM**:

gördi anı bir laţif gül-şen
hem-reng-i bihişt bir nişimen⁴⁰

tertīb-i nizāmı hüveydā ve āb [u] hevāsı rūḥ-efzā semt semt envā' -ı mīve vü eşnāf-ı şükūfesi bisyār ve taraf taraf ḥıyāz u selsebīl [ü] fevvāresi bī-şümār çemen-şuffe-i nişimenleri müretteb ve her biri envā' -ı nüķūşile müzeyyen ü müzehheb ḥuşūşā gül-istānında bir kaşr-ı refī' -i şāhāne ve bir kāḥ-ı pādişāhāne vaz' (**yk.111b**) u te'sis olunmuş ki, **NAZM**:

endūdesi sīm ü saķfi zerrīn⁴¹
ţāvūs gibi cenāḥı rengīn

ferşinde olan bisāt-ı zer-dūz
eylerdi nigāhı şu' le-endūz⁴²

NEŞR: O kaşr-ı laţifūñ şadrına bir şūḥ-ı melek-manzar ve bir duḡter-i māh-peyker tāb-nümāy-ı mihr-i cemāl ve şa' şa' a-pīrāy-ı āftāb-ı kemāl olduğından ġayri, dü şem' -i kāfūr eţrāf u eknāfi pür-nūr itmiş ammā ol perī-ruḥsāruñ bir ' ifrīt-ķıyāfe ve ḥük-manzar, nā-dān, belā-yı nā-gāh-res-i emān ne-dān musallaḡ olmuş ki ol dīv-i Ehrimen-kirdāruñ şūret ü sīreti ve ḥubş-ı tıyneti dā 'ire-i beyāndan efzūn olup el-ḥāşıl, **NAZM**:

³⁸ Hb. yk. 31b

³⁹ Hb. yk. 32a

⁴⁰ Hb. yk. 31b; gördi anı bir laţif gül-şen Mt: şeh gördi ki bir laţif gül-şen Hb

⁴¹ endūdesi Hb: endūde Mt

⁴² Hb. yk. 32a

her kim aña rāst gelse nā-gāh
maḥfī dir idi ne‘ ūzū bi’llāh⁴³

ol ḥār-ı sitiz [ü] hücūmile çāk-i perde-i rāzdan pürsān u hirāsān izḥār-ı sūz u güdāz
(**yk.112a**) itdūgin Şāh Hürrem gördükde ḥayret-i şeh-r-yārī ve merāḥim-i cihān-dārī
gül-āb-dān-ı didelerin pür-nem ve micmer-i derūnını pür-nār-ı elem eyledi. Ol gül-
sīret ü dīv-şūretūñ ḥāl-i bī-nizām u nām-ı bed-fercāmı ile ol perde-nişīn-i ‘iffetūñ
şān-ı ‘işmet-encāmı beyānında nāzım-ı şāḥib-tedkīk bu gūne mışra‘-güşāy-ı bāb-ı
taḥkīk olur ki, **NAZM**:

seffāk u levend ü düzd ü murdār
ḳattāl-i emān ne-dān u ḥun-ḥār

ḥūnī vü çerī sefīh ü ḥod-gām
bī-raḥm u mürüvvet adı **Ṭamṭām**⁴⁴

NEŞR: Ol re’īs-i ehl-i fesād-ı ḥabāşet-mu‘ tādiñ Ṭamṭām ismiyle müsem mā bir bed
nāmı olup seffāk-i dimā’ ve gāret-i emvāl pişesi ve ḥüsn-i cemālini güş itdigi nev-
nihālān-ı gül-istān-ı ‘iffeti izāle-i bekāret ile iḥlāl-i ḥāl endişesi olup erbāb-ı ‘ırz u
diyānet ta‘ addī ve ḥabāşetinden lerzān olmağla ṭaraf-ı (**yk.112b**) şeh-r-yārīden ḥıfz u
ḥırāset ve te’mīn-i ahālī-i memlekete me’mūr olan ḥukkām-ı ‘örfe ḥāllerini
defe‘ ātile i‘lām itmeleriyle sū-be-sū cüst-cūdan ḥālī degüller idi. Lākin ol gürāz-ı
vaḥşīnūñ ḳarār-gāhı nā-peydā olduğundan dām-üftāde-i ḳayd olması müte‘azzir idi.
Ol nev-nihāl-i gül-şen-i ‘iffet ise ekābir-i diyārdan bir şervet-i yesār şāḥibi bir ḥāce-i
zevi’l-i‘tibāruñ ḥāşıl-ı bāğ-ı ‘ömri bir duḥter-i şūḥ-meşreb-i ḥüb-tıynet, mestüre-i
ḥānedān-ı ‘işmet bir serv-i āzāde olup henüz bir küfvine ‘aḳd u tezvīc itmek
mertebelerine bālīg olmadın pederi ḥırāmān-ı ravza-i beḳā olup, **NAZM**:

olmuşlar idi o duḥtere yār
bir māder ile beş on perestār

⁴³ Hb. yk. 33a

⁴⁴ Hb. yk. 33a

furşat düşürüp o şeb o mel'ün
girmiş evine mişâl-i tã'ün ⁴⁵

NEŞR: Tãmtãm-ı hãbiş evşâf-ı (**yk.113a**) duğteri işitmekle çok zemân mutaraşşid-ı furşat idi. Âhîr o şeb o gül-zâr-ı bihişt-âşâra kãfã-dârları olan beş nefer-i bed-kirdâr ile ruşşat-yäfte-i dühûl olduklarında mâder ü kenîzân berg-i bîd mişâl lertzân u hirâsân, perîşân-cây-ı idbâr ve ol melek-rû, ğarîb ü bî-kes ve nã-feryâd-res bu 'ifrit-i tünd-hûnuñ pençe-i kahrına giriftâr olmağla nã-çâr hücre-fersâ-yı hûk-i mezellet olarak “ey Tãmtãm kerem eyle perde-i nãmûsumı çãk eyleme; şabâh-ı vişâlümü 'ağd-i şer'î ile saña ihlâl u tebrîk ve seni cemî'-i emvâl-i mevrûşeme teşrîk ideyim” deyü ikrâr-ı rikât-engîz-i hãzîn ile niyâz u nãliş itdiği vakt idi ki Şâh Hürrem ve Cãvid bu kãra düçâr olmalarıyla hılâl-i eşcãrdan bu vaq'a-i cãn-sûzı (**yk.113b**) temâşâ itdükce her biri hüzn ü hayret ile medhûş ve kendi derdlerin ferãmûş idüp ol âhû-yı nãz-perver-i dãm-üftâdenüñ derdi ile eşk-rîz-i te'essüf iken nã-gâh Tãmtãm-ı bed-kãmuñ kãfã-dârları ol penç hûk-i beyâbân etrâf-ı gül-şeni cüst-cü iderek Şâh Hürrem ile Cãvid'üñ temâşâ-gâhları olan maħalle gelüp ikisini daği bend ve birbirine gül-deste gibi peyvend itdiler. Bu ğulgule Tãmtãm-ı bed-nãmuñ sãmi'a-res-i intibãhı olup su'ãllere cevãb virdiklerinde kayd-ı bend ile şu'le-i şem' ile nigãh için kãşra ihzâr itdirüp nigãh itdikde, **NAZM:**

gördi ki Hıdiv-i taht-ı 'ãlem
sultãn-ı yegãne Şâh Hürrem ⁴⁶

ol nã-dãn-ı bî-idrãk, Şâh-ı cihãnı kendüyi beste-i bend-i kahr-nãk itmek için nã-gãh-res olmak zu'mına düşüp “Ey şãh-ı 'ãlî-cãh beni şayda (**yk.114a**) ikdãm kãr-ı Rüstem ü Sãm olup, **NAZM:**

'ifrit ile olmağla muķãbil
lãzım k'ola Kãhramãn-ı Kãtil⁴⁷

⁴⁵ Hb. yk. 33a

⁴⁶ Hb. yk.34b; gördi ki Mt: ne gördi Hb

çünkü şeb-revlik hevesine düşdüň, hengām-ı iktizāda berāy-ı peykār çok hevā-dāra muhtāc idüň, **NAZM:**

yoğsa şeh-i bī-sipāh u ‘ asker
bir düzd ile olamaz ber-ā-ber”⁴⁸

bī-bākāne zebān-dirāzī-i bī-edebāneden şoñra sūtün-ı kaşra Şāh Hurrem’i bend itdigin ol duhter-i ādāb-perver [ü] merāsım-şinās müşāhede itdikde kendi girifte-i dām-ı ıztırāb iken bu kār-ı nā-şavābdan dağı pā-beste-i ‘ uqde-i hicāb oldı. O kāfir-i Ehrimen-nihād ise bī-ħaşyet ü bīm, sıfāl-keş-i bāde oldukça ħande-i mağrūrāne ile dürd-i mey ile ser-şāra reşha-feşān-ı mel‘ anet ve herze-derāy-ı ħabāset olup “şimdi bu duhter-i nāz-perveri piş-i nazaruñda (**yk.114b**) bī-tevaqquf taşarrufdan şoñra seni dil-berüñle küşte-i şemşīr-i helāk ve āğişte-i ħün-ı helāk ideyim” deyü va‘id-i nā-bercāy-ı ħıyāneti ħadd-i ifrāta resīde oldı. Hurrem Şāh’uñ “kārd be-üstühān resīd” ħasb-i ħālī olup bu derd-i melāl-efzādan rehā-yäfte-i cāy-ı selāmet olmağdan me’yūs olmağın tār-ı ümīdi güsiste ve ħalbi maħzūn ve sirişk-i dīdesi erguvān-gūn oldı. Etbā‘ u enşār-ı şadākat-kār ise şāh-ı ‘ālem derūn-ı serdābda müteveccih-i miħrāb-ı ‘Alīm ü Vehhāb, fāriğü’l-bāl ve selīmü’l-ħāl olmağ i‘tikādıyla her biri ħunūde-i cilbāb-ı rāħat ve āsūde-i pister-i ferāğat olmağla bir tariķ ile bu cellād-ı bī-dāddan rehā-yäfte-i ħalāş olmağā rāh-ı imkān nā-būd ve der-i necāt mesdūd oldukda mā-sivādan bi’l-küllıyye kaţ‘ -ı ümmīd ile, **NAZM:**

dil (**yk.115a**) ħānesine virüp güşāyış
der-gāh-ı Ĥudā’ya itdi nāliş

nā-gāh irişüp nesīm-i nuşret
cūş eyledi lücce-i ‘ ināyet⁴⁹

⁴⁷ Hb. yk. 34b

⁴⁸ Hb. yk. 34b

⁴⁹ Hb. yk. 35b

NEŞR: ‘Aṭāyā-yı Müsebbibü’l-esbāb [u] Vāhibü’l-kerem ile şāh-ı ‘ālem vücūd-ı nāz-perverin bu vech üzre necāt-yāfte-i bend-i sitem idüp Şāh Hürrem ol dem ki Çālāk-i şāhib-idrāk ile çāh-ı ma‘hūda gelince pey-rev-i şehir-yār u Cāvīd olmuş idi. Bu maḳūle fiten ü aṣūb ser-nüvişt-i hāl ü şānı olmağla bālā-res-i çāh olduğda ol gül-zār-ı bihişt-āşāruñ firīfte-i enhār u eşcārı olmayup kendüyi kenār-ı bi’rde pinhān ve bu hādīsāt-ı mültezimü’l-ḥusrānı şikāf-ı perde-i ihtifādan seyrān iderek gördi ki şāh-ı ‘ālī-miḳdār bend-i belāya giriftār ve hāl düşvār oldu. Ṭamṭām-ı bed-nāmuñ daḫi ḥasāret ü mel‘anetde **(yk.115b)** nazīri olmadığı çok zamāndan berü āyīne-i zamīrine nümāyān ve şemşīr-i teğallübinden hirāsān u lertzān idi. Ṭaraf ṭaraf icrā-yı cedvel-i efkār idüp ‘āḳībet pādīşāhuñ bu dāhiyeden tedbīr-i dil-pezīr ile emānı bā‘iṣ-i nām u şān ve pençe-i faḳr u felāketden sebeb-i taḫlīş-i girībān olmaḳ şavāb-dīd-i re’y-i ḥāṭır-pesendi olıcaḳ ḥālīşen ve muḫlişen der-gāh-ı nuşret-penāh-ı Ḥudā’ya rabṭ-ı ḳalbile dehān-ı çāhdan kendüyi endāḫte-i sāḫa-i bāğçe idüp Ṭamṭām’uñ beş nefer ḳafā-dārını muḳaddime-i ğazā itmek ḳaşdıyle mānend-i sūsmār beyne’l-eşcār refṭār-ı ‘ayyārāne ile güzār iderek bir mevḳi’de müctemi‘an şūrb-i ḫamra der-kār oldukların görmekle ğanīmet-dān-ı fırsat olup ve aralarına teḳarrüb ile ḫamra bir miḳdār dārū-yı hūş-rübā ilḳā **(yk.116a)** ve işmāmile her biri mest ü ḫarāb u nā-tüvān u bī-tāb olduklarında bi-naşri’llāhi’l-Vehhāb, **NAZM:**

bu fırsatı itdi çünki idrāk
girdi ḳılıc oyunına Çālāk

ayırdı tenini serlerinden
ḳurtardı cihānı şerlerinden⁵⁰

NEŞR: Çünki ol ḫūk-i vaḫşet-engīzūñ ḳafā-dārları ḫavfinden selāmet-resān-ı cān olmaḳ müyesser oldu, mütevekkilen ‘ale’llāh semt-i şāha revān olup nigāh-ı cān-kāh-ı vaḫşet-āmīzine zāhir oldu. Ol giriftār-ı bend-i belā eşḫāş-ı ma‘hūdeden birisi olmaḳ mülāḫazasıyla teveccüh-i dilīrānesinden lertzān ve bīm ü ümīd beyninde ḫayrān iken

⁵⁰ Hb. yk. 36b

ol sebük-bār-ı bād-güzār kendi sūyına iltifāt itmeyüp kaşr semtine teveccühin gördükde “āyā bu pey-der-pey rû-nümüāy-ı şühūd olan ne maķūle (yk.116b) hālâtudur?” deyu nigāh-endāz-ı temāşa iken gördi ki ol şahş, bālā-yı kaşra şu‘ūd eyledi. Şu hâlde ki Tamtām huşul-i merām için kıza ibrām itdükçe duhter rām olmayup ārām itmez idi. Ol bed-kirdār ğalebe-i şehvet-i mestî ile pîş ü pesini görmeyüp o kâra meşğul iken üzerine havāle-i şemşîr ve ser-i nekbet-medārın tûp-ı mızmār-ı tedmîr idüp bu maķūle kâr, şikāf-yäfte-i surādık-ı hayāli olmağın duhter bu keyfiyyet-i nā-gāh-hurûş-ı Rabbānî’de ‘aql-medhûş olmağla bir cānibine o bed-ahter ve bir cānibine duhter fütād oldılar. **NAZM:**

bu hāli görünce Şāh Hurrem⁵¹
oldı yeñiden hidiv-i ‘ālem

ammā “bu şahş-ı lā’übālî ne maķūle ādemdür?” Deyü ser-be-ceyb-i hayret ü istiğrāb iken bî-tevaķkuf Çālāk Hurrem Şāh hużūrında (yk.117a) leb-i merāsım-i ādābı ber-hāk idüp tîğ-i sür‘atle kaţ‘-ı bend-i belā ve şehri-yār ile Cāvīd’i kemend-i ğadr ü sitemden rehā eyledi. Ol şahş [.....]⁵² daķīka-dānuñ rişte-i hayātı güsiste olmağla bir tār-ı bārīk kalmış iken imdād-ı Rabbānî meded-kārı olup Çālāk taķdîr-i emr-i Qadîr ile sebep-i hayātı oldığın müşāhede idicek Çālāk’e dehān-ı şenāyı bāz idüp “ey rāst-tabî‘at [u] Hızr-ħaşlet hālā senüñ baña itdigün luţf u keremüñ mükāfātı şah-ı cihānuñ qalem-rev-i iktidārlarından dūr ve ancağ mücāzāt-ı cenāb-ı Rabb-i Qadîr’e mahşûrdur; lākin ħasbū’l-ķudre muķābele-i teşekkürî ifā kaşdıyle ne maķūle kes-i mekārım-mu‘tādsın ve saña şöhret-şi‘ār olan ad ve bu kār-ı pesendideye teşmîr-i sāk-ı iķdāmdan irāde-i fu‘ād-ı meħāmid-i‘tiyāduñ (yk.117b) nedür? Beyānıyla beni dil-şād eyle” didükde Çālāk zemîn-būs-ı ihtirām-ı pādîşāhî hıdemātını taķdîm siyāķında “ey şah-ı dil-āver-i Hātem-kerem, ‘ālî-himem Hudā-yı lā-yezāl vücūd-ı pür-cūduñı şevket ü iclāl ile dā’ım ve nuşret ü iķbāl ile kâ’ım eyleye; hālā vücūd-ı nāz-perverüñ şāyān-ı irāhe olup su’āl ile leb-cünbān-ı ‘ināyet olduğün aħvālüñ

⁵¹ Hb. yk. 36b; bu hāli görünce Şāh Hurrem Mt: ammā göricek bu hāli Hurrem Hb

⁵² Okunamadı.

hikâyesi dūr-â-dūr ve bu ‘abd-i kemterüñ mehâbet-i şâhîden ‘arız olan şermsârî ile taqrîr-i cevâbdan mehcür olduğumdan niyâz-mendim ki kaçır-ı duhterde ârâm ile âsâyiş-i zât-ı ‘izzet-me’âb ve bu zelîlden izâle-i hicâb huşulinden sonra duhterüñ ve işbu lâşe-i bed-peykerüñ ve bu bende-i aḥḥaruñ aḥvâli ‘ale’t-tafşîl ma’ rûz-ı ḥâk-pây-i şâh-ı celîl kılına” deyu tekrâr qabûl-i niyâz-ı zemîn-bûs-ı (yk.118a) edeb itdikde dâver-i ‘âlem, dâmen-gîrî-i Cāvîd ü Çâlâk ile kaçır-ı duhtere pâ-nihâde-i şu‘ûd olup duhter-i nâz-perver iqbâl-i şâhîden şu‘ûra gelüp, **NAZM**:

sürdi yire rûy-ı şerm-sârı
bûs eyledi pây-ı şehr-yârı

mâderle nihân olan perestâr
bu vaḥ‘adan oldılar ḥaber-dâr⁵³

NEŞR, MIŞRA‘:

resîde bûd belâyî velî be-ḥayr güzeşt

me’âliyle rû-mâl-i kudûm-ı şehr-yârî ve Cāvîd daḥi du‘â’-i devlet bâbında müteveccih-i der-gâh-ı âmürzgârî oldılar. Ve ol lâşenüñ ḥûn-ı murdârı ile âğişte olan bisâtı ber-çîde-i dest-i taḥîr ve yerine bisât-ı zerrîn-i mülükâne baştı ile tezyîn idüp izâle-i bûy-ı bed için micmer-efrûz-ı ‘ûd u ‘anber-i sezâvâr, ârâm-gâh-ı dâverî olacak rütbe tebḥîr itdiler. Gerek mâder ve gerek (yk.118b) duhter bu âteş-i muşîbet ve bu derd-i muḥanneşden selâmet-yâfte-i cây-ı imkân olmaḥdan bi’l-külliyeye me’yûs iken bu belâ-yı nâ-gehânîden âzâd ve ḥilâf-ı me’mûl meskenleri sâye-i Ḥudâ ile bihişt-âbâd olduğundan bî-ğam u dil-şâd u ḥurrem olduklarına, **NAZM**:

eylerler idi olaydı imkân
biñ cânları da olursa ḥurbân

el-ķışsa gidüp gubâr-ı vaḥşet
germiyyete yüz tütınca şoḥbet⁵⁴

⁵³ Hb. yk. 37a

⁵⁴ Hb. yk.36b; germiyyete yüz Hb: germ-i meye Mt

sultān-ı mekārīm-mu‘tād Çālāk’den bî-sābıka-i rü’yet ü münāsebet böyle maḥall-i ğurbet ü ḥayretde bu mertebe hevā-dārī vü cān-sipārī zuhūrına edā’-i mükāfāt ve teşekkür kaydıyla ser-be-ceyb-i fikret ü ḥayret olmağla ol meclis-i germ-ā-germ-i şöḥbet ü ülfetde tamām izāle-i ğubār-ı vaḥşetden sonra Çālāk’e ḥiṭāb idüp “ey merd-i dil-āver ve ey birāder-i cān-ber-ā-ber bu kaşr-ı rûḥ-efzāya (yk.119a) pā-nihāde-i düḥûl olmazdan muḳaddem senden isti‘lām eyledigümüz aḥvālûñ beyān u taḳrîrini vaḳt-i istirāhatümüze tevḳîf itmiş idük. Ḥālā tamām incāz-ı vaḳt maḥallidür. İsterim ki bu ḥuşuşda daḥi izhār-ı şıdk-ı emānet ile ṭarafuña cāy-gîr-i derūnumuz olan ihlāşı dü-bālā idesin” didükde Çālāk daḥi duḥter ‘iffet ü emāneti beyānında vaşşāf ve kendinûñ daḥi serdāb-ı şāhiye vuşûl bulan lağma niyyet-i ğāret ile i‘tirāfda sālîk-i rāh-ı inşāf olup ol mā’-i cārīden ḥurūc eyledikleri çāha gelince, mā-cerā-yı ‘alā-mā-cerā ma‘rûz-ı ḥuzûr-ı şāhī itdükden sonra sell-i seyf-i intikām itmekde muḳaddime-i Ṭamṭām eylediği penç katîlûñ daḥi küştelerin irādet ile ber-vefḳ-i dil-ḥ’āh ḥıdemātı (yk. 119b) maḳbûl-i şāh-ı ‘ālem-penāh olup didi ki, **NAZM**:

“ey nāmver-i sütüde-gevher
olduñ baña ba‘d-ez-în birāder

genc-i zer [ü] gevherüm senüñdür
yek nîme-i kişverüm senüñdür

medd olmağa rişte-i ḥayātum
olduñ sebep-i necāt-ı zātum⁵⁵

NEŞR: Zîrā baña üç yerde sebep-i ḥayāt olan imdād u i‘ānet ile meded-res olduñ: Biri bu ki, bu naḥl-i ümîd ya‘nî Cāvîd’i āteş-i sūzān ile ihtirāḳdan fürce-yāb-ı ḥalāş eyledüñ; biri daḥi o şeb-i tîrede ma‘lūmum olmayan rāh-ı piç-ā-piçden leb-i çāha ve bün-i çāhdan bu bāğçeye vuşûlümeye dek nîgeh-bānlık eyledüñ; biri daḥi bu levend-i merdüm-āşām ya‘nî Ṭamṭām’uñ ḥalḳa-i dāmında bûy-ı fenā der-gām olmuş iken

⁵⁵ Hb. yk. 38a

bâ'îş-i necât u hayâtum olmağla tekml̄-i ihlâş eyledüñ” deyu eşnâ'-i şoĥbet-i germiyyetde duĥter ü Cāvīd'ün nigāh-ı (yk.120a) dil-süz-ı ‘aşıkāneleri birbirine düçār ve yek-dīgere ‘aşık-ı zār u bī-ķarār olup düzdīde nigāh-ı vuşlat-ĥ'āhdan ĥālī olmaduķlarına şāh-ı zarīf [ü] mekārīm-āyīn ve düzd-i Çālāk-i ĥurde-bīn vāķıf olup her biri ĥasbe'l-isti' dād bu iki dil-dādeyi hem-āğüş-ı izdivāc itmek bābında perde ber-endāz olmaķ niyyeti[ni] naķş-ı şaĥīfe-i ĥāfıza eylediler. Bu eşnāda cenāb-ı ĥıdīv-i daķīķa-dān sâ'at-i cevāhir-zarf-ı şaĥīĥü'l-mīķāta baķup bu şeb-i ĥarībü'n-nizām encām-res-i şabāhü'l-ĥayr-ı lāzımü'l-ķıyām olmağla māder-i duĥtere ta'lik-i gūşvāre-i ĥiṭāb-ı iltifāt ile “ey sāye-endāz-ı gül-şen-i ‘iffet, bezmümüzde gūşe-be-gūşe fūrūzān olan micmerhā-yı ‘ūd u ‘anberden izā-cā'e'l-buĥūr ķarube'd-destūr rāyiĥası (yk.120b) ta'īr-i meşām itmege başladılar. NAZM:

encāmını buldı çünki şoĥbet
hengām-ı ķıyāma geldi nevbet

ĥamdan diline virüp tecellī
şeh māderi eyledi tesellī⁵⁶

NEŞR: Çünki taķdīr-i melik-i ‘azīz ü ‘allām ile reh-yāfte-i ĥ'āb u ĥayāl olmayan şāhid-i ülfet rū-nümāy-ı āyīne-i ĥikmet oldı. Min-ba'd ĥānedān-ı zamīründen rūft ü rūb-ı gerd-i endūh [u] zücret idüp teveccūh-i der-gāh-ı Vāhibü'l-āmāl ile bī-melāl ü ĥam selīmü'l-bāl ü ĥurrem ol deyü vedā'-ı tesliyet-āmīz-i mekārīm-i şāhī ve refāķat-i Cāvīd ü Çālāk ile serīr-ārāsına rāhī oldı. Çālāk-i derrāk fānūs-ı ziyā-küster ile ķurb-ı serāy-ı şāhīde olan ĥarābesine gelince delālet idüp serdāb-ı ma' ĥūda işāl iden lağma vuşüllerinden şoñra refāķat mevķūf-ı izn-i ĥudāvendī olmaķ mülāĥazasıyla ĥānesinde tevaķķuf (yk. 121a) rū be-rāh-ı izn olduķda vaķt-i şubĥa dek me'zūn-ı ārām ve şāh-ı ‘ālem Cāvīd ile ol dehlīzden serdāba toğrı ĥaṭve-cünbān-ı kām-ı iķdām oldılar. Ammā Çālāk ol şeb-i bü'l-‘acebi ĥāyet-res-i selāmet itmedin muĥāfaza-i pādīşāh-ı ‘ālem-penāhda tegāfūl revā görmeyüp şemşīr der-beğal dā'ire-i serāy-ı

⁵⁶ Hb. yk. 38a, 38b; māderi Mt: māderin Hb

sulṭānīyi dā'ir ve bürüc u bārūsına dīde-i ihtiyāṭ ile nāzır oldı. Bu vaqt-i teng-i ğarīb-āhengde bir vaq'a-i ḥayret-efzā daḥi nā-gāh-res-i sāmi'a-i istiğrāb olmışdur ki istimā'ı hūş-rübāy-ı seyāḥat-piṣegān-ı diyār-ı ğurbetdür. Muḳaddime-i ḥikāyede Ḥurrem Şāh'ın evşāfını beyān ḥilālinde işāret-kerde-i ḥāme-i taḥrīr olan Şāh-ı Kirmān ki her bār cem'-i asker-i bī-şümār ile diyār-ı Ḥurrem Şāh'a tesalluṭ itdükçe **(yk.121b)** sū'-i ḳaşdınuñ neticesi inhizām u idbār olup her 'azminde telef-i ḥızāne ve 'askerden ğayri ḥāl zuhūra gelmediginden nāşī 'āciz ḳalup, **NAZM:**

çün bulmayup intikāma fırsat
yaḳmışdı dilin neḥib-i ğayret⁵⁷

āḥir-i kār ḥiyel-i 'ayyarāne ile teğallüb sevdāsına düşüp memleketinde mühre-bāzān-ı şānāyi'-i şeyṭānet-i 'ayyārān taḥşīli tedārükine der-kār olduḳda muḳarribān-ı serir-i salṭanatı Fedāyi-nām bir 'ayyāruñ fūnūn-ı mekr ü ğadre mehāreti zebān-zede-i tavşif itdüklerinde fermān-ı şehir-yārī ile ḥalvet-ḥāne-i ḥāşşına iḥzār olunup ol ḳıbāle be-kef-i iflāsa taḳdīm-i 'aṭāyā-yı naḳdīneden soñra, Ḥurrem Şāh'ın teşḥīr ü iḥzārına dest-res buldıḳı şūretde hemyān-ı ümīdi māl-ā-māl ḳılınmaḳ va' diyle diyār-ı Şāh Ḥurrem'e teslīṭ ü irsāl olunmaḳla **(yk.122a)** dārü'l-mülk-i ma' deletine gelüp bürüc-ı ḥıleye kemend-endāz-ı iḳdām ve bu kār-ı 'āḳibet-mezmūm ḳaydına şedd-i miyān-ı ihtimām idüp Şāh Ḥurrem şikāra gitdükçe āvāre-i kūh u beyābān ve gül-istāna 'azm itdükçe ḥıdmet-kār-ı bāḡbān ve cāmi'e müteveccih olduḳça bāb-ı mescidde hem-nişin-i sā'ilān ve derūn-ı cāmi' de “eyyeda'llāhu” ve “naşarahu'llāhu” du'āsında mü'ezzinler ile hem-zebān idi. El-ḥāşıl, **NAZM:**

gāhī oturup oḳurdı Muşḥaf
gāh kāḡız üleşdürürdi şaf şaf

tebdīl-i ḳıyāfet ol bed-āmūz
fırsat gözedürdi her şebanrūz⁵⁸

⁵⁷ Hb. yk. 39a

⁵⁸ Hb. yk.39b

bir gūne ğarīm idi o fettāk
 ūāgird olamazdı aña Çālāk⁵⁹

NEŞR: Hezār ūretle bedīdār olup sāye vār mülāzemet-i rikāb-ı ūāhīde kaūd-ı izrārdan hālī degül idi. ūeb-i ma‘hūduñ evāyilinde ki ūāh-ı ‘ālī-ūān (**yk.122b**) Cāvīd’uñ telef-kerde-i nār olması i‘tiķādıyla sūzān olup salṫanatdan dāmen-çin-i ferāĝ olmaķ kaūdıyla muķīm-i enderūn-ı serdāb olmaĝla çend hādeme-i ūadākat-me‘āb, nevbet-zen-i bīrūn-ı bāb olmuūlar idi. Her biri bir mātem-i dil-teng-i menāma āheng idicek ol bed-endiū fırsat-yāb olup dārū-yı ‘ayyārī iūmāmile cūmlesini bī-hūū idüp serdāba per-tāb itdükde ğördi ki derūnında gerçi ķanādīl-i sūzān mevcūd lākin ūāh Hurrem nā-būddur. Bu hāl-i nā-me‘mūle ser-be-ceyb-i hayret iken serdābuñ bir ğūūesinden bir āvāz ğūū-res-i intibāhı olup ol cānibe ūitāb itdükde dehān-ı laĝm nūmāyān olup derūn-ı laĝmdan iki bīĝāne hānde-i bī-ĝamāne ile müteveccihlerdür. Bī-tevaķķuf bir miķdār dārū-yı ķattālī sūzān idüp dārūnuñ tāb-rübāsından Cāvīd (**yk.123a**) ve ūāh Hurrem’den her biri bī-‘aķl u medhūū bir cānibe ĝalṫān olduķların ğöricek henūz maḫbūs-ı ser-pençe-i idbār olan Hurrem ūāh-ı nā-çarı dest-i ĝadr ile giriftār-ı kayd-ı bend itdikden ūoñra bāb-ı serdābda hūū-rübā olduĝı hıdmet-ĝüzārān-ı medhūūān arasından ĝüzārān ile bām-ı serāya çıkarup ibtidā ūāh-ı giriftārı kemend ile ilkā’-ı ṫarīķ-i ‘ām ba‘dehū kendi daḫi zemīne nüzūlde ihtimām üzere iken Çālāk-i derrāk ki ūāh Hurrem ile bāĝçe-i duḫterden menziline geldikde ūabāḫa dek tevaķķufa me‘zūnen müfāraķat idüp lākin muķtezā-yı vefā-dārī menzilinde ruḫūat-dāde-i ārām ü rāḫat olmaĝla eṫrāf-ı serāy-ı ūāhīden niĝeh-bān iken Fedāyī’nūñ bām-ı serāy-ı ūāhīden nüzūline çeūm-i idrāki düçār olduķda (**yk.123b**) üzerinde ārāste olan ālāt-ı kārzār-ı ‘ayyārīden ser-deste-i ābnūsı der-dest idüp bir ḫamle-i saḫt-ı dilīrāne ile zemīn-üftāde-i idbār eylediĝi ile iki ellerin ķafāsına bend eylediĝi bir oldı. Andan ūoñra “senūñ bām-ı serāy-ı ūehr-yārīde iūūñ nedür ve bu zemīn üzre endāḫte-i kemend-i düzdāne eylediĝūñ ne maķūle bāzdur ve sen ne maķūle diyārdan bu belde-i

⁵⁹ Hb. yk.39a

maḥrûseye kām-res-i ḥıyānet ü ızrār olduñ? Bu maḳāmda kelām-ı rāst ile ser-āğāz-ı beyān itmedikçe pençe-i teğallübümden taḥlīş-i girībān itmede nā-çārsın” deyü tâziyâne ile ḍarb-ı bî-uşûle der-kār olıcaḳ Fedāyî, **MAṬLA**‘:

gehî ḥilāf-ı rızâ gāh sâz-kāra döner
bu âsiyâb-ı felek şanma bir ḳarāra döner

deyu ḳānûn-ı rāst(yk.124a)-güyāsı üzre Şāh-ı Kirmān tarafından me’mûren mübāşeret eylediği esrār-ı ḥafıyyesinden perde ber-endāz-ı rāz olduḳda Çālāk bu fikr-i cihān-âşûba ḥayrān olup bî-tevaḳḳuf i’āde-i hūş-ı şehr-yārî ile aḥvāl-i Fedāyî’yi ve Şāh-ı Kirmān’ı taḳrîr idicek şāh-ı Cürçān şād u ḥurrem olup Çālāk’üñ bu def’ada daḫi imdād-res olduḳından bir mertebe memnûn u şād u ḥurrem oldu ki, **NAZM**:

olmasa eger dü desti baḒlu
bî-şübhe sürerdi pāyine rû⁶⁰

dü-dest-i sitem-peyvesti beste-i bend-i belā olmasa Çālāk’e cebîn-sāyî-i şenā-güzārî ile taḳbîl itmek [.....]⁶¹ idi. Der-‘aḳab bend-i destine güşāyiş ve du‘ā’-i devām-ı devlet ü nuşret ile edā’-i merāsım-i sitāyiş idüp Fedāyî’yi bend-i āhenîn ile (yk.124b) ḥāne-i ḥarābesinde olan zîr-i zemîn-i târîkde ḥabs itdikden soñra pâdişāh ile laḒm-ı serdāba düḫûl ve çend ḥaṭve ‘ubürda Cāvîd, te’şîr-i dārû-yı Fedāyî ile medhûş ve sîne-çāk ü bî-hūş olup Çālāk ol nihāl-i zemîn-üftādeyi daḫi i’āde-i hūş ile mişāl-i serv-i āzād ḥurrem ü dil-şād ve bu ser-güzeşt-i Ḓarîbü’l-üslûbı yād iderek ve aşl-ı serdāb ve derûn-ı serdābı ḥande-ābād itdiler. Bu şeb-i ḥavādiş-zād ki ḥıdîv-i mekārım-mu‘tād Cāvîd’üñ iḥtirāḳ-ı nār-ı iftirāḳıyla sūzān ve umûr-ı salṭanatı vükelā-yı devlet-i ‘aliyyesine tefvîz ile künc-i serdābı ‘ibādet-gāh idüp hem-dem-i girye-rāh ve müteveccih-i der-gāh-ı İlāh olmuş idi. Erkān-ı devlet ve ḥayr-ḥāhān-ı nizām-ı memleket ‘ale’ş-şabāh ber-veflḳ-i mu‘tād pāye-i serîr-i salṭanata dā’ire-bend-i

⁶⁰ Hb. yk. 40b

⁶¹ Okunamadı.

ictimā' (yk.125a) olup her biri maḳarrında ḳarār itdiklerinde taḥt-ı salṭanatı şāhibinden ḥālī gördiklerinde şāhuñ ḥīn-i ferāğında derūnlarına istilā iden ḥüzn ü elem tecdīd olup, **NAZM:**

kimi didi şāhumuz ne lāyık
ḳat' eyleye rişte-i 'alāyık

kimi didi taḥt olınca ḥālī
olmaz mı teferruḳ ihtimāli

kimi didi gūş iderse a' dā
ser-ḥadleri eylemez mi yağmā⁶²

NEŞR: Ve'l-ḥāşıl vükelā-yı devlet ve ḥayr-ḥ'āh-ı serir-i ma' deletden her biri pādīşāh-ı 'ālem-penāhlarınuñ ferāğ u inzivāsından envā' -ı hücnet ve aşnāf-ı miḥnet zuhūrında yek-zebān-ı ittifāḳ olup bilā-teşrif revnaḳ-dih-i serir-i şāhī olması recāsıyla vāḳı' -ı ḥālī 'arīza-i ḥāk-i pāy-i şevket itmekde vifāḳ idüp ḥuşul-i merām bābında, **MIŞRA':**

güşāde bād be-devlet hemīşe in der-gāh

(yk.125b) du'āsıyla müteveccih-i der-gāh-ı Kerīm [ü] Vehhāb iken bāb-ı serdāb açılıp şāh-ı şevket-' unvān tebessüm-künān nümāyān ve pā-nihāde-i taḥt-ı muraşşā' -nerdübān olduğundan ḡayri Cāvīd daḥi hāle vār dā'ire-bend-i dīvān-ı erkān-ı devlet miyānında māh-ı tābān gibi dıraḥşān olıcaḳ a' yān-ı devlet ḳudūm-ı şehir-yārīden şād u ḥandān olup lākin ol tūṭī-i şeker-ḥā ya' nī maḥbūb-ı müsteşnānuñ şeb-i güzeştede sūzān u nā-būd olduğu mün'aḳid olmağla ḥayāt-ı tāze ile vicdānına ḥayrān olduklarından ḡayri, şāh u Cāvīd'üñ 'aḳablerinden Çālāk daḥi hey'et-i vahşet-āmīz ile peydā olıcaḳ her biri pey-der-pey zuhūr iden ḥālāt-ı 'acībeye sebbābe-gezāy-ı istiḡrāb olarak, **NAZM:**

Cāvīd'i görenler oldu ḥayrān
mürde nice buldı didiler (yk.126a) cān

⁶² Hb. yk. 41a

h̄alvetden o şāh-ı şeyh-manzer
gūyā ki çıkardı bir gül-i ter

h̄alvetde şeh oldı mı Mesihā
kim eyleye mürdegānı ihyā

kim yanmış iken mişāl-i ‘ anber
kandan aña bu hayāt-ı dīger⁶³

deyu vūzerā-yı ‘ākıl ve nūdemā-yı kāmilden biri miftāh-ı h̄ired ile bu müşkil-i der-
besteyi h̄alle kādır olamayup zamīr-i münīr-i h̄udāvendīden isti‘ şāre mevķūf kaldı.
Tertīb-i rūsūm-ı dīvān-ı revnaķ-[.....]⁶⁴ itmām olup şāh-ı mekārīm-şi‘ār dīvān-ı
neşāt-‘ unvānı Faḥr-ı nā-kāmdan h̄ālī göricek “böyle bezm-i ṭarab-āmīzden taḥlīşine
bādī nedür?” Deyü leb-ālāy-ı su’āl olduķda muḥāfazā-i Cāvīd’de tedbīr-i
müdeķķikānesi muvāfiķ-ı taķdīr olmayup Cāvīd’ün derūn-ı serdābda telef-kerde-i
āteş-i sūzān olması (yk. 126b) h̄ānumān-sūz-ı dāniş ü idrāki olup “Ḳaysvār āvāre-i
beyābān [u] şahrā vü kuhsārdur” deyu cevāb virdüklerinde fiķdānına dūr-pāş-ı eşk-i
te’essūf olarak eṭrāf-ı dārü’l-mülk-i şāhīye k̄āşīdān-ı kār-dān irsālīyle ihzārı fermān
buyurılmağın k̄urb-ı dārü’s-salṭanada vicdānına muvaffaķ olınmağla ol sersām u
medhūşa peyām-ı şādī ile i‘āde-i hūş müyesser olduķda, **MİŞRA**‘:

ayağı yer mi başar zūlfine ber-dār olanuñ⁶⁵

hevāsiyla bāl-i isti‘cāl ile pervāz ve zamān-ı yesīrde zemīn-būs-ı h̄udāvendī idüp
du‘ā’-i devlet-i rūz-efzūn ile dem-sāz olıcaķ şāyeste-i luṭf-ı mihr-bānī olınup şāh
Ḳurrem Faḥr’uñ Cāvīd’i serdābda muḥāfazası vaķtinde sikke-zede-i ḍarb-h̄āne-i
taşmīmi olan nūķūdınuñ i‘ṭāsıyla incāz-ı va‘de müteveccih olup (yk.127a) gencūra ol
dīvān-ı germ-ā-germ-i mülūkānesine bir terāzū-yı kāmilü’l-‘ıyār ve zer-i meskūk-i
bī-şūmār ihzār itdürüp terāzūnuñ keffesinuñ birine Cāvīd’i ve dīgerine zer-i ceyyidi

⁶³ Hb. yk.41b

⁶⁴ Metinde bir eksiklik olmalı.

⁶⁵ Mısra Necātī’nindir (Tarlan, 1997: 433-434).

nihâde ve meydân-ı sehâ vü ‘ağâda âmâde idüp Faḥr’e in‘âm ve hızâne-i derûnını pür-naḡd-i merâm eyledi. Bu eşnâda müte‘ayyinân-ı devlet ki ḡayât-ı Cāvîd ile zuhûr-ı Çâlâk’de endîşe-nâk olmuşlar idi, bu bâbda ḡufl-i endîşelerinüñ kilîd-i fetḡi niyâzıyla şeh-r-yâr-ı kâm-kâra ‘arz-ı ḡâlî Faḥr’den temennî itdiklerinde Faḥr daḡi mültemeslerine müsâ‘ade idüp taḡdîm-i zemîn-bûs-ı ḡudâvendî mürâ‘âtıyla, **NAẒM:**

taḡrîk-i şenâ virüp zebâne
baş itdi du‘âyı şâ‘irâne

“k’ey ḡusrev-i kâm-baḡş-ı eyyâm
olsun saña tevsen-i felek râm (yk.127b)

ḡıl ey meh-i âsmân-esrâr
bu vâḡı‘adan bizi ḡaber-dâr

olmuşken o şūḡ-ı nev-resîde
ḡâkister-i tütüyâ-yı dîde

yâ kimdür ‘aceb o ḡurfe-sîmâ
serdâbda ḡandan oldı peydâ”⁶⁶

diyerek “ḡâlâ rû-nümây-ı zuhûr olan dü vaḡ‘a-i ḡarîbe ki dâ‘ire-bendân-ı devlet-i ‘aliyye her biri maḡûle-i muḡâlden olmaḡ i‘tikâdıyla bâdiye-neverd-i tîh-i ḡayretdür. Biri derûn-ı serdâbda süzende vü nâ-bûd olan Cāvîd’üñ ḡayâtile hüveydâ oldıḡı ve biri daḡi ḡalvet-kede-i mesdûdü’l-bâbda nâ-mevcûd iken erbâb-ı ‘ilm-i aḡfâ mişâli Çâlâk-i bâ-idrâküñ zuhûr u peydâ oldıḡıdır. Bu iki emr-i müsteb‘idü’l-vücûduñ beyânıyla cümlemüz vâşıl-ı ser-menzil-i ḡaḡîḡat olmaḡda pey-rev-i ḡıẓr-ı hidâyet olmaları mütemennâdur” didükde şâh-ı mekârim-penâh-ı (yk.128a) dervîş-meşreb şenâ‘i Çâlâk’i muḡaddime-i ser-güzeşt idüp zemân-ı yek-şebede zuhûr iden ser-encâmı, kelimât-ı cevherîn ile zîver-i bünâḡuş-ı müstemi‘ân itdükde ricâl-i devlet yegân yegân taḡdîm-i ḡamd-i Yezdân ile bu ser-güzeşt-i nâ-mesmû‘ü’l-emşâle ḡâḡ giryân ü ḡâḡ ḡandân olarak selâmet-i zât-ı ḡudâvendî için, **NAẒM:**

⁶⁶ Hb. yk.42a-b

pā-beste düşüp ricāl-i devlet
Çālāk'ı hep itdiler ziyāret

Çālāk'e o deñlü itdi in'ām
kim bilmez idi hisābın evhām

hep itdi muḳarribān-ı sultān
Çālāk'e bir ol ḳadar da iḥsān⁶⁷

NEŞR: Nüdemā-yı şehr-yārī Çālāk'ün pāyına düşüp bulundığı kār-ı 'āḳibet-maḥmūda istiḥsān ve pādişāh-ı kerīmü'ş-şānuñ gencīnesinde taşavvur olmayan in'āmından mā-'adā her biri merātibince ğarīḳ-i baḥr-i iḥsān itdiklerinden mā-'adā,(**yk.128b**) ber-muḳtezā-yı fermān-ı şehr-yārī süknā-yı ḥarābesinün derūn u bīrūnını müceddeden ma'mūr u ābād ve bir ḳaç maḥallerine ḥavz u selsebīl ü ḳaşrları müstemil bāğçeler ile bir ḳaşr-ı 'ālī bünyād ve 'örf-i salṭanatda i'tibār olınan nigeh-bānī-i diyār ve emānet-i şehr ü bāzār manşıbları ile kām-kār olıduḳdan şoñra ol daḫi ḳalem-rev-i şāhīde olan luşuş u düzdānı iḥzār ve mecmū'ına reh-nümāy-ı tevbe-i naşūḥ u istiġfār olup şıdḳ u iḥlāş ile ḫıdmetini iḥtiyār itmekle, **NAZM:**

āşār-ı ḥuzūr olup hüveydā
mülk oldı luşuşdan müberrā⁶⁸

'ālem pūr olup neşāṭ u şādī
ḥüzn ü elemün güm oldı adı⁶⁹

NEŞR: Bu fütūḫāt-ı neşāṭ-efzā müteḥammil-i şādī vü donanma olmağla ḥāş u 'ām kām-yāb-ı sürūr-ı tām olsun için şehrāyīn olınmasın fermān itmekle dekākīn-i süḳ u bāzār, lem'a-nümāy-ı (**yk.129a**) emti'a-i ḳumāş-ı zer-kār olup serāy-ı şehr-yārī ve dārü'l-mülk-i kām-kārī ğıbṭa-gāh-ı mecāmi'-i sūr ve cāy-gāh-ı sürūr u ḥubūr olmağla ṭūb u tüfeng-i tiz-āheng ve envā'-ı fişek-i şerār-efşān-ı cevvi-hevā ve hem-hāl-i nücūm-ı semā olup heft şebānrüz ṭarab u şādī ile şehr-i Cürcān memālik-i sā'ireye

⁶⁷ Hb. yk.42b

⁶⁸ müberrā Hb: mu'arrā Mt

⁶⁹ Hb. yk.43a

‘arz-ı ‘unvân ve şâh-ı ‘aṭâ-şî‘âr bu mevsimde her nâ-murâd ḥusûl-i merâm ile mesrûrû’l-fu’âd olmak bâbında fetḥ-i bâb-ı iḥsân itmekle Çâlâk-i şâhib-idrâki ‘izz-i ḥiṭâb-ı iltifâta erzânî buyurup “ey birâder-i vefâ-perver, ḳaşr-ı duḡterde çâr-bâliş-nişîn-i ârâm iken Cāvîd ile duḡter beyninde güzâr iden mu‘âmele-i ‘aşḳ-bâzî şem‘ a-fürûz-ı dükânçe-i şu‘ûruñ mıdur?” Didükde Çâlâk bu su’âlden (yk.129b) murâd-ı hümâyûna intikâl itmekle der-ḡâl çihre-sây-ı zemîn-i ‘arz-ı ḡâl olup “şehr-yârâ kerem-kârâ ol iki maḡbûb-ı müsteşnânuñ birbirine rübûde oldukları merâyâ-yı ‘aḳl-ı selîme de rû-nümây-ı taḡḳîḳdür. Bu eyyâm-ı sürûr-encâmıda ise herkes kâm-yâb-ı merâm olup, **NAZM**:

yoḳdur bu cihânda şimdi maḡzûn
illâ meger ol iki ciger-ḡûn

inşâf budur ki ol dü ‘âşık
ḡaḳḳâ ki biri birine lâyıḳ

fermân olunursa ol dü aḡter
olsun biri birisine hem-ser⁷⁰

NEŞR: Deyü ḡaḳḳâḳat-i ḡâlî pâye-i serîr-i a‘lâya inhâ itdikde temennî-i niyâz-âmîzi muvâfiḳ-ı irâde-i şâhî olmaḡla bu ḡıdmetüñ edâsı ‘uhde-i Çâlâk’e taḡmîl buyurılıp duḡterüñ mâderine selâm-ı şehr-yârî teblîḡi ile Cāvîd’e ‘aḳd olunması murâd-ı hümâyûn oldıḡı tebşîre (yk.130a) me’mûr olmaḡla Çâlâk daḡı bu bâbda fermân-ı şehr-yârî şudûrını vâlide-i duḡtere teblîḡ itdikde “çünkü bu emrüñ temşiyetine ḡâtır-ḡâh-ı şehr-yârî olmuş, ben ve duḡterüm her birimiz perestârı oldıḡumuz perde ber-endâz-ı rûy-ı ḡafâdur. Lâkin ḡuzûr-ı pâdişâhîde, **MİŞRA**‘:

yüzüm ferş eyledikten sonra ḡâk-i âsitân üzre

niyâz-ı kenîzek-i kemter budur ki çünkü şevketlü pâdişâhumuz bu faḳr-ḡânemüze sâye-endâz-ı teşrîf olmaḡla şeref-yâb buyurdılar; duḡterümüñ bu maḡarr-ı

⁷⁰ Hb. yk. 43b

kadiminden hurucu rızā-dāde-i ṭab‘-ı mekârim-kârları olmayup duhterüm câriyelerini şevheri kullarına ârām-gâh buyurmalarıyla câ’iz ki gâh u bî-gâh kudüm-ı pâdişâh-ı ‘âlem-penâh ile reşk-âver-i menâzil-i mihr ü mâh ola” deyu fermân-ı şâhiye (yk.130b) itâ‘at ve tenfîzine ez-cân u dil rağbet eyledigini Çâlâk ma‘rûz-ı ‘izz-i huşûr itdikle mültemes-i mâder, rızā-dāde-i hudâygânî olup şehr-âyîn taqrîbiyle zemâne mesrûr ve ebvâb-ı şādî güşāde ve levâzım-ı sūr müheyyâ vü âmāde olmağla duhteri Cāvîd’e tezvîc ve her birinüñ harîdâr oldukları nüķûd-ı vişâli sũķ-ı fermânlarına tervîc olunup Cāvîd bir mansıb-ı ‘âlî ile ser-firâz ve beyne’l-aķrân mümtâz olduğdan soñra eyyâm-ı şehr-âyîn bir hefte daħi ‘ayş u şādî ile mütemādî oldu. Eyyâm-ı sūr-ı sūrûr-encâm hayr ile temâm olduğda bir kaç gün daħi tedbîr-i umûr-ı devlet ve tertîb-i şügûr-ı salṭanat ile teķayyüd olunup bir gün şâh-ı şevket- (yk.131a) ‘unvân şebân-gâh serây-ı ‘âlî-tâķında iķâd-ı meşâgil-i ķanādîl ile çerâğân olınmasını fermân buyurmağla cümle vüzerâ vü nüdemâ vü a‘yân ol gice sâz u söz ve ‘iş ü ṭarab ile mesrûr u ḥandân olup sepîde-dem esbân-ı muraşşâ‘-raḥt ve mücevher-ķilāde müheyyâ vü âmāde ķılınup cümlesi süvâr ve şâh-ı şâhib-veķâr taḥt-ı ‘âlî-baḥt üzre ķarâr ve temâşāya der-kâr olup Cāvîd’i ḥulel-i fâḥire-i şâhâne ve tertîb-i âlâ-y-ı mülükâne ile ḥânedân-ı duhtere işâl itdüklerinde ṭaraf-ı duhterden a‘yân-ı diyâr ikrâm u iğrâr ile raḥşından piyāde ve eşnâf-ı zîverle tertîb ü âmāde olunan ḥacle-gâhda çâr-bâliş-nişîn-i ‘izz ü nâz olındıķdan soñra her biri me’vâsına ‘avdet idüp (yk.131b) ol rûz-ı şafâ-behcet vesîle-i sebeb-i vuşlat olduğda, NAZM:

germ oldu miyânlarında ülfet
geydi ikilik libâs-ı vaḥdet

âmîziş idüp iki semen-ber
bir kâseye girdi şîr ü şekker

âteşle biri ṭutup buḥûrdân
oldı birisi gül-âb-efşân⁷¹

⁷¹ Hb. yk.44b

NEŞR: ‘Ale’ş-şabāh şudūr-ı devlet ve a‘yān-ı memleket ser-cümle hem-rikāb ve hānedān-ı Cāvīd’e şitāb idüp edā’-i merāsım-i teberrükden şoñra Cāvīd’i bir raḥş-ı sebük-cevlāna süvār ve der-gāh-ı ḥudāvendīde ḳarār idüp pīşinde Çālāk ve ‘aḳabince Cāvīd ‘araḳ-çekīde ve şerm-nāk ḥuzūr-ı hümāyūna düḥül ve edā’-i merāsım-i zemīn-būsī ile ḳadem-i şehr-yārīye rüy-māl itdüklerinde her biri ḥil‘at-i fāḫire ile mükerrem olup mekārım-i kām-baḫşī netīce-pezīr-i itmām (yk.132a) olıñduḳda ḥıdīv-i ma‘delet-‘unvānuñ mürūr iden ser-güzeşt-i vaḫşet-āmīz-i ‘usrı bu maḳūle kār-ı meserret-āşār-ı yūsre vesīle oldıḳından bi’l-cümle ḥayr-ḥāh-ı devlet-i ‘aliyye sürūr u feraḫ-nāk ile dīvān-ı ma‘delet-‘unvāna ḫāzır olup şudūr-ı fermāna müteraḳḳıb u nāzır olup Çālāk daḫi cümle-i erkān-ı devlet belki ḥavāşş-ı nüdemā-yı ḳurbıyyetden olmaḳla her bār müdāvım-i dīvān-ı şāhī ve mülāzım-ı bezm-i ṫarab-nāk-i şehr-yārī idi. Bu nizām-ı bāhirü’l-intizām üzre çend-rüz mürūrında bir gün Çālāk dīvān-ı ‘ālīde dīde-i ḥudāvendīden dūr ve gicesi daḫi bezm-i şehr-yārīden mehcūr olmaḳla şāh-ı vefā-dār nüdemā vü muḳarrebīne teveccüh buyurup Çālāk birāderümüzün ḥuzūrumuzdan teḫallüfi nā-me’mül iken āyā ne maḳūle (yk.132b) ‘arıza zuḫūr itmek gerek ki ‘adem-i bürüzı ile cem‘ıyyet-i ḫāṫırumuza iḫtilāl teṫarruḳ ide deyü tefahḫuşa fermān-ı şehr-yārī şudūrında ḥıdmet-güzārān-ı çāpük-ḫırām cüst-cüda teşmīr-i sāk-ı ihtimām idüp, **NAZM:**

ne mevt ü ḫayātı oldı ma‘lūm
ne ḡayb u ḥuzūrı oldı maḫşūm

ne mey-kede ḳaldı ne şavāmi‘
ne medrese ḳaldı ne cevāmi‘

ne tekye ne çār-sū ne ḫammām
ne ḫufre-i çāh u ne ser-i bām

her çend ki itdiler tek-ā-pū
āşārı bulunmadı ser-i mū⁷²

⁷² Hb. yk.45a

NEŞR: Haya't u mema'tı na-ma' lüm ve gayb u hu'zuru' gayr-i ma'hsüm olıcağ şah-ı 'alem Çalāk'den bī-sābıka-i rü'yet gördiği hıdemāt-ı vefā-dārī ve ihtiyārāt-ı cān-sipārīden memnūn olmağla Çalāk'e 'alāka-i dil ü ma'habbet-i derūn huşūliyle ziyāde mā'il olmağla fıkdānından ciger-rīş ve şāhib-teşvīş olup āhir-i kār vuşūlinden me'yūs u nā-çār, ka'zāya rızā ve necātını tefvīz-i der-gāh-ı (**yk.133a**) Hūdā eyledi. Ez-īn taraf Çalāk-i bā-idrāk şeh'r-āyīn-i sūr-ı Cāvīd hitāmında ser-be-ceyb-i endīşe olup, **NAZM:**

“fıkr itdi ki şeh'r-yār-ı Kirmān
çün Hurrem'i şayda itdi fermān

şimdi budur iktizā-yı gayret
ben de idem anı şayda himmet”⁷³

NEŞR: Deyü tefekkür idüp “bu şah-ı şāhib-dād [u] mekārīm-i' tiyāduñ bī-sābıka-i ülfet ü münāsebet be-tevfīk-i Allāhu te'ālā necāt-ı zāt-ı melekiyyü's-şifātında hıdemātum hātır-pesend-i hümāyūnı olup bu faķır, bir düzd-i seffāk iken nazar-ı kīmiya-hāşiyeti bu 'abd-i zelīli tevbe-i naşūh ile necāt-ı dāreyne sebep olduğından gayri mālīk-i hānedān-ı raht u baht u libās-ı pelās ile sine-çāk iken nüķūd-ı emvāl ü eşyā ve hıdem ü haşem ü 'ālī-cāh u a'yān u erkān ve nüdemā-yı devletden imtiyāz ile muķarreb-i der-gāh eyledi. Hālā hıdemāt-ı (**yk.133b**) kām-kārīde miyān-ı ihtimāma kemer-beste-i gayret ve cān u baş fedāsıyla evvelkiden efzūnter hıdmet baña farīza-i zımmet-i himmetdür” deyü muķaddemā Fedāyī irsāliyle Hurrem Şah'ı kayd-ı bende giriftār iden şah-ı Kirmān-ı gaddārı bend-i kemend-i mücāzāt itmek için libās-ı şeb-revāne ile vilāyet-i Kirmān'a revāne olup bād-ı şabā gibi sür'atle tayy-ı menāzilde yegāne-i rüzgār olmağla ednā vaķtde şah-ı Kirmān'ın ser-vaķtine nāzil olup şahı bisāt-ı istirāhatde ğarīķ-i girān-hāb-ı ğaflet iken şikār ve dārū ile bī-hūş idüp 'abd-i memlūki gibi şah-ı Kirmān'ı lā-ya'ķil bir semend-i tiz-reftāra süvār

⁷³ Hb. yk.45b

idüp bir hefte temâmında menziline vüşül bulup Fedâyî-i ma' hüd ile habs-hânesinde hem-ñâl idicek Fedâyî kendi kendisiyle güft ü şenîd idüp “hele ben kendi (yk.134a) şe'âmet-i sũ'-i 'amelüm ile kayd u bendde yek-tâ iken âyâ şimdi baña refîk ü hem-pâ olan ne maķûle şahş-ı ğaddâr ola?” Deyü diķķat ile nigâh-endâz-ı tecessüs olduķda kendi şâhı olan şâh-ı Kirmân olduğın bilüp şâh-ı Kirmân dağı dârûdan huşyâr ve uyĥudan bîdâr olur gibi bîdâr olup maĥbûs olan kendi irsâl eylediği Fedâyî olduğın isti'şâr idicek ol iki esîr-i miĥnet bir zamân ĥâmûş u medhûş birbirine nigâh-ı ĥasret idüp Fedâyî kendi pâdişâhı dağı tedbîr-i Çâlâk ile esîr ve mücâzât-ı taķdîr-i Ķadîr ile mübtelâ-yı zencîr-i teşhîr olduğına vâķıf olıcaķ Fedâyî zebân-dırâzî-i serzenişe ser-âğâz idüp “ey şâh-ı cefâ-kâr [u] şâhib-ıtuğyân, fermân-ı (yk.134b) Yezdân ile pâdişâhlara şâyân şâh-ı Cürçân olan Ĥurrem Şâh gibi 'adl ü dâd u iĥsân iken sen semt-i ĥilâfa sâlik olup cevr ü zûlm ü ğadri kendüñe pîşe itdigün min-'indi'llâh cezâsı budur ki sen bir mâlik-i tâc u taĥt ve ben bir mürtekib-i bî-baĥt iken bu zillet ü rüsvâyîde benümle hem-ñâne ve dâm-ı şayyâda düşen mürĝ-i za'îf-i âvâre gibi yek-lâne olduķ, **NAZM:**

böyle revîşüñ budur sezâsı
sũ'-i 'amelüñ budur cezâsı

ferdâ oluruz dem-i seĥer-gâh
birbirimize 'ademde hem-râh⁷⁴

NEŞR: Şâh-ı Kirmân Fedâyî'nüñ bu taķrîr-i şudâ'-engîzine ĥ'âh u nâ-ĥ'âh ser-fürû-bürde-i şabr u taĥammül olup cerâyimini iķrâr ve sepîde-i şubĥ zuhûrında ğazab-ı âteş-bâr-ı pâdişâhî ile sũzân olmağa ķarâr virüp ef'âl-i rediyyesinden ez-derûn bâb-ı Ĥaķķ'a rücû' (yk.135a) u istiĝfâr ile taķdîr-i Rabbâniye intizâr eyledi. Çâlâk dağı ol gice şâh-ı Kirmân'ın ĥabs ü muĥâfaza emrini itmâmdan şoñra âsâyiş-gâhında bî-ĝâ'ile ğunûde-i bisâf-ı râĥat olup emr-i fâliķu'l-aşbâĥ cemâl-i şâhid-i ufķdan perde

⁷⁴ Hb. yk.45b

ber-endāz-ı şām-ı ‘anber-fām olduḡda cāme-h‘ābından ḡalḡup āfītāb-ı ‘ālem-tāb
būrūzıyla, **NAZM**:

pūr-nūr olıcaḡ fezā-yı ‘ālem
mānende-i rūy-ı Şāh Hurrem

Çālāk olup ol dem āşıkāre
‘azm itdi serāy-ı şehr-yāre

kim gördi ise olup şitābān
iblāḡ-ı nüvīde atdılar cān

Hurrem idicek bu müjdeyi ḡuş
deryā-yı meserret eyledi cūş⁷⁵

NEŞR: Serāy-ı şehr-yāra sāye-endāz-ı neşāt olup ḡavāşş-ı ḡademedden Çālāk’i
görenler birbirine tesābuḡ ile iblāḡ-ı nüvīde şitābān olup (**yk.135b**) Şāh Hurrem
Çālāk’ün ḡudūmı müjdesinden ol mertebe şād u ḡurrem oldu ki kemāl-i şevḡinden
ḡuzūr-ı ḡümāyūna vuşūline tevaḡḡuf u ārām idemeyüp derīçe-i serāya cān-endāḡte-i
şevḡ u ḡarām olduḡda dīde-i mehcūrı rūyına dūş ve ifrāt-ı sūrūrdan bir zemān ḡāmūş
oldı. Çālāk eşvāḡ-ı rūy-ı şehr-yārīden kām-yāb olup serīr-i mu‘allā-pāye-i ḡudāvendī
muḡābilinde cebīn-sāy-ı ādāb olduḡda teḡarrüb-i taḡt-ı ‘ālī-baḡt ile mükerrrem
olduḡda şāh-ı kerīmü’ş-şān rūy u çeşmin defe‘ātile taḡbīl ve ricāl-i devlet eḡrāfında
dā’ire-bend-i tebcīl olup Şāh Hurrem Çālāk-i derrākūñ çend rūz ḡaybetinden su’āl
eyledikde, **NAZM**:

“didi ki şehā çü şāh-ı Kirmān
bir fitneye oldu rişte-cünbān

bu fi‘le çün (**yk.136a**) itdi şeh cesāret
bu ‘abd-i kemīne dūşdi ḡayret

⁷⁵ Hb. yk.46a

PDF Eraser Free

kim bende olup bu kâra ceste
iḥzâr idem anı dest-beste

luḫf-ı Ḥaḫ olup baña meded-kâr
der-gâhuña anı itdüm iḥzâr

ḥânemde o kîne-cüy ḥâlâ
bend içre yatur zelîl ü tenhâ

vir düm aña fi‘linüñ cezâsın
elbette iden bulur belâsın⁷⁶”

NEŞR: Diyerek du‘â’-i devlet-i rûz-efzûn-ı şehr-yârî mürâ‘âtiyla pâyına çihre-sây-ı ‘ubûdiyyet olup “Ḥudâvendâ şâh-ı Kirmân ḥâlâ ḥâne-i ‘abd-i kemîne der-kemîn olan Fedâyî’nüñ irsâliyle rişte-cünbân-ı fitne olan şâh-ı Kirmân-ı ğadr-âyîñ mücâzâtında piçide-i minvâl-i efkâr eyledigüm târ u pûd-ı efkârî nesic-i kâr-gâh-ı ḥuşûl itmek ḥaylî zemân idi. Naḫş-endâz-ı tedbîr-i (yk.136b) zamîrüm olmağla der-gâh-ı nuşret-penâh-ı Ḳadîr’e be-ḥulûsü’l-bâl müteveccih idüm. Be-‘avn-i Ḥudâ himmet-i shehşâhî berekâtında şebîke ihtirâ‘ ile şayd idüp ḥâlâ ḥâne-i bende-i kemterde kafes-bend-i zûll ü ḥaḫâretdür” deyü bu emr-i mühimmden ‘ale’t-tafşîl ḥall-i ‘uḫde-i beyân idicek bu emr-i ğarîbe ricâl-i devlet leb-gezâ-yı ta‘accüb olup,

NAZM:

cümle vükelâ-yı rif‘at-âyîñ
baş itdi zemîne dürr-i taḫsîn

Kirmân şehi ki ḥaşm-ı şirrîr
der-gâha gele esîr-i zencîr

bundan ilerü nedür ḥaḫîḫat
yâ bundan eyü olur mı ḥıdmet

hep mâ-melekin virürse dâver
bu ḥıdmete olmaya ber-â-ber

⁷⁶ Hb. yk.46a-b

ser-tâc-ı zebân idüp şenâyı
Çäläk'e hep itdiler du'âyı⁷⁷

NEŞR: Ser-cümle 'uqalā vü vüzerā müdebbirān-ı devām-ı devlet ve kār-şināsān-ı (yk.137a) kıyām-ı salţanat Çäläk'e şenā-güzār-ı taḥsīn ü āferīn olup cenāb-ı Vāhibü'l-merām Çäläk'i sikke-zede-i i'tibār olur kār-ı sa'adet-medār ile darb-ḥāne-i nizām-ı mülke iksīr eyledi. Pādişāhumuzuñ bir kaç def'a, **NAZM:**

bir kaç kez idüp Ḥidīv'e imdād
itdi anı merg elinden āzād⁷⁸

mefhūminca sebep-i ḥayātı olup şāh-ı Kirmān gibi bir düşmen-i bed-kār-ı cesāret-şī'arı sühūlet ile der-zencīr idüp dārü'l-mülkine iḥzārı bir kār-ı nuşret-āşārdur ki bütün mülk-i melik kendüye i'tā olinsa bu ḥıdmet-i şadākat-kārī vü cān-sipārīye ber-ā-ber olmaz deyü ol şāh-ı sitem-kār u ḡaddāruñ bu memālike her bār itdiği sū'-i kaşduñ vaqt-i mücāzātıdır. El-ān meydān-ı siyāsetde ser-i bī-devleti ḡaltān olmaḡ re'āyā vü berāyā (yk.137b) ve gerek vüzerā vü vükelāya rāḡat-baḡşā-yı cāndur deyü tūb-ı serine iḡāle-i çevḡān-ı intikām itmekde yek-zebān olup, **NAZM:**

çün girdi ele o ḡaşm-ı ḡaddār
ihlākine oldılar heves-kār⁷⁹

NEŞR: Fermān-ı kazā-cereyān-ı şāh-ı Cürcān'a müterakḡıb oldılar. Lākin ḥilāf-ı ḡātır-ḡāh-ı vüzerā vü a'yān ve sā'ir muḡarrībāna bir ālāy-ı ra'nā müheyyā idüp ḡulel-i fāḡire-i selāḡīn ve bir raḡş-ı girān-bisāḡ-ı zerrīn ile şāh-ı Kirmān ta'zīm ü ikrām ve hezār tevḡīr ü iḡtirām ile serāy-ı şehr-yārīye da'vet olunmasını fermān itdikde ricāl-i devletden her biri, **SEYYİD VEHBİ:**

⁷⁷ Hb. yk.46b

⁷⁸ Hb. yk.46b

⁷⁹ Hb. yk.47a

kerem-kâr olmaduḡsa çok kerīm-i kām-rān gördük
naẓīrin görmedük rü 'yāda düşde māliḡulyāda⁸⁰

NAẒM:

bindi vüzerā be-ḡükm-i fermān
oldılar alay alay šitābān

virüp aña bendden ḡalāšı
geydürdiler ol libās-ı (yk.138a) ḡāšı

bindürdiler anı raḡš-ı cāha
‘azm eylediler serāy-ı šāha

ta‘zīmīne šāh-ı taḡt-ı Cürcān
çaḡ bāb-ı serāya oldı cūyān

ḡūyā ki hiç itmemišdi sebḡat
yek zerre miyānede ḡušūmet⁸¹

NEšR: Bir ālāy-ı ševket-nümāy-ı pādīšāḡī ile ḡāne-i Çālāk'e varup šāh-ı Kirmān'ı ber-müceb-i fermān-ı ‘ālī-šān rehā-yāfte-i ḡayd-ı bend-i zindān ve pīšinde zemīn-būs-ı iḡtirām-ı šāḡīye šāyān görüp ikrām-ı tām ile āsitān-ı ševket-‘unvāna išāl itdiklerinde šāh ḡurrem bāb-ı serāya ḡadem-nihāde-i istiḡbāl ve bir rütbede iḡbāl eyledi ki, **NAẒM:**

tešrīfīn idüp ḡavāle baḡta
destini ᡗutup ᡗıḡardı taḡta

bir taḡta cülūs idüp iki šāh
bir burca yaḡıšdı mihriyle māḡ⁸²

NEšR: šāh-ı Kirmān šermende-i luᡗ u ‘ināyet (yk.138b) olup ‘araḡ-rīz-i ḡicāb olarak “ey pādīšāḡ-ı ‘ālem-penāḡ bu ḡüstāḡ-ı nā-dāndan ādāb-ı mülūke muḡāyir

⁸⁰ Seyyid Vehbī'nin bu beyti III. Ahmed'in sadrazamı Damad İbrahim Paša'nın Çubuklu'da yaptırdıḡı çešme için yazdıḡı tarih olan “Tārīḡ-i Çešme-i İbrāḡīm Paša Der-Çubuklu” bašlıklı manzumesinden alınmıštır (Dikmen,1989: C. II, 381).

⁸¹ Hb. yk. 47a-b

⁸² Hb. yk. 47b

bi'd-defe'ât şudür iden vaz'-ı nā-revā şe'āmetinden kafes-i mücāzātta bir mürğ-i pā-beste-i bāl-şikeste olmuş iken bu ne hulq-i ḥāsen ve ne ṭabī'at-i müstahşendür ki,

NAZM:

her mū bedenümde olsa bir dil
ta' dād-ı 'ināyetüñ ne ḳābil

bī-dādı saña ben itdüm icād
ben girdüm ele sen itdün āzād

gerçi degülem bu bende lāyık
it defter-i bendegāna lāḥık

der-gāhuña gelsün eyle fermān
her sāl ḥarāc-ı mülk-i Kirmān⁸³

NEŞR: Deyü ṭavḳ-ı 'ubūdiyyet-i Ḥurrem Şāh'ı ḳılāde-i gerden-i iṭā'at itdükde ol ḥıdīv-i Ḥātem-meşreb, **NAZM:**

luṭfile virüp aña tesellī
didi ki degül keder maḥalli

bu taḥtı da kendi mesnedüñ (**yk.139a**) bil
dilden kederüñ gider şafā ḳıl

ḥāneñ gibi eyle 'iş ü 'işret
hiç ḥāṭıruña getürme zaḥmet⁸⁴

NEŞR: Diyerek "ey pādişāh-ı memālik-i Kirmān niyāz-mendim ki mezā mā-mezā ḥükmine mürā'āt buyurup şimdiye dek beynümüzde güzerān iden dād u sited-i kār-zārı nesyen mensiyyen şafḥa-i ḥāṭıruñdan gezlek-i ferāmūşī ile ḥakk idüp mu'āmele-i şulḥ [u] emr-i 'işrete müteveccih olasız ki ḥālā hem mihmān-ı 'azizüm ve hem hem-dem-i şāhib-temyizümsin. Zinhār ḥāṭır-ı nūr-meḳāṭıruña gubār-ı keder getürmeyüp dil-teng ü muğber olmayasın zīrā aḥvāl-i 'ālem böyledür şāhān-ı cihān gāḥ şulḥ olur

⁸³ Hb. yk. 48b

⁸⁴ Hb. yk. 47 b

gāh ceng ider bu ‘ālem-i fānī ne saña qalur ne baña. Baña sen mihmān-ı ‘azīz-i vācibü’t-ta‘zīm ve lāzımu’t-tekrımsin işte zer ü gevher işte Cürcān, taht-gāhuñ **(yk. 139b)** olan Kirmān’a haber gönderüp sipāh-ı firāvān ile vüzerā-yı ‘ālī-şānuñ getirüp zevk u şöhet ile, **NAZM:**

bunda dükenince āb u dāne
ol tahtuña ‘izzile revāne ⁸⁵

NEŞR: Diyüp kāmīl heftād şebānrüz gül-şenden gül-şene ve encümeden encümene berāy-ı şafā vü ‘ālem iki pādīşāh-ı ‘ālem seyr-i gül-zār ve geşt ü güzār ve bu hālile niçe eyyām mürürında bu haber resīde-i gūş-ı ahālī-i Kirmān olup pādīşāhlarınuñ gā’ib olduğından her biri ‘azīm mütekeddir olmışlar idi. Her biri şafā-yāb olup bir gūlgüle-i şādmānī bedīd oldı ki sāl-ğordegān-ı umūr-dīde müddetü’l-‘ömr ‘ämme-i nāsūñ böyle şināver-i lücce-i sürür olduğın müşāhede itmiş degül idi. Bi’l-cümle erbāb-ı devlet-i şehr-yār-ı Kirmān gavta-zen-i baħr-i neşāt ve müstağraq-ı ‘ummān-ı sürür u inbisāt olup **(yk.140a)** diyār-ı Cürcān’a fevc fevc ‘asker [ü] sipāh-ı şāh-ı Kirmān taħrīk-i rikāb-ı ‘azīmet eylediler. **NAZM:**

oldı iki şāh u iki leşker
birbirleri ile hep birāder ⁸⁶

NEŞR: Müddet-i iķāmet ve zevk u şöhet-i müsāferet resīde-i gāyet olup bir şabāh-ı şādmānīde semt-i eyālet-i Kirmān’a ‘aṭf-i ‘inān-ı mürāca‘ata niyyet olınuş Şāh Hurrem daħi bi-zātihi debdebe-i haşmet ü şevket ile menāzil-güzār-ı rāh-ı ‘azīmet olmağla ahālī-i vilāyet-i Cürcān’uñ tedārük-i zīn ü licām ile rüküb u nüzüle qādir olanları zümre-i nüdemā-yı şehr-yārīye qafā-rev-i ittibā‘ olup yemeklik ta‘bīr olınan sāyebān-ı simāṭlarına nüzül olınuşda Çālāk-i bā-idrāk ve Cāvīd ve Faħr ve sā’ir müsta‘idd-i nüzül ü cülūs olanlar bi’l-cümle zānū-nişīn-i şöhet-i hāşü’l-hāş olup

⁸⁵ Hb. yk. 48a; dükenince Hb: dökince Mt

⁸⁶ Hb. yk. 48a

ba‘de’ta‘ām bir miqdār celse-i hafīfe-i istirāhatden sonra deryā-yı (yk.140b) hurūşān gibi cem‘-i keşīr ile tanzīm-i ālāy olup nidā-yı tūrfē-edā-yı çāvūşān, zemīne zelzele ve sehīl-i esbān zemāna velvele ve kūs u tabl u surnā vü kerre-nāy-ı mihterān eknāf-ı vilāyet-i Kirmān’a gūlgule şalup Şāh Hurrem merāsım-i teşyī‘i kemāhüve haqqıhi edā buyurup yine āsāyiş-gāh-ı devletlerine ‘avdet ve dārü’s-salţanatları olan şehr-i Cürcān’da taht-nişīn-i sa‘ādet olup şāh-ı Kirmān dađı bi’l-yümn ve’l-iķbāl taht-gāh-ı ferađ-fezāları olan eyālet-i Kirmān’a sāye-endāz-ı vuşul ve serāy-ı hātır-güşālarına nüzul buyurup fi’l-haķıķa ol iki sulţān bi-tevfīki’llāhi’l-Meliki’l-mennān vaķt-i hūkūmet ve müddet-i salţanatlarında birbirlerine meveddet ü maħabbet ve halka be-gūş-ı ‘ubūdiyyet rütbesi inķiyād ü itā‘at ile ‘ömrleri güzerān olduklarınuñ rivāyet ve hikāyetleri Nābi-i belīgü’l-beyāndan naķl-i manzūme-i belāgat kılındı.

SONUÇ

Hayr-âbâd, XVII. yüzyıl divan şairlerinden Nâbî'nin, Ferîdü'ddîn-i Attâr'ın **İlâhî-nâme**'sindeki bir hikâyeyi genişleterek ve hikâyenin bittiği yerden itibaren de tamamen kendi hayâl ürünü olan yeni bölümler ekleyerek kaleme aldığı bir aşk ve bu aşka bağlı bir serüvenin muhayyel hikâyesidir. Nâbî'nin bu eseri, yazıldığı XVIII. yüzyıl başlarından bu yüzyılın sonlarına kadar büyük ilgi görmüş; XVIII. yüzyıl sonlarına doğru ünlü şair Şeyh Gâlib (öl.1213H.=1799M.)'in ağır eleştirilerine uğramış; onun bu eleştirilerinden sonra **Hayr-âbâd**'a olan ilgi azalmış ve bu eleştiriler söz konusu mesneviyi neredeyse unutulmuş bir eser konumuna düşürmüştür. **Hayr-âbâd**'ın Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa Kitapları arasında bir de mensur biçimi vardır. Şimdiye kadar varlığı bilinmeyen bu çeviri ilk kez bu çalışmayla gün ışığına çıkarılmıştır.

Asıl konusu **Hayr-âbâd**'ın yeni bulunan mensur çevirisi olan bu yüksek lisans tezinin başlangıç aşamasında üç önemli amacı vardı: **Mensur Hayr-âbâd**'ın bilinmeyen yazarını ve yazılış tarihini tespit etmek, edebî değerini belirlemek ve eserin bilinen tek yazmasının olabildiğince doğru okunmuş bir çevriyazısını hazırlamak. Çalışma bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmiş; ancak **Mensur-Hayr-âbâd**'ı ele alıp incelemeye önce çalışmanın "1. Bölüm"ünde konuya hazırlık olmak üzere Nâbî'nin **Hayr-âbâd**'ı hakkında bilgi verilmiş; eserle Ferîdü'ddîn-i Attâr'ın hikâyesi arasındaki ilgi üzerinde durulmuş ve Attâr'ın hikâyesinin Türkçeye tercümesi ile **Hayr-âbâd**'ın genişçe bir özeti verilmiştir. Bu bölümde çalışmanın amacı açısından ulaşılan ikinci derecede sonuçlar, Nâbî'nin, **Hayr-âbâd**'ın Mi'râciyye bölümünü Baltacı Mehmed Paşa'nın isteği üzerine kaleme aldığı ve eserine bu adı oğlu Ebu'l-Hayr'ın adına nispetle verdiği.

Çalışmanın "2. Bölüm"ü **Mensur Hayr-âbâd**'a ayrılmıştır. **Mensur Hayr-âbâd** Nâbî'nin eserinin 62 alt bölümden oluşan "Âgâz-ı Dâstân" başlıklı bölümünün nesre aktarılmış biçimidir. Nâbî'nin mesnevi tarzının biçim gerekliliklerini yerine getirmek için yazdığı, eserin yaklaşık üçte birini oluşturan

“dîbâce” niteliğindeki bölümler bu çeviriye alınmamıştır. Çeviride bir iki küçük müdahale dışında **Hayr-âbâd**'daki hikâyenin akışına sadık kalınmıştır. Eserin mukaddimesinden elde edilen iki önemli bilgiden biri, **Hayr-âbâd**'ın kendi döneminde “nev-naqş-ı hayâl”, “hikâyet-i hayret-engîz”, “zemîn-i tâze” ve “ser-güzeşt-i ta‘accüb-fermâ” gibi son derece olumlu ifadelerle değerlendirilmiş; diğeri de çevirideki nesir dili için “ta‘bîrât-ı miyâne” teriminin kullanılmış olmasıdır. Yine bu bölümde **Mensur Hayr-âbâd**'ın yazarı ve yazılış tarihi gibi karanlıkta kalmış konular aydınlatılmaya çalışılmış; metin içindeki bir iki ipucundan hareketle bu yazarın Lâle Devri şairlerinden ünlü **Sûr-nâme** müellifi Seyyid Vehbî (öl. 1149H.=1736M.) olabileceği gibi tahminî bir sonuca ulaşılmıştır. Eğer bu tahmin doğruysa, **Mensur-Hayr-âbâd** 1138H.=1725M/1149H.=1736M. yılları arasındaki 11-12 yıllık bir zaman dilimi içinde yazılmış olmalıdır.

Bu bölümde ele alınan son konu, **Mensur Hayr-âbâd**'ın edebî değeridir. **Mensur Hayr-âbâd**, eski Türk edebiyatında “ağd” ü “hall” adı verilen ve birincisi “nesri nazma aktarma”, ikincisi de “nazmı nesre aktarma” anlamında kullanılan iki edebî terimden “hall”in başarılı ve ender görülen örneklerinden biridir. Döneminin nesir anlayışının gereği olarak sanatlı bir dille ve müsecca’ olarak kaleme alınan bu eser, eski Türk edebiyatında süslü, orta ve sade olarak sınıflandırılan üç nesir türünden “orta nesr”in başarılı bir örneğidir.

Tezin üçüncü ve son bölümü **Mensur Hayr-âbâd**'ın bu konuda Türk dili ve edebiyatı alanında uygulanagelen yöntemle hazırlanmış çevriyazılı metnine ayrılmıştır. Eserin tek nüsha ve bu tek nüshanın da oldukça bozuk bir nesihle yazılmış olmasının doğurduğu bütün olumsuzluklara rağmen bu bölümde **Mensur Hayr-âbâd**'ın mümkün olduğu kadar doğru okunmuş bir çevriyazısının hazırlanmasına çalışılmış, bu amaçla **Hayr-âbâd**'ın bir yazmasından da yararlanılmış, bazı eksiklerle de olsa bu amaca ulaşılmıştır.

KAYNAKLAR

Bilkan, Ali Fuat (1997). Nâbî Dîvânı. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. C. I-II

Coşkun, Menderes (2002). Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Çelebioğlu, Âmil (1999). Eski Türk Edebiyatında Mesnevi. İstanbul: Kitabevi

Danişmend, İsmail Hami (1961). İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi. İstanbul: Türkiye Yayınevi. C.I-IV

Dikmen, Hamit (1990). "Seyyid Vehbî ve Divanının Tenkitli Metni". Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. C. I-II

Diriöz, Meserret (1994). Eserlerine Göre Nâbî. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları

Gölpınarlı, Abdalbaki (1968). Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk. İstanbul: Altın Kitaplar

Gölpınarlı, Abdalbaki (1947). Ferideddin-i Attâr İlâhiname. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

Gültaş, Ayhan (1996). Halil-name. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

İz, Fahir (1996). Eski Türk Edebiyatında Nesir. Ankara: Akçağ Yayınları. 2. bs.

Kaplan, Mahmut (1995). Hayriyye-i Nâbî. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını

Levend, Âgâh Sırrı (1944). Nabi'nin Surnâmesi. İstanbul: İnkılap Kitabevi

Levend, Âgâh Sırrı (1988). Türk Edebiyatı Tarihi. Ankara: TTK. 3.bs.

Lügal, Necati (1977). Devletşah Tezkiresi (Tezkire-i Devletşâh). İstanbul:Tercüman 1001 Temel Eser. C.I-III

Kavukçu, F. Zehra (1994). "Lâmi'î Çelebi-Veyse vü Râmîn". Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Özön, M. Nihat (1954). Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü. İstanbul: İnkılap Kitabevi

Ritter, Helmut (1940). Attâr, İlâhî-nâme. İstanbul. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

Şentürk, Atilla-Kartal, Ahmet (2008). Eski Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Dergâh Yayınları. 2. bs.

Tarlan, A. Nihad (1997). Necâtî Beg Dîvânı. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. 2.bs.

Tulum, Mertol (2007). Vehbî, Sûr-nâme. İstanbul: Kabalcı

Ülger, Sibel (1996). “Nâbî’nin Hayr-âbâd’ı”. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Ünlü, Sibel (1965). “Nâbî’nin Hayr-Âbâd’ı”. Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi

Zebîhullâh Safâ (1378). Târîh-i Edebiyyât der-Îrân. Tahran: İntişârât-ı Firdevs, 2. C., 14. bs.

YAZMALAR

Mecmû’a, Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa Kitapları, No: 1028 (**Mensur Hayr-âbâd** bu mecmuanın 96b-140b yaprakları arasındadır.)

Nâbî, **Hayr-âbâd**, Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli Koleksiyonu, No: 1721

PDF Eraser Free

EK: MENSUR HAYR-ÂBÂD'IN TIPKIBASIMI
(Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa Kitapları, No: 1028, yk. 96b-140b)

97 شاهزاده متقانی بیت روینیه بقیمه العف دینیه

کلاره حق بزبان و پای نگاهه زلفنک هر
 حتی بر کندن اولاد و قطعیه و فقیاب محبت
 سخی اولان ارباب ملازمه ابعث مطالومیه
 جمال اولوب هر بیت دلایزه سینه اکرینک
 ادایه آؤکورتی و معنای دلفرینه صراوتین
 ایله بر صغیفه سنک وقافت لطایفه نظره
 اولاده وصول نامیتر اکیغ اولینک تازیه
 مقدار و سعی آرازه بقصیم ایله مساحه
 اولان قاره مقدار دیاجه سی بججج مولفک
 مرتبه تلمنه متعارب ایله کی رسم ساسم
 تحقیق و بنا برت اول سرگزشت بعجب
 وزمان دیاجه خزاسی خواهشگر استیوه
 بلاغت ایچین نظم صاحب تالیفات حله
 ایقا و سیریه حکایه دیانه سرخان اولره
 عنریب بقیمه سرای کلایه حقن نظهرت
 پروانگاه نثره قادمه جناب انشا اولمت

حکایت خیرآباد

یارب بیخنده در عراضا ایله هر منقده بیخ
 نظم ایدینگی سرگزشتی باجی تک نذر ایله ایسان
 سبب سواد کاردی زکر خنامه و باعث لغت آاره
 کلک سینه جامه بود بر طبع ارازه نوقش خصال
 محمد ناب و بلوغ المقال نظم بر بنیه فی آله حق
 اولاده قیل سقیمه آله خیرآباد دیوانم سلاک
 تالیف اولایقی حکایت حیرت اکرینده بر رسم
 شیرازه نینران شعرو لذتسا دیاجه بیری همزه
 و هر لجه ازی صلوة و سلام رسو کله با مساره
 اولانم مقدمات حسن اول تقاریفی مراعات
 تعریبیه معانی در بیهیه الیسا لیب عالمانه
 و شاهزاده جلوه کر منصفه ظهور اولوت

شاهزاده

اولاد فیضت عاقل معرکها ندره اولاد اضا
 ۹۸ ناسک تسلیم کردن اطاعت ایند کل نزن
 عزیز اصراف و کفاف تقوی معروه سنده
 اولاد تحت نشینات سلطنت و اجبر
 شرکت حسن نظری امتناعی توید بازی
 حاک و عیبه کربان امان بلویب طرف
 بر خدمت کبری ایله تو جهنه کوش بر باه
 رعیت ایک زعمه شاهان اتحاد وسیع
 شاه کومان کمال رشک تو عصمت طرقت
 شاهان نزن عرومل ایله بلا سبب ساک
 راه بر خوئی اولوب بعضی اوقات ده
 جمع عسکر و بلاد مقوم ای اوزره بعضی
 ایند کجه هر صکت بی کندنه عزیز صم
 شاهاک همت صاد قانه سیدله نتیجه خای
 ادا بار و هزیت اولوب جناب حرمت
 بناهی الفورکات الکهر مفرین امتثال
 وادنا کستال ایله قانع و عیلال اولور

حسب الهیزکه غیرت میان ایله تقوی و پایی
 اولورکی و من الله المتقی اهان حکایت
 ولایت صفا نزه بر شرایکار و بر تاجدار
 صاحب استراد و ارای که نظم و آرای عاقل
 سرشت اکرم • نایمی خلقی و اخی صم • اولوب
 شجاعه رستی و سخا و کوره خانی کجام
 اربوب رعایای دیاری عرک وادی ایله
 خصال و سیاه بیتیاری احسان و ددی
 ایله مستیج الاحوال اولفله هر بی طفا
 اطاعتی قلاده کون عیبت اربوب
 هر امر و خا ندره جان سیار ایدر وزیرای
 لغای حکمت و ارسطو دانق مری کار شاک
 زمانه و هریری بر صفا کمانه ایری حکم
 نظم مانند شاه عسکر • دروزر کوه
 مخلوق اولوب حاد صده لاد ندره شوکت کامکار
 و مره حشمت جهانداری حسن نظم ایستیزه
 بخت روکده • کوز ارجالی اب داده
 اولاد فیضت

روفتن کتای صحبت گلستان و هر کجایی صنایع **۹۹**
 عزت شهبستان اولمذ شاه سقخ طبع
 و جم سترپ بر بزم مرتب اولعاسف و شات
 انگله اوله مجلس نشاط اونزا برتیب ایتریکله
 نظم کلر صهازه اولمذ طبع کورمت دکل ایلی
 چشم ترکس مخصوص اولمشاه ماهلداق شکر
 ایرددی ستریا کوره شاعردی رسم صمشت
 یکنان اولدزه رضعتیاب تقویت شاهی
 اولوب بیلر کوی خنده و ناده دقیقه
 وزت ایویب کریمت باده ایله طریح کلنت
 و ایتریش الفت بر صره واردی که هر برکی
 بادشاه عالم و شناه حتم اولی فی الحقیقه
 اول بزم خم رزاده اسباب ذوق و صفا
 ستریا اولوب نظم خواننده ل اولری دعوا
 بردار هدیه کوره خلعتیه ساز بشیرده
 ذرات جالوب فی ویدری لب حوصلا
 بطای سازنده لری سترکی سازه آهنک

لهاصل هر یکا رساله شتارک محجم خبیت
 انصافی شاه حتم عزیزه صریراب طنبی
 زیاب مقول سندرک مهرها اولر فیض نظام
 دولتمت کارک اولمذیب جافضل اقبال
 بیضیت و هیل الاحال بی کاره اولال کزلالت
 ایرددی و روزنک و شبات طریح صحبت بر
 ایله نفق عمر عزیز ذوق صیفا بیله کیردی
 جلاء لازمه ارباب طبیعت بر محبت
 مستننا و بر طوطی کویا رویت ارای
 بزنگاه ایلی که نظم کلعتیه کلستان آمدن
 مریزه عالم اسمی جاون اولمذ صاحت خاقانی
 وارم رای دل و جان اولمشا اری و شمس
 نازه کونازک اد اکنه ایله سوس و نیم
 مجلس اهریکه نهضای شاهی مکر جمله سکا دالکر
 شوکت بنای بیبنده نظم در علمه طرز روی
 عرفان مشهور اریک ایلی شجره کوه
 محبت و شاعر و کز نهضای ستر ایله هر کوی

روفت

100

دل زلف و خلق ایک نگاریم شاه عشق
 و محبت غالب اولوب جامه بی قدر
 و سخن شاعران همه واعطا ایتمکده اریک
 بزم و دنیا بوجاهه حیران اولوب شاعر
 درد مندیسه بوجالت نامولم کنه بیزیر
 متعاقبا گشتا خانه نگاهنک غضبت باد
 خداروندی اولق ملاحظه سینه فتاده
 کلن تا سلف واضطراب اولدوره بنظر
 تصدیق علی رسم حرمه ملک اولدیم
 وجه اخرا یله برده اعتزاز استغایه
 توری ایروب جنبین ضاعتی براده
 زمین مندرت ایله کرک کریمکار بونیده
 خاص لخاص عهد محترمیزه احتصاص
 بالایت و بوجاک زلیل کیما به بویله خلاصه
 مالک اولق مرتبه سندرک هزار مرطوری
 بر عهد کجوتور دیور زبان بخت نشانت
 شاهانه به تاب داده اطنا ب اولیم

هوس و دیر بر صبه باشورودی چاک کلشن
 کوی صالاری مجله سونه هوس صبا
 هر ای نوروز نهر بنیم کما کم عشرت
 فی شاعرک متاع صبر و ارضی غارت انگله
 مصیغ چند بدزدی نکوم سوسک او نهیغ
 حایره که دزد بیره نگاه ایله رف مع ییز
 پرواز دلی اول شاهه بان پروا کاه حسن
 و ملاحظتک بروده چنک محبتی اولوب
 نظم اول حصنه اولک ستمعله تا صر
 سیرت اولر اخصص شاه ادا سخته
 یخیه حیرت کربان صبر و محلی حکاک
 و مراسم اداب بنم یاد شاه می سر افانک
 بی ادراک ایتمکله مقدمه بوشکناد اولک
 نگاه پی در پی بی باکانه به سرعاز اولک
 نظم اول شاه ماکله هرف احواله
 قوی اولک واقف بالذات جاویک
 پروانزه شیخ چاک و همدردی اشفته

101
 مراعات ناک و نیک و طی الفی فی مینافی کار
 ناز و رای عاقبت مذموم اولدیفند عزیز
 داور عالم بوشب تمام سرست باد هوشیبا
 ایبری جائز که نشاط باد طبع هاینده
 مضر اولان مکاری زیاد و شمع ریخی
 تخیل عاقبتون آوی سوده ایتر کندنی
 نومر رخسار دیده اعتبارت زره معدر
 کور غدر کندن فدا امتش اولوب بامرد به
 رفعت معناد اول سرور کل اندام و غیره لایق
 کلایق نگاه ارفقت مراد امتر کرده ای تحت
 صعبین کلشن حسننون راه کور یکا کشت
 کزای تحیریشیافی اوله یا خود بودین
 حقه به بالرفعات تجارب مرتقانه
 گذر اندک ناشی اوله نظم اصحاب کند
 حقیقت شاعره اولور اولور سر غریب
 السته ایبره خالصون اثبات ناک و نیک
 ایبره مراد هات دیرک بناء حسن

شاه عالی همت و خاتم لطیبت نفیق همتون
 تخاشی ایروپب نظم انعام شوان و کل بخاری
 احسان ملک اولور فی آرزیه کلام الملک
 ملک اکلام ایله احساننی انعام و مزک
 جاویدی عدم قبول باینده اهدار نیاز
 امیرنی رویتقنا ایبری کریمه علمای ای
 جاوید تمام خیزک خاطر خانی اوزر صول
 کیمای امیر ایبری لکن نظم در تقوی خیال
 شاعره قویادی سرور و شادمانده
 اول شهر کورده ملاحصت ک شیرین کام
 وصال مرام اولانک نتیجه سنده ظهور
 ایبره جک حرارت تخیلاتی زینور بلا کی
 باشنده او شوق نیش ستهون ره یا افره
 سلامت اولوره سزنجیب ادریشه ارنی
 مرایادی دل شاعرانه سنده شاه هر اختار
 بیکنه روغای افکار اولدیگر بونی نزال
 کلزار اقبال ایله معامله علاقه بخاری
 مراعات

102

تا عهد استبداد معروف قلوب اهل اهل الفقه
 بوقوعی کامیاب ایبرسه فیها معنی الی
 اول مرد خندان کما فی کتاب آداب اول
 بنم سلطان و بعد کینه عذابا سوزنا بره
 مسند فسان و الی الامکان اولدم دیو افکار
 دورد و ریختی غایت دس یا ایلت ایرورت
 اول بری رضا رک وقت صبحه رک خائنه
 هائده ظنون دوز محض برها نزه غافله
 در کوزه تا ممل ایلمکده شاه عالم بنا هک
 تحت عالی نخب سلطنتی تختیه نعل
 اهل نیک اهدانه برای عبادت اهداد
 اول نیک سرد آب حاکم عالیها به جای
 امان اولیسی بدین ایتمکرون صوره تهر
 اصابت غایب یکنجان حواصی خرمه
 عهد یکانی به تقریر مهابت اتمکده بالآفاق
 فی شامک ملاد صفا عا ملا نسبی اسد صول
 ایرورت کجوز یاد شاهی اجاع متراب ایله

ظننی تا سینه احوال صحتی استخوان
 سابقه سندی باله تجربه ذکر اوله با نورد
 ینه قلب حالت مستی الهه بر احاطه فی همدان
 محس مشکلی بر هو شانه بر کلام بی نظام اوله
 یا خفه بلا هیجان غلبه سیده لطفه بیتیان اوله
 دیو دنگ امشالی احتمالات صورت تا
 اوله بجهت هجاب فلک حسن بر ابوجی به سیده
 هخانه اوله سه عصمت لائک اولت ملاصحه
 فیرت بنها نزه بر محبوب مرغوبی بو کبر بجان
 استوهاد و قبول ناقابل و استی هخانه
 حلالی مشکل اول شمل نعم بر سیده جگاه
 حجت یار سینه دمی حجت و عاده
 روح الامریل ایروب کما کتبه شاهکار اول
 حاطری مستوش نه بر یکی استی جانشور
 خاغانی سوزان و در اول الامون حاطری و سوز
 اعی بدیاری الظهور در بکای کردی خاگر
 و حال جانید علی الصیاح یاد شاهن لطفی

تاکیر

103

بر عهده کم فرزند باقره نه اکل منده شوپ بر
 نعمت نه نطق و نه طاقت حکم بر اما بند
 وقار شاهی و حکمت یادشاهی مانع ابراز
 ملاکت و دفع اظهار نزاکت اولیبت نه حال
 ایسه عادت دیرینه و قانوق قدیم سوی
 اورزه حتم هالی بیزون متوجه دیو خانزه
 یادشاهانه سے اولغه سر بر معلی با سینه
 سایر اهلان تشرف اولهوه بر بریم قدیم
 مویان حضرت و نیزای مشرب شناسی
 جهتی حکمت و آبرو بند جمعیت اولوب
 خاطر کشای حد و ندری اولغه حاضر
 و سخن اولهوه کنیزک مسائی بی بیج سخنکاری
 و مباحی صنایع طرفه نکاری لیل اروت
 نشاعرنه و نیزه کوی بالینا نه سینه ناصر
 اولوب رجم نوعا طالعوب صفا کلفت
 اوک علیجه عهده حکمت حدیوی کمال اظرف
 شناسنه سمنک تنها نقل ایوبی ظاهری اظرف

فتح باب سرد اب استکله نعم اولوب در سینه
 کیوردی جاویز • کما یک عروبر واردی خوری سینه
 اول ماه رویه سرد اب ایچینه تربیت جاویز
 و معقاد دیرینه سی اورزه سبالینده احضار
 اب ابرویه سرد اب نه کوری اوج فتح
 کاورزی ایقا دلیرینه ایدر کل نرون صوره
 سرد ابی در بسته ابرویه مقربان شرای
 اشهادیله مفتاح سرد اب کچود شاه تسلیم
 ایله امر محظوظی احوال و مخ شام در می
 بی ضاله کنیزی خواجه قدیرینه فایح
 اولوبی بدیله شرون شاه حتم از خوب
 سینه درم شاه حتم خدابونک سدرت
 اولهوه اول مهر خضارک هجرانی ایله کنیزی
 اساسکله حلکانه نه سی جیمه زدن است
 و سرد اب هر کوشه سی بر سیت احضار کور کلر
 حدابونک چشم کشای بدیاری اولهوه نشا
 اولوب نعم دوسه عجم فرقیله اولی مشاه

104

حاکم یک حضرت پر جود شاه پیر احصای
 و شای سوره لاهوره خنده حضرت پر نینه
 تسابق ایله شایاب اهراب نظم مفتاح
 ایله صحیح اولندی چون بابت بگوینده
 کورندی سردیست که نه جا وید نه بیست
 و بالی و نه قجاج اب جلهسی تا باب اولوب
 درون سرد باره بر توده برادری کو بوزیر
 یق اوبلیغیت دلموزدن هر برنگ درین
 بر تاب و سیاه گزای استغراب اولوب
 ستمله تنید سجده ادراک اندر لایکه امر
 جا وید که اشغال اولنان ستمه بر شاره
 اصابت اهراب خانان سوز دل جان
 اولمش اوله بو است لهرت غایت
 اهالی سر ایرار لم با اولوب کربان
 صبر لری بجه اهراب اهرابک و در
 اهلری بر سنده افلاک اولدی خونا کام
 ایسه تدبیر عقلا یسندی مخالف

شاه نورد نشاط ایله کیج بورج ایلن کوز
 خرابه سهر تاری مغایر مضمتا تقام لوی
 مفری حوریت مراعاتله مضاع سردانی
 زاده ای تحت ایستاره شاه کرم کمال
 روی لطفله کجورک بر باره حدت نا بجلار
 برده بر انداز سسؤال اوله اهراب
 دیو اندک مجلسی شاهی که بسط عقلم مرصی
 اولاک مستعرات رحال دلت کجوز
 سبقت ایله صل افکار ری فی ساینه
 کوزانک و رعایت حق نان و غلام کوشی
 تدبیر مر ققانه ساین مکان کات صفای
 حقیقی دده نفی اراعه بیان اینه کلرین
 نظم هر کوز صفا دل اولدی هم اولدی
 کدیرت خرابو عالم فی حمتنا نعمت خالص
 المیار مجیدی فی سعاد اولوب طبع سفا
 مخزن و نرت جا وید و مر ز حالص العباد
 احصای سجده مبرک صحیح اکیار اولوب

105

وجود سوره جانان الای سر و آب سهر در ده عبادت
 و طاعتاً ایله منتجه درگاه مستغان اهل کلمه در پیشه
 بسط مذهب و محرابنه تعلیق قدریل ابریک
 هر صبح و شام حدیثی عام اچولک برده
 کتباته اتمک اوزره باب سوزنی تعلیق
 اینه کلوزنک صکره و وزیرای صدها هکات نزلت
 امور در ولده و نشاه عالم صبه و وقت اول عبادت
 مشغول اولدی لوزنق نایحی الای عکال بوسه
 حکمت انثاری جناب شیخ علمای روست
 و بعضی قهلا قلم شیخی ارام سوز در عبادت
 حکایت ابروب نهر ذاک نزلت و کلمه
 جو کونه سر لفظ ابریک نظم کورده هم و صبر
 یکله سوز ابرو استانی • نگاه اچیلوب در کعبه
 عیب • کوسرودی حال اچیلاد قحیب • وار
 ابریک او شهر اچینه ناکاه • برورد و سبیت
 شکاف بروله نر فاره زانیا کوی هتیب
 زملین پیشه سی • نهیب خضارت ادرقیه سی

قدریر و قید اولوب انصارم جا و برده پیغمبر بریز
 سخن تا تاثیر اولدوغینه ان اوتارین ایله جمال
 جا و بریز صومالی ایینه تصور آتقی ابریک
 اول روی استنساک ایله سبوره دیز سوزیم
 یاز سجاده نکر نقشه نه کی قدریل جو رنگیز
 او اسیمله ابراز ما نگاه تفکر ابریک رحاد
 استنزال حسرت و خاکستر کلنج حیرت
 اولکله بی شعور و لرام رفتار و نظام ایله
 و اولو کوناق استنزل سنه بیایان اولدی
 و شاه عالم عیب مجاززه امیر رسال ایله
 حتم اویشیک بوله بر صفای بدم ایله
 بیایم اولدوغیزن بولتنق ایله ابریک ملک
 و در لدره کمال مجزیت حکمت ابریک الک
 حقیقه تباینه دن ضرور و مضات هم زین
 ایله اعاده عقل سلیم میسر اولدوغه حاقه
 امیر سلطنت فریقه دفعیم و نوم ابریک
 و کلادی لیت و بهرله دایره حقیقه تسلیم

و حور

106
 انتشارک سفردگی بجهان برین اوله ره بلایک
 نارضقی محبت شریاری سوزانک اینک جاوین در
 کندی نهنده خطاب ایروب انعم دیری که
 بر کجمنه دست رسد لعل شهر ابو وسیله
 بسیار جاویری انتشارک مست و صواب
 و بی ستمه و بی تائب چهاروب درین جان
 المله بالا توقف قنیت اهلرکی راهرنش
 ره انزه خانه ویرانه سی اولوب اولان
 پرورد البلی زکری ارحمة ذکرت بیست
 محمداهلرکی چون صیحه دم نقاب
 کتای لعل جاوین حاکم سیرک ویزید
 وار اطراف و جانی نگاه ناز المله نابار
 اهلرکی کوردی کمدی بر خرابی در
 جایگاه اقامت و بر کلمه پاره درنده
 بساط استراحت اولوب بر بعضی یلاسی
 پیش روی سها لینه دست کج سینه
 خدمت اولمک نور سینه سینه کزای

اولوب سبب دست و روز دست اوله نهنده
 نظم ایزدی دم کلمه بر خاشق ما ندره روزه در
 راست ارکتهکی صیام عدوی جانف
 سومر دی عسسه اسباق تر بکار مراد
 رهب تجارت ایلرکی اولرک مستفید اولمک
 کزبانک املک دست افلاس چاک رخص
 و احتیاج امله دره ناک اوله نهنده مقصود
 پیشه اهلینه امله کندی خانه ظل سنه
 سرکی شریاری به لغم احوالی بجز زنا بدینی
 اولمشدی آفاقا لغات نهایی نبر تحت
 شاهیده اولرک سز آب مهری که بر وقته
 بولرک افکار معزان شاهینک اجمالی
 اوزره جاوینک اطرافنده اشغال اولرک
 شمعک بر نزل اصابت سز اوله الله بکلمه
 بالبت ونسبت سوزانک اولک استین خسار
 ناز وده اچینه نهاف اولمشک دزد جلا
 اهتمام تام امله صرف نگاه ایلرک درج
 افسره

107

مصمم ارتقا در نزد حیات جاویکی شاهم
 بتبشیر با بدیع نیا رسد اولم چقدر عزیزم
 نار حصر تله سوزان و بیق فزاسنه بشیمان
 اولستی دیو چالا که رحمت داد استیجال
 ارلامی و حجب بعبده بولمان دنا نورد
 حاله که تبارک زاد ایچیف بر قاج زرسکوم
 وریوت اول خانه بی باب و تابنده هجیت
 حیسانه و عدت صادق ایله کونریک
 کازلی انکله سرخان بزم شبانه ایله
 مساره کویارک جاویریک نکسی بیلارنده
 علایم خواب غایان اولوره چالاک
 اول کلیم یازده مهره چاویل عزیزنده
 فرشت استیلاحت و سر بالینی کنوریه
 موقع حدیثت ایله ری جاویریک محارقت
 صتم شاهانه صکره سرگذشتت بوجمله
 سرزاده بالیک و کور اولامی ان اریف
 جانب شاه صتم که سر داب مهره کی کنوریه

استغراب اولرق چالاکه تیجه روی
 خطاب و حال سکنا و لباس و کیفیت
 عاجل و استینا سورت سوله فتح اول شکره
 چالاک در یجه کتایه جواب اولوب جوت
 زمانه بوجانه ضربه کجا جایگاه بسکون
 و روی لباس یلاس افلاسی استیناس تقیب
 سات بروت اولوب مصمم رفی عافیت
 چاک کویه بانه دشمنه دیر کون صکره اسبح
 سراج تقریر ایله محو تاراک شعری
 سقر استیکاره چالاک کندویه سبب حیات
 جاودای اولر و غنه جاویل محرت کویارک
 نظم دینلر کویخل وریسه شتر و سف د سماع
 کویسه • الله ایله مهرم او کسین ای یار دایم
 ایلم کویارک سر اما اول شیخ طنان شاهک
 کندویه بو قدر معامله عاستقانه سی واریک
 کندوی فداء فی جا ایله خورشاه اعطای
 استیلاحت فی بجه اول شاهه افان از دروه

۱۰۸

خاکیه ایصال الحمد لله رب العالمین اللهم بنزه حال
 حیرت برآید دیو پیش و بین و نیز دیو بالا به
 اطالایه حاضره نگاه اید کن کرد کیم خ
مکنده یا نوره متال هر شیر کلیفیه باز
بیت جای بیر دل عکینده سره بی انزله
 و جسم مرده سینه حیات نازه کلوب
 بیت یاری کردی خانه قالی که کلوسه حالان
 الی و کردی شکایتی شکر و صلاوات مهر بهر
 حالات کنشتم آدمه شکوه بسی در سخت
 ایله بی تکلفانه در غیث صهر درد او کین
 خاویردی و رح ال بعفی کوری بیک شتم
 وحشیت الود نه نازی عالم اولمده تبه
 کیزلای اولمده شاه اول ماه نوک هر
 شقیله بهره اولاد فدیری و وز ن
بر غیث ارد بهر بیان و دون ایلی
 چاراک فهر یکه عسقت جمله شاهکار عام
 اختیاریت روده ایروب بویله تسبیت

کج خولت ایروب لذمت و حجرت ایله سوزان
 ایکی تیره سب کنده نگاه بهر فرج
بهر ای بار روح اوقا وزان و ذات
 ناز یرور شاهه راحت رسان اولم
بهر د ب عسقت ال غیث در بسته بهر بهر بهر
 روح اوقا نه جانبان و ایسته در د لغز
 ایکن تجیح باد از یاد بهر فنا سید
 سوزنده وق بیتی در ست ایروب جانب
 سردی د ای و ایروب حسبتی ده ایکن کوری
بهر جه پیل و بهر تاریک هوس ایروب
ای بهره بهران نه طرحی ایله و اصل بهر
اولم یو رینا زهر و حسبت ایروب ایسته
دور دور تاریکی بنتجه بهر تزار و کنم
بهره اولاد فدیری فرزنده ایله متکلا
علی الله عانه راه ایروب حراس
الی ایله حمله جندان استغفال اولم
رنگار ایروب متولی چاراک اولاد خانه
حلیه

109

بیاوج شخص که بی حسون و باکبت و بر عکس
رفت و سلطنت و بر بی تین دستی خجاست
ایاه یکا نیزه روز کار ابروی هر بری خاق
خاطر خواه کله که مقاصد ایله ساگر طوت
برها اگر اکین یولاری بر کجیه مسوده به
سنغی اولغله بیدیش و لری اوله جاوید
سرخ دام افناده کچی گرفتار دام اضطرار
اوله یی کاد و ارا طرافی دور آتیه پیوار
ایک دیره تجسمه بر سحر کهنه طالت
و یان غایانک اولغله ادر زونی حاجت
اولت امید یله جانک اوتوب کورد که نظم
بام و ری یوق مناری کهنه ایوانی حضرت
برهنه ماننده دیره دلاکاهه بیدار
ایک ساحه سنه بر چاهه بر طریقت ایله
جای بنیاه دکل اکین ساحه سنه بر چاهه
عمیت الغیب اوزره بر و خت منتهای سنایه
کست اولاریف نگاه انتباهنه هوی اولاری

امان نمانده مجربنده مستقیماً روان اولاری
بر کار هر لئاک جائز که بر حال حصول آنکه مؤثری
اولوب غضب سزای ای ظموری بهم اعتم
هلاکیم اوله دوقه شاه حتم جنود ادر کل
ارد لجه شتابان اولاری بر حال اوزره
شاه و جلال و برین دزدان یق در رحب
اسواق بجای بجه ره روانه ایک اول کوی
حافظه سنه نامها اوله عساست دزدک
ای نانی سیت مشاهده انگله نریدگان
بر بر سینه اخبار لری جالاک درد ناک
که سوزس انتباهی اولیجی نظم بر جاک
کریخه دزد جالاک اولاری دلی حکایت
غناک مهرورجی صوفی ایروپ سنایه
دو شهری را بیم و اضطرار به بر چونکه پادشاه
جاک کفقاده اوله و غنایک اکاد دکل ایس
وزاد عسمافی گذر به طنق و قیاس ایروپ
اوله خف و خرابی ایله شتابانک اولاری

۱۱۰

مثال روز عیاد • در لایب اول صورتی نماند
 جنبش خیزد و از تعلبات ایله کودم ایلیت
 حاویرده ایلیت ایله صخره سخی اولدی ریسنه
 صاریلیت • تقادّه جاه اولدی ایلم برای تپاه
 عاجنجاب اوله دستری اولدی بیلکین سلطنت
 لپ چاه ده انگشت بردها هیرت اولوب
 که صده سنی بالاود راز انکله بی درجی
 عسکری هم راز انکله ایلی آت اور حلقی
 زروفی اولست ایلیک • جاننی هلاک جانات
 اراده سیله ریسناک دلایق درست ایلیک
 بپن چاهه نزول ایلیک • یا ایلیک قیامک بپن
 کار حطرناک عادت دیرینه بی اولوب • جاننی
 سسگرمه • عاید بی کی حوی ای اب اورزه و
 دلورس استباه اولدیغینک • عقربچه صنت
 ریسناک برای ایله • نرایت چاهه وصل
 بولوروزک صکره نغزه بی اندریک • حایرت
 ایا • عقلمکیران اولان جماعت عسکرت

اول میوه جاک اولدیغی سر لساکن اورات
 عصنی ایچینه پنهان اولت آرزو سیله
 نزال یا سون کی درخته صامشورکی شامم
 دخی راه سب • محنت درخت اولدیغی مشاهله
 ابریک برقدضای ناز نغمه ساندز کیمت
 چیت ابلان • بالای درخته ایلیک یوفان
 شاه ناکام هر چیز که بنان بی شاری کم و
 بسیار دانه ابروب اولدیغی جنتی شکانه
 اطاره شاهان مزام ابروبی اول کیمت
 اواره بی تاثیر ایمیت • اوج نازد بیوراز ابروب
 موصل اورزه یاد شاهان اجتماع سسگرمه
 شاهزک شاخته انتالاره ایلیک تقضایله
 اعصافن بی شکسته اولوب اولهای
 بالای روان • زمین طرفنه یورانه کارسان
 اولموره • مانتد کیمت تقاضای ابروب
 بزول چاهه مودک • دلایق مصافیکه
 نغمه بیری ایچیه اوصل بولاد • دولایق

نظم جان حرفی ایله اورب اگا جنک ایستند
 ماهک ایله ایله ایله رسته جان کوی
 کزونی بچیره ایدوب سر جاهی یناه
 استلکه نظم صوره ایدوب صمغ اعاد
 ساه ایگت اولهک ریساه بازه زرد
 جالاک دخی حانز عنکبوت بواک بازی
 جاهی ادرک ایله شاه کشاده استرب
 ایما بو بک مرتقی نه مقوله مسکن در دهر
 طرزه نگاه اکن تا نا اوله قده نغم کوی
 اونی بر صلف کلتن هونک است بر کن
 ترتیب نظامی هویدا و اب هونک روح
 اونا است سمع انواع میوه و صناعات
 شکوفه سی بسیار و طرف طرف حیوانات
 واره سی بلیتار و صمغ نشهداری
 درت و هر بری انواع نفی شیله درت
 و زوئی حصصا کلستانه بر صمغ وضع
 شاهانه و بر کایه باه شاهانه و صمغ

دخی خطرات استعجالای نتیجه بدتر سبب کوی
 اولوب اول شخاصک نا ایب اوله کینه صمغ
 دستر استعجاب اوله رت عاقبت اول
 شهر و فرزندک بک جاهیله و آینه اوله
 دلایه وفات اهلایه درده امید الاحار
 جاهی ایله و درت سنک امانت اوله قوت
 قوت مقصده آسف کمان کلر کوی یوله رت
 اوله بک بوهر فزه جاوین نتیجه جاهیله وصل
 بول قوت کورده کیم قهریزه اوله اب مثال
 جدول بر لغزین کلوب لغز کورده صلات
 اورزه دد ترغاب هلاک اوله دنفه شکر
 بزاد ایله کت نتیجه کمان صونک صرافی
 اوله کجده شتابت اولوب اوله ادر شکر
 جاهیله جاهیله وصل و کوی بر کوی مثال
 دخول ایله اهلایه بکینه منافعی بختاد
 اهری کیر کج سیری بر جاهیله منتقله
 بختاد اولوب کورده کیم بر شیطان او بختاد

112 استرکون شاه حرم کورد که با خیرت شهرتاری
 و ساجده نمازی کلابان دید که لوب
 بر سجده و سجده زینتی بر تارالم اهل
 اول عمل سیدت و توصیف حال نجیب
 نظام و نام هر چه جای اهل اول برده
 نشانی عفتت که نشان عصمت اجابتی
 بسیار ناظم صاحب ترقیت تو کی نه
 مصحح کتابی باب تحقیق اولی که نظم
 سفاک و کینه و درد و جزا دره تنال امام
 نازک و حق و حلال و حق و حقی سید و حرم
 بی رحم و مروت ادبی صحیح نام . تر اولی
 رئیس اهل فساد جنابت معنادر و حلال
 اسمیه سستی بر بنیادی اولوب استغاک
 دماء و غارت اموال بیستی و حرم حق
 کیش استی که تو با ان کلمت حق
 انزاله بجارت اهل احوال اندیشه
 اولوب ارباب حرف و دانت قدری
 و خبا تشنه لرزان اولفد طرف

113
 و با سبب اولفتی که نظم آمده سیم سبب
 زینت . طایفه کی صاحب زینت فرزند
 اولان سبب در دروز . آردی کاهی
 شعله اندازد تر اقصی اهل ک صرد
 بر شمع ماکر بنظر و برد خفت ماه بیکر
 تا ف غای در حال . رشع شعاع بهاری
 افتاب کمال اولی غنیمت عیری و شمع
 کا موز اطراف و اکافی - نور است
 اما اوله یکی رخسارک بر عصمت قیام
 و شک منظر نادان بالای ناکاه رسب
 اماک نزلت مسالط اولاش که اولی
 اهرمن کرد اری صورت و سیدی و حبت
 طینتی دائره بنامت اولی و اولی
 حاصل نظم هر چه اکا است کلمه ناکاه
 محیی در بر آری حق با الله . اولی
 سبب حجم اهل حک برده را درون
 پر سبب و هر اسان اظهار سبب و کلام

113

دختری است که حرف زدنش در صورت وضعت
 ابروی او خاوشب او گلزار پشت آاره
 قناد لری اولیای بشیغز به کرد از ایله
 رخصت یافتند و دخل اوله طوبیزه عاده
 و گنیزان بویک بیدر مثال لوزان هر اسانه
 بر نشان حاجی ادبار و اول ملک رو
 عزیزت و سبکی و ناز خواد رسد بو عمریت
 نذر خندان بیخیزه تهرینه گرفتار و طعنه
 ناچار چمن خرسای خاک منزلت اولار
 ای طحلام گرم ایله برده ناموسمی
 چاک ایله صباح وصالی صدر شری
 ایله سکا احلال و بیدر یک و سنی جمیع
 اموال موروثه همه تشتریک ایره هم دون
 اقرار وقت اکلین حضرت ایله نیاز
 و نالشی ایدر کی وقت ایدر کی که شاه
 صدم و حاویر بکاره و حلال اولدر ایله
 حال اولی استیادان بو وقت حاشسوزی

شتر باره حفظ و حراست و تا ابد احوالی
 مکه تا ابد اولان حکام عرفه جالون
 د قناتده اعلام ایتیلرله سوسوسه
 حال دکلا ایدر کی لکن اول کران و شندر
 ورا کاهه نایب اولر بغینده دام افاده
 قیدار و طسی معتدله ایدر کی اول اول نزال
 کلدتی عفت ایسه اکا بر دیار و برزق
 یسار صراحی بر خواجه ذوی القهار
 حاصل باغ عوی برد خنر شیخ شری
 حنط طینت مسقوره حانلرک عفت
 بر سر ازاده اولوب همنه بر کفین
 عقد و تزویج اتک مرتبه لری بند باغ
 اوله بریت ایدر کی حوکان روضه قنا
 اولوب یغم اولمشلر ایدر کی اود خنزه یاره
 بر حاد را ایله بقا وک برستاد و ترصت
 در سوسوسه اوسب اولمونی و اکر مست اولدر
 مثال طحلام و بر طحلام جنبش ارضت

دختری

۱۱۶

افتادیم کار رستم و تمام اولادش هم عزت
 ایله اولیجه متقابل اولادیم کا اوله مهر ساج
 تا اول جوی که شیر و لاک هوس سنده دوشه
 هنگام انقضاده برای بیگار عورت
 هوادار که محتاج ایتر نظم تو خسته شده
 بی سیاه و سگه بودزد ایله اوله مریز
 بی باکانه زبات درازی بی دانندگی
 صکره ستمک صکره شاه صحری بند آتوکن
 اولد هفت اداست برور مریم شناس
 مشاهده ایتر کزده کزری کزفته دم
 افضلاب ایکن بوکارنا صوابی دهی
 یا بستن عقده حجاب اولای اولاف
 اهرت براد امیده بجختیت و بیسم
 سفال کشی باده اوله حجه خنده موزر
 ایله درد می ایله سر ساره رسته فتا
 ملامت و هرزه درای خجاست اولوب
 شهرکی بود صحت ناز برورکی بیستی نظر کرد

شاه ایتر کجه هر کی صوفی حیرت ایله در صوفی
 و کزری درد کزیت فرموش ایدوب بار اولی
 ناز بروردم دام افتاده نک دردی ایله اشک
 ریز تا سنف ایکن ناکاه طهام بهر کاک
 تقادار لری اول بیخ خوک سلایان المرات
 کلندی جهتی ایه بر شاه صتم ایط و بر
 تا شاه کاه لری اولات محله کلوت ایکنی
 دخی بند و برور بند کلدرسته کی بیس
 ایتر بری بو غلغله طهام بزنا مکر سامه
 رسی انتتاهی اولوب سواله جواب
 ورد کلرنه قهر بند ایله شعله شمع ایله
 نگاه ایکن قضا احصا ایدر برور
 نگاه ایتر کزده نظم کوردر کله خدیو محبت
 عالم سلیمان شاه صتم اولاد
 بی ادگر شاه جهانی کزوری بسته بند
 مهر ناک اعتک ایکن ناکاه رسی اولوت
 زعمده دست حق ای شاه طهام بی صفا

115

خانه سینه و بروب کشایش • درگاه چیده
 ایتری بالیق • ناکان ایریشوب نسیم
 حضرت • جریق ایلی لجزه عنایت بر
 علمای ای مسیب لاسباب و اهل کرم
 شاه عالم وجود ناز برودیت بوجهورز
 بجات یافته ندر نسیم ابروب شاه
 صتم اولادم که جاواک صاحب دراک لیر
 چاه مهورده کلینجه بیرو شهر یار حوید
 اولست ایری بر معولر فوت و شمش
 سر نوشت حال و شانق اولمده مالایک
 چاه اولمده اولکلار جهشت آتاک
 فریفته ابراد و سنجاری اولمیت کدیوش
 گزار بیده پنهان و بوجاد ثبات
 ملایم الحسنی لایک تشکاف برده احقاد
 سیرات ایله رک کوریکه شاه عالیقدر
 سزاییه گرفتار و حال شوار اولی
 حلغام بزنا مکر دخی خنارت و فلسفه

بجورصف نصر قوت صکره سفید لکله کشته
 بشیر هلاک و اغشته حق هلاک ایله
 دین و عدل ارجای حیانت حد افرطه
 رسیده اولی صتم شاهل کار باستم
 رسیده حسبتی اولوب بوردی حالایک
 افرادک ره ایا فتره جای سلا اولمده
 تاروس اولمیت تارا میری کسسته
 و قلبی محزون و سرشار دیده ارضایک
 اولی ای تیاج و انصار صراقتا ایله
 شاه عالم درون سرد ایله متوج به حال
 علم و رهت فایح المبال و سلیم کلک
 اولت افتقاد لیه هرری عنف دبه
 هلباب راحت و آسوده پسته فریت
 اولمده مرطوبت ایله بوجلد بی داد
 ره ایا فتره خلاصی اولمده راه ایگ
 نابج و در سجالت مسرود اولمده
 ماسنودک باکلیمه قطع امیر لیم دل

116

و اشیا میله هر بری مست خطاب و ناو لای
 و قیاب اوله قورده سهرمه آله
 نظم بر خصی ایله جو نکر درک کرک
 تلخ او برینه حالاک • آردی سیدی
 سر کورتک • قور تاردی جهانی شکر برک
 رحیم نکر اوله حرکت وحشت انکر تک
 تفاد ار لری خرفندک سالامت رساک
 حاک اولتی سیرا اولری متکلا علانده
 سیت شاهه رولک اولوب تکاه جانده
 وحشت امیرنه ظاهر اولوب اول
 کوزتار بند باله اشخاص معبوده ک
 برسی اولتی مال خطه سیمه توجهه
 دلیرانه سهرت لوزاک تو بیج و امید
 بینده حیرت ایکت اول سیمکارت یاد
 کوزاک کهری سوسینه المنفات ایلیت
 قهر سیمنه تو جهتی کورد کوره آتار
 تو دردی رونمای سهرود اولت نه معزله

نظری اولاد یعنی حرف زبانه تو رو آینه
 صبرینه غایک • و شمشیر تغلبت هر اس
 و لوزاک ایله طرف طرف اجری حیرت
 افکار ابروب عاقبت یاد شاه کورد هیر
 نریند لیدر بر ایله امانی بافت نام
 و رشاک • و بجزیره فخر و فال کدک سبت
 خلدی کرساک اولتی صوبه دلد لای
 حاک سبت زکی اولتی حالکنا و قلمنا
 درگاه نصرت یناه هزاره بره قلم
 دهاک جاهل کد زوی اراخته ساهه
 باغی ابروب مططامک بسق نظر تفاوت
 مقدمه نزا ایتمک شهرت ما ندر سوسهار
 بینت الاستیاد رفقتار عیار انم ایله کدک
 ایله یک بر موقوعه محتکاسرتب حره
 درکار اوله قدرین کور مکه قیمت دان
 فرصت اولوب • و ارا لینه تعویب ایله
 حیره بر محفل داد روی شهرت با القفا

117

لدراسم ادابی برخاک ایروپ تیغ سخته
 قطع ندرای و شهریار ایله جاوردی
 کهن هرد و سهرت زها ایله اول
 شاه مصعب د قیقد انک رسته حیاق
 کسسته اولغنه بتار باریک تالکناکی
 امراء رانی هرد کای اولوب جالاک
 تعقد امر قید ایله سب حیاق اولور
 مشاهله ایله حیاق جالاک دهان تنای
 لایزهوت ای راست طیمت حیاق
 حاره سنک کما ایله حیاق لطف و کرمک
 محافاتی شاه جهاک قانو آندرزونک
 دور و ایخت محازت جناب رت قیره
 محصور در ایکی حسب الفهره مقابله
 تشکری انفاصرتله نه مقوله کس محارم
 مقاد سین و سکا سهرت بشارا اولور
 آد و نوکای ریسندری یه تشکر ساق
 آتارنک اراده نوکد محارم اقتدار

حالت دردی لو نگاه انداز تا نشا ایک
 کورد یک اول شخص بالا حق صوم
 ایله یی ش حاله که خطام صوم
 ایکی قوه ایلام ایله کجه دست لام
 اولوب ایلام ایله ایله اوله کورد
 غلبه سهرت مستی ایله بیستی و بیستی
 کور بوی اوکاره مستی ایله او زین
 حواله ستمت و سر نکبت مدرت کل
 صهار ترمیز ایروپ برقع ایله کار شفا
 یافته سردق حیاق اولون دست
 بیکمیت ناکه خوش رانجه عقل
 مدهوس اولمده تر جانینه او اجرت
 و بر جانینه دست فناد اولور کرم
 نه حال کور بجاه شاه حتم اولور کورد
 حیاق عالم امام بر شخص لا ابالی نه معول
 اد هرد رفیق سنجیب حیاق استملا
 ایکی بر توقف جالاک حتم شاه حضور بر

118

ادب اینگونه دو عالم در اینکلیک دارد
 و حالیکه ایله قصه خسته با نهاد صفت
 اولیوب و ختی ناز یوسف اقبال شاهی
 شعریه کلوب نظم سوره یزه روضه
 شترساری • بنیت ایله ای شرای
 مادله نرات اولون پریشان • بو وقت
 اولون خبری آد نهر رسیده بود یاز
 ولی خبری گذشت ناملله روحال قدوم
 سهراری • روحا بردهی دعاء در لیت
 با بهره مستجه درگاه امرز کارک
 اولونلی • و اول لاشه ناک خوت موزای
 ایله اغشته اولون بساطی جیدی
 دست نظایر • و برینیه بساط زرین
 ملکانه بسط ایله تنبیت اهریب
 از لایه بویک باه ایچون بجز خورده عد
 و غیر سنواوار ارامکاه داونی اوجت
 رتبه بخیر ایله یوز کرک حاد در و کرک

نور و سینه بنده لشاره ایله دیگوه چالاک
 دین بوس اچتم باد شاهی حدیا تنج
 قدیم سیاق قدیم ایسهاه دل و در حاتم کم
 عالی هم صلی اولونال و جود پر جود بی
 شوکت و اجلال ایله داعه و نصرت اقبال
 ایله قائم ایله حاله و جود ناز پروریک
 شایان ارحم اولوب سسئال ایله لبتنا
 صنابت اولون رشک احوال کاکا بری دوروز
 و بوعد کتوک مهابت شاهین عارض
 اولون شترساری ایله تو تر جویک
 هر جود اولون و غافل نیاز ندیم که قسم
 دهنده ارام ایله اساییت ذات
 غنایت و بو زلزلون انالیه حجاب
 حصون کونک صکره و ختوک و اسنولاشه
 بر سکرک و دهنده احوک احوالک
 هلا المقصیل مروضی خاکهای شانه جلیل
 قلند و رفیکار قهله تار رینی بویک

119

بازاده و دخل اولادك مقدم سينه
 استعلام ايلديك احوالک يا قهرمان
 وقت استراحتة توقيف اکتی ايلديک
 حال عام اجاز وقت مجلد استدم که
 بن حصصه دخی اظهار صف امانت
 ايله طرفک جايلک درون اولاد
 اخلاصه و بالا ايله سايک د بکره
 حالک دخی د خنت عفت و کمايتي سا
 و صاف رکنه نیک دخی سرداشتی
 وصول اولاد لقمه نیت عازت ايله
 اعتباره سالک راه ارضاف اولوب
 اول ملاء جايلک حرمج ايلکری
 جاهه کلچنه ماخرای علمنا جوی
 معرفت حضور سناهی استکون صکره
 سئل سيف انتقام اکره مقدره
 طرطام ايلديک بیخ قتلک دخی کشته
 ارادت ايله بروی دلخواه حقایق

دخل بی ایشجهت بودره محنت دی
 سلامت یافته جای امکان اولجورت
 باکله تاروس ایلک نورای ناگه نایز
 اراد و خلافت مامل مسکوری سائر خل
 ایلر ایشت اباد اولمغنیوت بیغم و لشاد
 و صتم اولمقرینه نظم ایلر ایلدی ایلدی
 احکام • سیکجا نوری اولمقرینه صاب
 القصة کدیریب عباد و حست • کم میده
 یوز صلیحجه صحت • سلطان مکالم مقام
 جالاکون فی ساقه ریت و مناسبت
 بیلر علی عزیت و حییره بوسه همدادی
 و حاک سیاری ظاهرینه ادای مکافات
 و تشکر قیدله سرحیب فکرت و صحت
 اولمغنه اول مجلس کماکم صحت و الفان
 تمام اولمقرینه عباد و حست ک صکره حالک
 خطاب ایلر ب ایمره دلایره وای
 برادر حاک برادر بوقصد روح اولایره

120

دلسلف طاقتخانه روی بر بنیاد حیات و کبریا
 عاشق وزیر و بیچاره اولوب دزدیده
 نگاه و صلت حضرت هلاکت حالی اولاد قلند
 شاه ظریف مکالم ایبت و دزد حیاتیک
 حوزده بابت و وقف اولوب هر برب
 حسین الی ستمدار بر ایکی دلاراده فی
 هم اغوش از دویج آنگار اینج برده
 بر انداز اولوت سنی نفیق صحیفه
 حافظه ایله بر بر آشناده جفا خدیز
 دقیقه و ان ساهت حیات خراف صحیح
 اهل قیامت با وقت سبب عزیز نظام
 انجام برین صباح اکثر لانم المقام
 اولمده مادرد حضرت تعلیق کوشاره
 خطاب التفات ایله ای سایه انداز
 کلش عفت بر مزده کوشه به کوشه
 فریزک اولاد مجزه های مرد عزیز
 اداجاء الجود قرب الراضی ارجیه

مقبل شاه عالم بنیاد اولوب دینک نظم
 ایضا مرسته کوهن اولرک با مهر اولر
 بر آورده پنج زده کوهن سنگرد یک نیمه
 کوشرم سنگرد مد اولمده رشتت
 حیام اولرک سبب حیات دایم تر
 وزیر با اوج برده سبب حیات اولرک
 امردن و عانت ایله مرد رس اولرک
 ری بریک بر بعل امید یعنی جاوید است
 سوزنده اهدا قوت فرجه باب خلوق
 ایلرک بر دخی او شب تیره ده سلیم
 اولرک راه بجای حیات لبت حاهر برین
 حاهرت نو با نجه به و صومله و کوهن اولر
 ایلرک بر دخی بولون مردم اشام
 یعنی علمها مکر حلقه دامنده بوی فنا
 در کام اولرک با عت حیات حیات
 اولمده تکمیل اغلاص ایلرک دینو آشنای
 صحت کوشنده دختو حاهرتیک نگاه
 دلنده

121

روبره اذن اول مرتبه وقت صبحه و ک
 مازوفه آرام و شاه عالم حاوید ایله
 اولد هلدند سرد به طهری حطوع
 جنبان کام اهرام اولدی اما خاک
 اولستب بلجی غایت رس سلامت
 اترت محافظه پادشاه عالم بناده
 نفاق و کرمین شمتی درینعل
 دائره سرای سلطانی و ای و بریم
 وار و سنه دره احتیاط ایله داخل
 اولدی **بهر وقت** تبارک و تعالی اهنکده
 بر و **عمرت افرا** دخی ناکاه رس
 ساهمه استغراب اولتدیر استغای
 همستزای سیاحت پیشه کار بار خرم
 همدمه حکامده صحیح شاهک اصاف
 بیان حال لنده اتارت کرده خامه
 خیر اولان شاه کوهان که هر بار عسکر
 عرشه ایله دیار صتم شاهه تسلط ایلم

تطویر مشام اینکه ما بشکر بر نظم آجاسی
 بوی چو نکر صحت هنگام قیامه کلرین
 عهده دکنه و **تویرت تجلی** شمه مادی ایلم
 سنگی نه خیز که تقدیر ملک عزیز ولام ایلم
 ره با فدیزه خواب جنای اولین شاهو
 الفت زوئای اینیه حکمت اولدی این
 خاندان صبری کرده رفت رجب کوه اندوه
 صحت اهریب توچه دکه و هک اولمال
 ایله قیلالی و غم سلیم المبال و مهم اول
 دیو و وضع نتدیت امدت مکارم ستاهی
 و رفقت جاوید جلالک ایله سست
 آرا سنه راه اولدی جلالک دراک
 فانین صیبا کسره ایله قوت سرای شاهیل
 اولان خرابه سنه کلچنه دلاکت امدت
 سرداب سروده ایصال این لجه و لایله
 حکم و رفقت مرقوب اذن خیار و نیک
 اولت ملاحظه سیه خانه سنه توقف

رویه

۱۲۱

داد الملک سزای کتبی موعید به
 کندی ایلان اوزم و یوکار حاجت بهم
 قهرینه شد سناک اهتمام ابروت شاه
 صم شکاره کدریج اوزده کوه مایان
 و کستای عزم آید که حد سنگار باغبان
 و حایمه سرجه او لاریج باب مسجوده
 هندایه ساکنان و در روز حاجت
 آیه الله و رضه الله دعا سنده مؤیدی
 ایله هیزان ابروی الحاصل نطق کاچی اوزیر
 اوتورده مصحف • گاه کاغذ اوستادزده
 صنف • بیزای قیافت اولدایمیز
 و مهت کوزه دردی شیب ان دوره نوی
 کونه عیلم ابریک او قفاک • سناکه اولدیز
 اگر جاواک بر هزار صورته بریزار
 اولویب سانه وار عیالدمت رکاب
 شاهیار که قصه ضررده • حالی کلایر
 سبت سه روزک او ایله زده که شاه عالیج

سه قصه نیک بنیجه سوی انزلام واد باد
 اولویب هر غنایه تلف خزان و سکر دن
 عزیزک حال ظروره کلایر کتک ناسی حاج
 قالویب نظم حوت بکلیب استقامت
 باقیتر بود کن ابریب هیزت اخلاک حیل
 عیار ان ایله تنبیه سوز اسنه دستوب
 مکلتنه مره باران صنایع شیعه
 عیاران کجیسی تراکنه درکار اولدونه
 متقیات سیر سلطنتی فدائی نام عیارک
 فنون حکم وعادریه مهارت بنای زده
 رفیقا بیر کل زده و بنای شهر باری علم
 حال بخانه حاصنه اخصار اولدوب
 اول عیال کعب اولاسه قیام عظامای
 دهرینه د صکره صم شاهان دستخیز
 و اخصانینه دستوس نولایقی صوریز
 هیزای امیدی مال حال قلمت و عیار
 دیار شاه صوره دستبیک وارسال اولغیز

۱۸۳
 و شاه صمدون هندی و عسکر و مدد همیش
 بر جانیه غلظان اوله کزیت کردی یک هنز
 تجویس سر بیخیز او بار اولان صتم شاه
 ناچار دست عذر ایله گرفتار هدی بند
 اینکارت صکره باب سرد ابره هوش ربا
 اولدیغی خند تکذاران سره هوشناش
 اده سسزک ذرزان ایله بام سسایه
 چغاروب ابتدا نگاه گرفتاری کند ایله
 الحاق طریقی عام جبره ذریدی زمین
 نوزاره اهتمام اوزرد اینک حاله ک
 دراکر شاه صتم ایله باغچه و خرد
 منزله کلهره صبا هر مکه ترقفه
 علم ذنا مغارقت ابروبت لکن مقتضای
 وفاداری منزلده رحمت داد ارام
 و راحت اولامله اطراف سرای هدی
 عکرهاک اینک فزاینک بام سرای هدی
 نزولده چشم ادراکی دوچار اولورده

جا و کبر تک کوه ناز اولی اعتقادیم
 سوزان اولوب سلطنته دایمین
 فریغ اولوب قصدیم مقیم ادرزنی سوز
 اولمله چند خنده صرافت تاب فزین
 بروت یاب اولشول ابره هرری بر عام
 و لشنک منامه اهنک ابریحیل اولک بل
 ادریش فر صیاب اولوب داروی عیاری
 انشاء میله جمله سنی بر هوش ابروب سوز
 یتراپ ایتراکه کورده کله درونده کرم
 فزایلی سوزان سوز ککن شاه هم بود
 بحال ناما مولم سر بحسب هدیوت اینک
 سوز ایک بر کشته سسنگ بر اول کرم
 انباشه اولوب اوله جانیه شتاب ابره
 دهک لخم غایان اولوب درق لغز
 ایکی کانه خنده بیغانه ایله سوز
 بیترقت بر عقاب داروق قالی سوزان
 ایدوبت دارملک تاب باسنک جاوید

124

کویا بی او نذر شاه کویان طرفت ما
 مبارکت ایلدی اسرار خفیه نون برده
 بر انداز سر از او کرده چاره بو کفر
 اشقیه حیات اولوب بی توقع
 اعاده همت شهراری ایله احوال
 هدی بی و شاه کویان تقریر ایچک
 شاه صحابه شاد و صم اولوب جا ککر
 بود فوره دهی امراء رس اولمغند
 بر صبه محقق رشاد و صم اولمگن
 او طایفه اگرد وستی بیلوه بی شهبه
 سوزاری پاینده روه دور ست
 ستم پیوستی بسینه نیرالا اولمگه
 جالا که حبیب سائی ننا کاری ایله
 تقبل اتک فوجا ایچی رعیت بند
 دستنه کتالیق و دعاء و دم بون
 رضیت ایله اداء طریسم ستالیق
 ادریب هرانی بی نهدا هدیت ایله

او نذرده ارستنه اولان المات کاند
 ناز عیار دین سوره استنه ایلن سیک
 در دست ایلوب بر حله سینی لرنه
 ایله رعیت افتاده ادبار ایلن کایله
 ایکی الایق قفا سله بند ایلدی بر
 اولدی آهون صله ستمک باجم سولای
 شهرار بیلو ایتمک ندره ووزمعی ووزره
 انلا ختمه کنز ووز لنه ایلن ککن نه
 مقوله لایحه ووست نه مقوله دیار کن
 بو باره محبتیه نه کام رس جنات
 واهلر اولمک بو مقامه کلام است
 ایله سر غار سان ایلدی بیکر
 تغلیهرن کلیمو کیسات انده جان
 دین تار نانه ایله صریح فی اضله
 درکار اولدی قزاقی سطح کوی طرف
 رضاکا ساز کاره ووقه بوسیا فکر
 صبه ووزره دینه دیوقانون است

125

اولوب هری متفرقه قرار ایستاده تحت
 سلطنتی صاحب جنگ حالی کور و کلون
 شاهک حیت فرغند درون برین استلا
 اینک حوز و لم عهدیا ولوب نظم
 کیمی دیری شاهزاده لایق قطع ایلمه
 رسته علاقه کیمی دیری تحت انچه
 حالی اولمک تفرق احوالی کیمی دیری
 کون ایبر سر اعلا سرحلری ایلمی
 یقانه و کماصل و کلای دولت و خیر خواه
 سیر سمدلرتن هری پادشاه عالم
 پناه لرنیک حراج و انز و سنک افواج
 هجنت و اصناف محنت صبر و پیکار
 اتفاق اولوب بالانتویف رونق ده
 سیر ساهی اولسی و حاسیله واقع
 حالی عرضیه خاکهای شکست اعلمه
 وفات اهدیب حصی مرگم اینه صحیح
 کشاده باد برت همیشه ابن درگاه

عظمت خرم سنده اوله زبر زینین تار کیده
 جنس ایلمکون سکوره یا د شاه ایله بعض
 سرخ بید و خول و چند حصه عیبی جاوید
 تا آتک داروی فزائی ایله مرهقی رسنه
 خاک و بی هوش اولوب جالاک اول انزال
 زینیه افتاده بی دخی اعاده هوش ایله
 مثال سر اولزاد صتم و لشاد و نوس کوش
 عزیز الاسلامی یاد ایره رک و اصل فرقا
 و درون سر دانی خند باد ایدر لم بوب
 حادث زاده خدیو حکا دم ممتاز
 جاویدک احداث نار ایله افترا قیل
 سوزان و آمد سلطنتی و کلای دولت
 علیه سنده قفنی یعنی ایله کج سر دانی هادی
 ایدوب هر کم کرم مره و تسبیح درگاه
 آله اولمت ایدری آکال دوت و خیر خواه
 نظام عدالت عمل اصباح رونق ممتاز
 یانیه سیر سلطنتیه دائره بند اجتماع

۱۲۶

خان • حلوتن اوشاه شیخ مسطر •
 گویا که چهاردی بر کل تر • حلوتیه شاه
 اولدی مسسا • کم ایلدی مرده کانی
 کم بایلیش اینک مثال غیر • قزن اگا
 بو حیات دیکر بر دیو وزیر عیاق
 وزیرهای کاردان بری مفتاح خردیله
 بو مشکل در بسته می حلده قادر اولدی
 ضایع منبر خدا وزیرت استغشاره
 معرفت قاری • ترتیب رسم دولتی
 رونق اعوام اولوب شاه مکارم شمار
 دیوان نشاط عنون خزن کار مرت
 حالی کور حکم بویله بزم طرب ایزدن
 تخلیه منه بادی ندر دلو لب الای
 سنوال اولدورده محافظه خاوم برده
 تدبیر سر قضا ندر سی مواخف تقدر بر
 اولدیوب خاوم برک درون سرد ابره
 تلف کرده آتش سوزان اولماسی

۱۲۷

در طایفه مستقیم درگاه کرم و هایلک
 باب سر لب ایچولوب شاه سگیت عنون
 بیغم کمان نایاب و ما نبراده تحت
 مرصع رود نایک اولدور عنون قهری جاوی
 دخی حال وارد ائره بهر در نون اکران
 دولت سیاسته ماه تابان بجی در خشان
 اولدی اعیان دولت قنوم شهر بارش
 سناد و خزان اولوب لکن اولدی علی
 سکر خاومینی محسوب مستننا نکر شیب
 کدرستنده سوزانک و نایب اولدی
 منقلا اولغده حصیات تازه ایله حایلینه
 جبران اولدور نون غیرتی شاه جان برک
 عقیلر بجه حالاک دخی هسیت لرخت
 امیز ابله بنیر اولدی هر بری بی در
 بی ظرور ادرت حالات بحسب سلاه
 نوزای استغراب اولدی قنوم حایلینی
 کهر بر اولدی هیرک مرده بجه نولدی دینار

کهنه که اول دیوان کریم ملکه ز سنه ۱۲۶۷

بر تازوی کامل العیار و زر مسکوک
 بشاد اخصاد استرودب تر از نیک
 کهنه سنک بر بند حانوری و دیگر بند
 زر جیدی زاده و مهرک سخاوت
 اساده ایروپ مخزنه انعام و خزان
 در روی بر نقد حرام ایله بی نشان
 معینان دولت که حمایت جاوید الیه
 ظمور حال کوره اندیشه ناک او لشکر الیه
 بیابان قفقاز اندیشه لر نیک کله و نیک
 نیاز بید سرتیبار کامکاره بوضع حالی
 مخزنه علی ایله کزنده مخزنه دخی
 مله سرتیبه مساعده ایروپ تقدیم
 زینت بویس خزان و نیک حرعانه
 خزان تینا و پروپ زبانه بیرو ایروپ
 دهانی شاعرانه کای حضور و بخت
 ایام آروست سکاوست فلک آرام

خانانسنورد انقش و در ایکی اولوب قیس

اولده بیایک صحران کوهسار دردی
 ویرد کلونه نقد نند درایش اشک
 باسفن اولرق اطراف دارالکاشانی
 قاصدان کاردان ارسالیه اخصار فرما
 سیر طیف ترب در السلطنه و دهانه
 معرفت اولمتم اول سرسام و مهر هسته
 بیام شادی ایله اعاده هوق مسیر
 اولمتمه ایف بری بصیرت لفته براد
 اولمتم هم سبله بال استعمال ایله
 پرواز و زنگار بسپرده زینت بویس
 خزان و نیک ایروپ دعاء دولت دور دور
 ایله دمساز ایلی شایسته لطف
 مهر بابی اولمتم شاه هم خزان
 سر و ابره محاضره سی و منزه سکر زده
 صد خزانده تصویب اولان نقد نیک
 اعلا سبله اخبار و عماره متوجه اولوب

درویش سزینب نشاء حال کی سقہ سزینب ۱۲۸

ایدوب زناک یک شنبه ده ظهر ایدوب
 سر اجائی کلمات جوهرت ایل زبور
 بنا کوش مستحائا ایتلاک ز حال ولت
 یان یان تقدیم عهد بزوان الله
 بوس کزینشت ناسمیع الامثال کاه کزین
 وکاه خندان اوله رف سالامت ذات
 خد و نهی ایچول نایبیه دوستوب
رحارک ولت • حیا کی هب ایتلا زینا
حالا که او دکلو آتاری انعام • حج کزینا
چس بن اهام • هب ایتلا مقربانی
سلامک • حالا که بر اوله زده اضا
 یق زینای سزیناری حیا که کل یابینه دوش
 فولدیغی کار عاقبت محمده استحقاق
 و یاد شاه کیم النشایک کجینه سنده
 تصوی اولیبت انعام زده ماعز هر کی
 سرتبغه خرق بجا اضا ایتلا کزین ماعز

۱۲۸

قبلایه اسکان سرور • بوس آق قوری بری
 خرداک • اولن کن او صغوخ نو رسدای
خاکستر قورنای دیله • یا که بر عجب
 او طرزه سیم • سره ایدره قندون اولای سیر
 دیریک حاله روغای ضرور اولان دو
 و قضا غزیه که دایره بندان دولت
 صلیه هر بری معلله عمارت اولت
 اعتقاد بیه با دیر نو فرد تیه حیرت تر
 بری درون سر دایره سور زنده نانو
 اولان خاوندیک حیا تله همز اولای
 و بری دخی حطوت کدکه سرود الیایه
 ناموجود ایکن ارباب علم اخصا
 مثالی حیا کی با دور کله طرعه و سیر
 اولیغیدر • بو ایکی امر سستید اولوجورک
 بیاینده جمله مز و اصل سزینلا حقیقت
 اولمده • سیر و حضر هر بیت اولاری
 مقنادر دیر کله • نشاء مکارم بیناه

129

استعانه قنای زركار اولوب سر آي
 شيراي و دارالاکار کاکمکاري فیله آه
 جابج سوس و حاکمیه سدر و جبهه
 اولفله طوبت و تفنگک تیزاهنگ
 و انواع فنکک شکر افشان جوهو
 و بحال بچشم سما اولوب هفت ستاره
 روز صرب و شادی ایله شهر صحت
 عاکل سائره به عرض عسکر و شاعر
 شهادت بر سر سهره هژنا مراد صمک مرم
 ایله سرور الفرد اولت تابنده فتح
 احسان اعلمه حالوک صاحب دارکی
 عز حجاب الکفایت ارزانی بویست
 ای برادر و قایم روز و صبر و خرد
 جار بالیق نشینت آرام ایکن جاویل
 ایله دختر بنینه کزاردن معامله
 عسکت مابری شهمه فرود دکا بخش
 شهمه کیمبره دیکاره چالاک بن شلالک

بر تقضای دوزان شیرای سکنای فریسنک
 درون بیرونی محردا مهمر و نادی
 و بر قاع محاکمینه عرض سلیمان مهری
 مشعل باغچه ایله بر قصص عالی سناده
 معرفت سلطنه اعتبار اولنا کهنای
 دیار و اما نت شهر بازار مسجیدی لم
 کامکار اوله فرقه صکره اوله رسمی طرز
 شاهیده اولان لوصی و دزدان
 احصان و مجموعنه رحنای توبه وضع
 و استغفار اولوب صدق و اخلاق علی
 خدمتی اختیار اعلمه امام حضرت
 اولوب همایان ملک اولوب لوصی بیل
 عالم بر اولوب نشاط و شادی صنف
 و الاک حکم اولوبادی بر بخت حاجت
 نشاط انوا مشعل شادی و دینیا
 اولفله حاسم و عام کامیاب سرور نام
 اولمشا اچت سهریت اولنا سیرت
 اعلمه و کامیبت سرت و بازار لوصی

130

مأمور اولغنده جا اکرده فی نوایین فرناوه
 شهریاروی صدری و اولده دختره تبلیغ
 ابتکاره چیکه بواقمرک تمسختینه حاضر خواه
 شهریاروی اولغنت بن و خدمت هریدیز
 پرستاری اولدینج توده بی ایزان
 روی خصافه ر اکن حضور یاد شاهوی
 مسیح یونیم نوزش ایلکرت حکم خاک
 استانک اوزده نیاز کندیک کت
 نوده کجه کوشکتله بادشاهن بقیه
 حایه نض ساهیر ایلانز تشریف اولمیلر
 بیرفیاب سیرت بوی و خدمتک بوسعه
 قدریهدن خدمتی رضاداده طبع
 مکادم کاروی اولیوت خدمت بوی
 شوهری قیلازینسرا امکا سوت اولیوله
 حایر کده کاه ویکله دریم یادشاه
 عالم نیاه ایله رشکر آورمنزل
 مهر و ماه اوله دیوزمه شاه بی

مراد هاینه انتقال امکانه در حال جرسای
 زینین مرصعال اولوب شهریا لکی مکالا
 اول ایکی کسب مستثنانک بربره رجب
 اوله قوری مزایای عقده سلیمه ده رو
 غای تحقیق در نوایام سررا خایره
 ایسه هرکس کامیاب ملام اولوب
 نظم یوندر در صالان شهرتی مخرب
 الامرا اول ایکی حکم طرفه انصاف یوندر
 اولد و عاشق حقا که بری بدینه لری
 هنانک اولمسنسه اولد و اصفیه اولم
 برک بر سینه همسیره بو حقیقت حلی
 بایده سیرا عالییه انما ابتکاره عینی
 نیاز امیزی موافق اولده نشاه اولم
 بو خدمتک اداسی عهده حال که کجیل
 سوزلویب و خایرک مادرسنه سلام
 شهریاروی تبلیغی ایله حاویرک ععان
 اولغاسنه مراد هالیوه اولدینج تشریف

131

عنوانی شبانگاه سرای عالی طاقچه ایجاد
 مشایخ قنادیل ایله چوگانان ایله
 وزان سیر مغله جمله وزان و بنا و عین
 اول کجه ساز و سوز و عیش و طرب
 ایله سرور و خندان اولوب سیرایم
 اسباب مرصع رخت و خجهر و لاده
 مهیا و اماده قلمزب جمله سی سار
 و نشاه صاحب وقار تحت عالی بخت
 اورز و فرزه و عاشانه و کار اولوب
 حایری حلال فاجزه نشاهانه و سیر
 ملای مالکانه ایله خاندان و خوره
 ایصال ایتر کلزنده طرف دختر دن
 اعیان دیار اکرام و عزایه حشره
 بناده و اصناف زیورله ترتیب
 و اماده اولنان جمله کار حار
 بالش نشینت عز و ناز اولدورم
 هرری ما و سینه عودت ادریب

اطاعت و تنفیذ از خان و دل رعیت
 ایله کون جالاک سرور عزت حضور
 ایتر کده ملت ما در رهنا داد
 خدایکاف اولوب شهر ایبتی تعظیم
 زبانه سرور و اولوب نشاده کتاب
 و لول زخم سوز مهیا و اماده اولونه
 و خلی جاوره تزویج و هر بریک
 خیر اوله قاری نعت و عالی سنی
 و اهلینه تزویج اولوب حایری
 عالی ایله سرور و مینت الامت
 ممتاز اولوب صوره ایلم شهر ایبت
 مهیا و عین نشاده ایلمت
 برهمنه دمی عین نشاده ایلمت
 اولوب ایلم سرور انجام فعلیه
 تمام اولدوره بر قیاح کون دمی ایلم
 امر و لیت و ترتیب شعر سلطنت
 ایله تعظیم اولوب کله نشاه لیت

132

اولهفته خزینه مهلت هفتاگز مور
 ایزد سرگذشت وحشت امیز عسری
 بهتعلقه کار مسرت اثار دیر و سله
 اوار و غنرت باجهل خیر خواه دولت
 علیه سرور و فرخناک ایامه دیوان
 مهلت عنقا نه حاضر اولوت صرور
 زمانه مترقت مناضل اولوت جالاک
 دخی جمله ارکان دوت بلکه خواص
 نهامی قریشرت اولعنه هراب مداروم
 دیوان شاهی و ملا دم بزم طربناک
 سهرای ابری بو نظام باهرا نظام
 اورزه حذر روز حوریزه برکوت
 جالاک دیوان عالیده دینه خزا و دیرین
 دوز و کعبه سی دخی بزم شهر بارینت
 مرهوب اولعنه شاه وفادار نیا مهینت
 توجه بهیوت جالاک براد فریک خصی بزی
 خالقی نا اما مول ایکت ایانه معلله

اول روز صفای بر اوجت و سله سبت صلت
 اولهفته نظم کرم اوله میان نزهت
 کیری ایکی لباس جهالت آمیزین
 اریوب ایکی سیمی بیه برکاسه بکری
 شایر و سکر اشتله بری طوق جهران
 اوله بری بریسی کلای افشان بر اهلصاح
 صرور دولت و اعیان مملکت سر جلمه
 هرکاب و خاندان خاوه لایه شتاب
 اریوب ادایه مراسم تکرکون صکر
 خاوه بری بر خشت سسک خولانه سول
 و درگاه خزا و نهی حه تکرار اریوت
 بهیشت نه جالاک و عقیده جاولان
 هرت جکیده و شهناک حصی هاونیه
 د خول و ادایه مراسم زینت نوی
 امله قدم شویاری به روحال اشکولید
 هر بری خلعت فاضله ایله مکرم اولوت
 مکادم کام نجشی نبعیه بیه ایام

133

خدا ایاری ازین طرف جا که او را که شایسته
 سوره کلید برضا منزه بر بحیب اندیشه
 اولی بصیرت است و در شهر بار کلمات
 چون صری صیره است و در حق • شهری
 بدیر استغای عبرت • بیره ایام فی
 صیره همت • نه در تو تفکر ایوب بی شاه
 داد مکاتم اعتیادک بی سابقه الهت
 و نه اسبت بتوفیق الله که خجالت ذات
 ملکی الصفا شده حدیث خام سینه جان
 اولی بوصیرت بود زد سفاک ایکن نظر
 کیمیا حاصیتی بوعد زلیلی تو بر دفع
 ایله خجالت داریند سبب اولی غفرت
 عزیزی مالک حاکمات رخت کخت لایس
 یار ایس ایله سینه چاک ایکن نفوذ اسلم
 واستیسا و هم و جسم و علاج و اعان
 و اراک و نه های دولت استیاز ایله
 مقرب درگاه الهی • حال صفا

خانه اولی که که عدم برزق ایله رحمت
 خاطرته احتیاجی تطرف ایله و تقصیر خزان
 شهر یاری صدد زبانه حدیث کنان جای ختم
 حسیقده تشبیه ساق اهتمام ایوب بصیرت
 به برت و حیاتی اولی بصیرت • نه عیب صبری
 اولی محسوم • نه مکاره فالاری نه صلیح
 نه در برنده فالاری نه بصیرت • نه نیکه در بر
 نه بصیرت • نه خیره چاه و نه سر بام • هر چند
 ایستادگی کماق • اناری و بهرزی سرور نه
 حیات و باقی نامعلوم عیب و صبری • هر
 محسوم انیجی شاه عالم جای کون بی سلمه
 برکت کنونی حدیثات و فاداری اختیار
 جانسیا و برکت عمق او کلمه جا که هله
 دل و محبت درون حصون زاده مال
 اولی بصیرت فضل نوزاد حکم و صفا
 دست یقی اولی بصیرت اضداد و صلوات ماری
 و با حیا و صفا به رضا و خجالتی تقوی در کوه

134

شامت سمع علم ایله قید و بند ده کینتا
 ایکی کس یا شتری کا ضیق و همیا اولان
 نه مقوله شخصی صلا اوله دفعه وقت ایله
 نگاه اولان نجستی اولاده کندی
 اولان شاه کمان اوله عیب بلیوب
 شاه کمان دفعی وارودن هشتبار
 وارنجودن ببار اولور کجی ببار
 اولوب محبوس اولان کندی ارسال
 ایله کجی نازی اولور عین استغفار
 ابریکب اول ایله سید محنت بزمان
 خادیمک وده همتی بربرینه نگاه حسرت
 ابرویب نازی کندی یادشاهی دفعی
 نازی حالک ایله اسیر و محاربت قید
 قید ایله متلاوی زنجیر تسخیر
 اولور عینه و نصف اولوب نازی زبان
 درازی سرزنده سر اعان ابرویب
 ای شاه جفاکار صاحبان زمان

کامکار ایله میان احترام کجی بسته قهرت
 و خاک و نایت فدای سید اولان کجی
 خدمت کجا فریضه دست هم در دیو
 نازی ارسا ایله صدم شاهی قید بند
 گرفتار ایرت شاه کمان عذاری بند
 کند مجازات اتکل اچولت لباس سبورلنه
 ایله ولایت کمانه روانه اولوب یا صلا
 کجی سر عماله طی منازله کمانه روزگار
 بیچاره اولغله ادا و قدره شاه کمان
 سر وقتنه نازک اولوب شاهی بیساط
 استراحتده شربت کون خراب غفلت ایلی
 ننگار و دارو ایله بربریش ابرویب عیوب
 کجی شاه کمانی لادعقل بر سمن بن قناره
 سوار ابرویب بر هفتنه عامدع منورلنه
 و صول اولوب نازی سموق ایله جنس
 هکمال ابریکب نازی کندی کندی
 کنت و نشینده ابرویب هلهرب کندی

135

واستغفار ایله تقدیر ربانی برینستار
 ایلری حاکم دخی اول کجه شاه کیم
 حبس و محاضفه امری اعانتی صکره
 ایشا بسکا هندیه فی غایله عنزده بساط
 راحت اولوب امرطوق الانصباح جمال
 شاهه اقدرت برده بر انداز شام غیر
 خام اولدوقه جامه خدیبهت قالیق
 افتاب علامت بروریلدیم بروریلد
 اویجت قضای عالم مانده روکت
 شاه صوم حالاک اولوب اولدیم حکام
 حکم ایلدی سرای شهریاره کیم کوردی
 ایسه اولوب تشایانک ابلاغ نوید
 اندرلجان صوم ایلدیک بروردی
 کوی درباری مسرت ایلدی جویق نیر
 سرای شهریاره ساسه انداز نشاط اولت
 حاصی صوم کیم حاکمی کوردنک برورنده
 ساقب ایله ابلاغ نوید تشایانک اولت

139

خدایان ایلر ایلر شاهلره شایانک شاه صوم
 اولدی صوم شاه کیمی عدلک و دایلم
 ایلدی سن سوت خلافه سااک اولوب
 جیرم نظم و عدلی کندیکه بشا تیریک
 من عندلدر حاکمی بود کیم سنی برماک
 تاج و تخت و بن بر مرکب بی تخت این
 بودلت و رسول ایلدی بیلر حاکم نام
 صیاده دوکتی صیغ صغیف اولدی
 یک لایله اولدق نظم بیلر روکای
 سناسی سناسی عیالک بودر حاکم
 اولوزدم سولکاه بربریزه عهد کلاه
 بر شاه کیم یاه نایلیک بی تقویع صراع
 ایلدی حظه و ناخزه سرور برده صبر
 و کیم اولوب جرایف اولدی و سیدیه
 صلح ظهور نیرا عصب استنار ایلر
 سوزلک اولمعه قرار و ریب افضال
 ردیه سفنک از دروت ابجته روح

13 / استری شاهه جصارت • بوعبدکبیر شیری
 عزیزیت • کم نبره اولوب بولگا که جسته
 احضار ایلام ای دست بسته • المصطفی
 اولوب لاکه مرد کار • درگاه کز ای
 ایلام احضار • خانزاده او کینه جوی
 حالا • بند ایچره یا اور زبیل و تنها
 مردم اکا هملک ججاسین البته
 ایرک مولور بالاسایت نر دیر کز دهان
 دولت روز افزون شهرتاری مرا عیاله
 یاسینه ججه سالی عیونیت اولوب
 خدر و نر شاه که ماک حالا خانزاده
 کمنده در کین اولک فرای ناک
 ارسلله رشته جمنان قنن اولوب
 شاه که ماک عذر ایسین مجازانده
 بیخنده سوال اکل ایلام کم تار و بود
 افکاری مسیح کارگاه حصول اتمک
 خلی بر ناک ایرک قنن انزاد بر پلیر

14 / شاه صم خالاک قدو می شیره سس نرک
 اوله مرتبه شاد و صم اوله که کمال قوتون
 حصه ها یونیه و ضولنه توقف و ایلام
 ایره عیب در کجه سولیه جا انرا خیره
 شوق و غلام اوله و زید بهر جوی ک
 روینیه ووش و انراط سوزدن بر ناک
 خاموش اوله خالاک اشوات روی
 شریار بیت کامیاب اولوب سر بر روی
 یایره خزانیزی مقابلنه جین سیای
 اداب اوله و زده تعویب تحت عالی کتبت
 ایله مکرم اوله و زده شاه کم الشاک
 روی و جینیت و فضاله تعییل و رحال
 دولت اطرافنده د اثره نه بجینیل
 اولوب شاه صم چالاک در لاک حید
 روز عیندنک سوال ایلام که نظم
 دهه که شها جو شاه که پای بر فتنه به
 اوله که رشته جمنان • بوعلمه جینک

137

قيام سلطنت خاوه که تنها گذارد تختين
 و اوزين اولوب جناب و هجر الام جاوي
 سکرده اعتبار اولور کار سادت
 مدار ايله ضد بخانه نظام بلکه اکبر
 ايلري ياد شاهک بر قاج فخر نظم
 بر قاج کز ايرروب خديوه امده ايتري
 اقل موک المروت ارد سهر بخله سبب
 حماق اولوب شاه کجان کي بر سخن
 نکار حسارت شعاري سرورست ايله
 در زنجير ايرروب دار المکره انصاري
 بر کار نصرت اثار در کيه بستون دلاکر
 سلاکت کندر وديه اعطا اولدنه نصرت
 صرا فتکاري و جان سيارى بر برتر
 او طاز نو اول شاه سفاکار خوار کر
 بو جانکه هر باب ايتريکي سوچه قصه کر
 ورت مجاز تيرد الاک سيد سياتيه
 سرفد و بلخي غلطان اولوت عا اوبرا

صديرم او غلظه درگاه نصرت پناه تيرد
 جلوسى المبال مشوجه ايرم بورت خدار
 هست شهنشاهي برکاتنه سنجيکره
 اختراع ايله صير ايرروب حال خا نيزه
 بنده کمرده همس بند دني حصار تير
 ديني بول مرهمه روت على المقصبل حال
 عقده بيات ايرجک بول مرهمه روت حال
 دولت لب کزاي تخت اولوب نظم جمله
 وکلوي رفعت اين بسط ايتري
 زمينه در تحسين کمان شهي که خصم
 سرت درگاهه کله اسپر زکين
 بورت ايرور رحيمت اوزنرت
 ابر او لورخي حاريت هب ما ملکن
 ويرسه داور بو حرمته اوليا
 بر او سراج ياک ايرروب تناف
 حال که هب ايتري دکعالي سر سحر
 ووزرا مهر ياک دولتي و کار شناس

138

خاصی • بزرگدلیلی را رحمت حاجه • عزم
ایله یی سرای شاهه • تعلیمه شاه
تخت صحاب • حاق باب سرای اولی
جرات • کو ایله حج اکثری سبعت
یک دره میانده حصیت نر برالی
شکرک نای یاد شاه ایله • خانه چالو که
و ارب شاه کوفی • بروجب فضان
عالیشان • رهها افتزیه قدر بند زین
و نیت نره • زینت بوی احرام شاهیه
شایان کوریت احرام تام ایله استان
شکرک عنونه ایصال استکر نره شاه
صم باب سرایه قدم ناده استقال
و بر سر نره اقبال اولی که نظم تسنن
ایروب حواله بخته • دسینی صریب
قماردی حکته • بر حکته جویس بدویب
ایلی شاه • بر بجه اوقندی مروله
ماه نر شاه کوفان سر نره لکت ویا

و کرب و زردی و کلابه • راحت بخنای حایله
 دیو طرب سر نه اظهار چو کاک انعام
 انگاره مکر زانک اولوب نظم چون پیدی
 اله او خصم عیاره اهلان کند اولد سیر
 هر سگاد بر زمان قضا حیات شاه
 جرجانه مترقیب اولدی لکی خلاق خرم
 وزرا و اهلان و سائر مقربانه برالعی
 مهیا ایروب حلل فاضله سال اولیت
 و بر رحمت کون بساط زینت ایله شاه کوما
 تعظیم و اکرام و هزار توفیق و احرام ایله
 سرای سترای بی دوحست اولغاسی
 زمان ایستارده زحاج و لذتک هر یک
 سده جی کیکار اولما دقته چوق کرم کون
 کورک • نظایرت کورمک رو ناده و سده
 مالی ناده • نظم سیرک وزیر ایچکم ویا
 اولدی اولدی شتابان • و بر و ب
 اکا ندرت حلاصی • کیده دیکر اول لسان

139

سبله و آرنک کردی که در صفای حقین خانه خانک
 بگی بدیده عشق عشق است هیچ خاخر که گشته
 ز حجت سر در برک ای پادشاه جمالک
 اگهان نیان منم که موهی سامعی کنه
 مراعات بهویب شهید دگ سینه ه
 کز لاک ابروت داد و بستد کار ناری
 نسبا منبیا صهیه خاخر کردن کز لاک
 فراموشی ایله حکم ایدوب مسامله
 صلح امر عشتی نه مستجه اوله سست که
 حال هم مرهان عیترتم و هم همیم صا
 عیترت منسون ز نهان خاطرین عیترتم
 هیهات کلا کس بهیسیج د لشنک ون
 اولمیه سیت ز نرا احوال عالم نوبله
 شاهان جهان کاه صلح او بوز کاه
 جنک ایدیه بی عالم فاق نه سکا فالو
 نه نگاه بکاسی مرهان عزیز و حب
 المتقین و لایم الکریمین آشته
 زدی و گهر آشته جریاب حکما

اورب عرق نر عجاب اوله رقی اعیان شاه
 عالم بنیاه بوکستاخ ناد آرنک اوزب
 ملوکه مغایر بالرفعات صدر راجلان
 وضع ناروا شامسرتک دمنی جان آرد
 بر صغ یا دستاره بال شگسته اولش
 اکن بوزنه خلوت حسن و نه طبعیت
 مسخه ندر که نظم هر صی بر بزه اوسه
 بردل تقارده فنا شکر نه جان سیردی
 سکا بن ایتم ایجاد بن کردم اله
 سوت ایدرک آرد کس جرد کم بن بده
 لایق ایت دفتو بنده کانه لایق
 در کاه که کلک الهه فرمان هر سال
 مزاج سناک کرماته و سر جو طوق
 عیونیت صم شاهی قلاده کرده
 اطاعت آیدانه اوله جنیدی خاتم
 نظم لعینله و رعب اک نسبی دینی که
 دیکل در محلی بو تحقی ده کنه ی مسخر

سبله

۱۶۰

دیار خرابه بوضع فرج عسکر سیاه شاه کرم
 حکیم کاب عربیت ایلدیر نظم اولدی
 شاه و انکی لشکر بربرای ایلله هب برادره
 مهت اقامت و ذوق و صحت مسافرت
 رسیده غایت اولوب بر صیاح شامی
 رسدت ایالت کرمانه عطف عنان مرجه
 نیت اولمیش شاه صدم دخی براتنه
 دینده حصت و شکست ایله منازله کرد
 راه عربیت اولغله اهلایه اولدیت
 صحراک تارک زین و طمام ایله کجه
 زینوله قالد اولدی زمره نهایی
 شهر ایله به قفار و امتاع اولدیت
 یکله کجه ایولنان سالیان سکلرینه
 زینوله اولغله قده جاوکه با دیکر حاوی
 و عین و سائر مستعد زین و حویلی
 اولدی کجه زانو نشین صحت خاوی
 اولوب مهر الطمام بر صدر جلبد
 حقیقه است احسن صکره درای

۱۶۱

اولان کرمانه خیر کهنرب سیاه قرول
 ایله وزیرای عالی شایان کورب ذوق
 و صحت ایله نظم نوبده و کهنه اودان
 اول تختک عزیله رونده هر دوی کامیل
 هفتاد ستانه روز کلشنده کلشنده
 انجمنده ایچنه برای صفا عالم ایکی
 یاد شاه عالم سیر کلزار و کشت کلزار
 و نوحه حالله چینه ایام مرورین نویسی
 رسیده کوش اهلایه کرمان اولوب
 یاد شاه کلرنیک غایب اولور عهدین
 هریری عظیم منکدر اولکنر ایسک
 هریری صفایاب اولوب بر غلغله
 شادمانی بدیل اولدیسه سال خده کان
 امور دیله مدته العر حاسنه ناسک
 نویلیه شناور طریقه سرور اولور و عین
 مشاهده اتمش دکل ایلی باجکل ایلد
 دولت شهر یاد کرمان عظیم زک بک شای
 و استمرف عاک سرور و اسباط اولوب

حضورشان بجی جمع کثیرا بلیه تنظیم الی
 او کوهنبد نذای طرفه ادای چاوشان
 زمینہ ذولزلہ و سہیل اسپان زمانہ
 ولولہ و کوهن و طبل و سن و کوه نای
 مرتبان اکشاف و لایت کرمه علمہ
 صالحیہ شاہ صدم مرآسم تبتیعی کما هو
 حقہ ادا بہر جب ینما اسالیشکاه دولرہ
 عورت و درار المسلمونہ و اولی ستر
 هر حاجتہ تحت نشای سعادت اولہب
 شاہ کوما دی بالیون والاحوال و حکما مع
 قزاقی اولاد ابالت کومانہ سایہ انداز
 و صول و سرای حاضر کشتا لرسہ روز
 سورت و الحقیقہ اولی سلطنت سوشیہ
 اللہ الممانہ وقت حکومت و بہت سلطنت
 ببر لرسہ سعادت و سعادت و حلقہ کون صول
 رہبری انقاد لکھت الہ عمری کوزلک
 اولاد کوزلک روایت و کما تیری نای
 بلینہ البانہنک نقل منظرہ بالاعت
 کما تیری